

A-2-323

GERARDI IOANNIS VOSSII *M. 1877*
Auctoris DE

QUATVOR ARTIBVS
POPVLARIBVS,
GRAMMATISTICE,
GYMNASTICE,
MVSICE, & GRAPHICE,

LIBER.

Handwritten notes and signatures in Latin script, including 'Auctoris' and 'M. 1877'.

AMSTELÆDAMI,
Ex Typographico IOANNIS BLAEV.
M D C L.

Nobilissimis, Amplissimis, & Prudentissimis
Domini ,

A M S T E L O D A M E N S I S
R E I P V B L I C Æ

C O N S V L I B V S ,

D. A N T H O N I O O E T G E N S
à W A E V E R E N , Equiti, Domi-
no in Waeveren , Boxthol , & Ruyge
Wilnis ;

D. G V A L T E R O V A L K O N I E R ;

D. C O R N E L I O B I C K E R O
à Z W I E T E N , Domino in
Zwieten ;

D. N I C O L A O C O R V E R .

Nec non
Nobilissimis, ac Amplissimis Dominis,
VIRIS CONSULARIBVS,

D. GERARDO SCHAEF, Illustrissimorum
Foederatae Belgicae Ordinum
Consiliario, & ad Serenissimum Danicae
Regem Exlegato, Athenaei Lugduno-Batavi
Curatori;

D. GUILIELMO BACKERO
de CORNELIIS, Equiti S. Marci,
ac Senatûs Delegatorum Hollandiae, &
West-Frisiae, Aestori;

D. CORNELIO GRAEF, Domino
in Polsbroeck, Thesaurario;

Illustris hujus Scholae Curatoribus;

Opus hoc Viri Clarissimi
GERARDI IOANNIS VOSSII
de quatuor Artibus Popularibus,

humillimè dedicat

FRANCISCUS IUNIVS F. N.

Nobilissimi, Amplissimi, & Spectatissimi

VIRI,

Am videmus esse humanæ naturæ faciem, ut secundis quisque effecimur rebus; &, dum quid fortè nobis videmur habere præ aliis, extollamus inde supercilium, atque etiam supra alios nosmet censemus. Neque, ut dictu difficile est, quod potissimum hominum genus hic pessimum sui amor ita transversum rapiat, magis explicare liceat, quoniam majore vel suo, vel minorum, malo ita insaniant. Nimirum ad Regis exemplum universus orbis componitur, nec minus in Procerum mores Civitas, quàm in Præceptoris sui verba jurat, qui Musarum initiatur sacris: planè ut animum, qui inter hæc nutritur, quanquam malarum artium cæteroquin insolentem, abripi, atque corrumpi necessum sit, dum suis sub ducibus cæcutire discit. Usque adeò rarum est, ut quis se ad aliorum demittat mediocritatem. Vestra tamen virtus est, **NOBILISSIMI VIRI**, ut, cum maximæ Bravorum præsitis Vrbi, tamen ne minimum quidem despiciatis, non dicam, civium Vestrorum, qui non minus se amari à Vobis, quàm Vos à se colisciunt; sed exterorum etiam, qui potentiam Vestram

ſtram non tam mirantur, quàm Humanitatem lau-
 dant. Et quemadmodum totus ad Urbem Ve-
 ſtram confluit mundus, ita prædicat idem, num-
 quam à Veſtro ſe dimitti vultu, quin multò rece-
 dat lætior. Certè hæc ipſa non unis vicibus ab In-
 comparabili Viro, D. GERARDO IOANNE
 VOSSIO, Amicæ meæ marito, nunc ad ^{alia} ~~locum~~
~~res~~ ſedes tranſlato, audire me memini. Equidem
 non ignarus ſum, quàm non liceat Divinæ refragari
 voluntati; dolemus tamen, quòd hæc ipſi, uti
 itatuerat, in publico teſtari non licuerit, inſcripturo
 Vobis hoc ſuum, quod offerimus Vobis, VTRI
 NOBILISSIMI, &, quæ jam edimus, reliquæ.
 Quòd tardiùs hæc lucem videant, domeſtico do-
 lori dabitur: quo & hæc ipſa tangi videbantur,
 quæ ante diem parente ſuo orbata ſunt: qui ſanè
 eò uſque jam illa perduxerat, ut brevi in publicum
 fuiſſent proditura. Enimverò, præterquam quod
 ita in ſatis fuerit, illud etiam acceſſit incommodi,
 quod nec Vnicui ex numeroſâ prole ſuperſtes Fi-
 lius, Vir Eximius, ISAACVS VOSSIVS, Ami-
 cinus meus, quia Aretois hinc procul in plagis de-
 geret, neque ego, aliquantò poſt demum ex Avi-
 ta Patria in meam redux, adfuerimus, quo tempo-
 re diem ſuum obiit Vir immortalitate digniſſimus,
 niſi hæc morte ad immortalitatem tranſeundum
 eſſet. Itaque hinc factum, ut diutiùs ſubſtiterint
 præla; quæ tutius etiam id exiſtimabant, ne ni-
 mium

D E D I C A T O R I A.

mium festinâsse dici possent. Postmodum, ubi vidi, nihil desiderari aliud præter curam, ut bellè procederent operæ typographicæ; ac cognovi non displicere Clarissimo Amitino meo, ut, quicquid id esset, in me susciperem, totus in eo fui, ut prodirent quamprimùm, quæ adeò avidè ab orbe literato expectari non poteram esse nescius. Certus verò sum, hæc hilari fronte Vos accepturos, quia **V O S S I A N A** sunt: quæ, quia **V O S S I V M** benevolentia summâ, ac amore, profecuti estis, non amari à Vobis non queant. Quid quòd eò etiam placebunt magis, quòd, quæ Vobis dicemus, **N O B I L I S S I M I V I R I**, sint Vestra? non tam iccirco, quia Vrbe in Vestra nata sint, ac primam illic quoque intueantur lucem; quàm quia ipsi horum foetuum Parenti Vobis eos consecrare fuerit animus. Cui sanè ejus voluntati eò etiam lubentius morem gerimus, quòd suprema, sanctâque sit; ac qualem omnino expediat habere exitum, ut verbis Iureconfulti hic utar. Quin potius præstamus hic Vobis, quæ rectâ, ut loquuntur, viâ ad Vos jam transiisse dici poterant? Multum vero etiam nobis gratulabimur, si studium nostrum, ac qualemcumque hanc curam probari Vobis animadvertimus; atque addetis animum, **N O B I L I S S I M I V I R I**, ut alacriores eamus ad alia, quæ supersunt summi hujus Viri, cum edita, at quæ manu sua pluribus in locis cum auxit in modum, ut nova penè videan-

videantur ; tum inedita, quæ sanè longo intervallo editorum superant numerum : ex quibus quid magis ab Eruditis desideratur, quàm vastum illud, atque integri Vicennii, opus Originum ; quàm aliquot reliqui de Idololatria Gentili, & Physiologia Christiana, tomi ; aliquot itidem operis de Vitiis Sermonis Latini ; multaque adeò Theologica, Philosophica, Philologica, sub quibus Chronologica comprehendo, quæ singula hic non recensēbo, ne complures paginas implere opus habeam. Horum autem, quæ jam edimas, **NOBILISSIMI VIRI**, operum primum naturam tradit quatuor artium popularium, Grammatices, Gymnasticas, Musicas, & Graphicas ; quas *populares* vocat Vir summus, quòd exerceri iis soleant honestiorum è populo liberi. Prioris autem qui nescit, aut non agnoscit, usum, næ ille ignorat, quomodo ad divinitatem accedatur proximè. Nempe illius beneficio per omne vivimus ævum, nec iis, qui ante nos vivere, loquimur tantùm, sed & iis, qui multis post nos vivent sæculis, ut tum, cùm fuimus, etiamnum esse dicamur. Alteram negligat, cui sua non est curæ sanitas ; neque enim hæc *πρὸς ὑγιάν* conservandam modò, sed & acquirendam plurimum confert : quod de Musice etiam tradit Galenus ; cujus utriusque amorem homini quoque ingentium esse idem existimat. At tantò hæc illà dignior insuper, ac præstantior videri possit, quantum animus,

D E D I C A T O R I A.

mus, cujus utimur imperio, corpori antistat: quippe quæ honestâ non minùs animum, quàm aures, voluptate afficiat; imò saepe præstet, ut hic vita mortalium imperator secum consonet. De Pictura verò nimis iniquè judicant, qui ex artibus liberalibus eam ejiciunt. Imo verò nonne hæc quibusdam gentibus loco scripturæ fuit? nonne ejus quoque ope, ac intuitu, addiscit longa posteritas, quod multis Historicorum saepe continetur paginis? Vt mittam nunc elegantiorum artificum tabulas, *ubi*, ut ait sedulus ille naturæ indagator, *intelligitur plus semper, quàm pingitur; Et, cum ars sit, ingenium tamen supra artem est.* Et præterea Q. Maximus, P. Scipio, alii, si quando majorum intuerentur imagines, sibi vehementissimè animum ad virtutes accendi dixere; non quòd cera illa, aut figura tantam in sese haberet vim; sed quòd memoriâ rerum gestarum ea flamma egregiis Viris in pectore crescat, nec sedetur prius, quàm virtus eorum famam, atque gloriam adequarit: ut huc traham, quæ narrat in operis principio Jugurthini belli scriptor. Sed, dum hic de Pictoribus mihi sermo est, occurrit monitum Pictorum venustissimi, de tabula tollendam esse manum; ne, ut nocet saepe nimia eorum diligentia, mea quoque, nimis prolixa, ingrata sit præfatio.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Voto itaque finiam,

VIRI NOBILISSIMI, & AMPLISSIMI:

Vt quàm diutissimè vos seruet incolumes supremus ille rerum Arbiter; curasque, quas publico omnium, Vestroque, dicatis bono, secundet, quò floreat magis magisque Vestra, quæ florentissima, ac nulli jam in toto ferè terrarum orbe secunda est, Respublica. Dabam Amstelodami postrid. Non. Quintil. St. Gregor. CIO IO C I.

Nobilissimorum, & Amplissimorum
Nominum Vestrorum

devotissimus cultor

FRANCISCUS IUNIVS F. N.

FRAN-

FRANCISCVS IVNIVS F. N.
LECTORI BENEVOLO.

*Hæcenus voce cæcâ, juxta & scriptis te docuit
Vir incomparabilis GERARDVS IOAN-
NES VOSSIUS; nunc Te docebit mutus tan-
tum, qui non nisi meliore sui parte superflus sit.
Hæcenus cæca, & moribus, ostendit, qualem Te
esse vellet, nunc sui Tibi reliquit memoriam; ut,
talem fuisse cum scias, talis tu quoque ut sis, desin-
des. Septuagesimum tertium agebas annum, cum factis cederet: at
quingagesimus secundus jam tum erat, quod ore, ac clamore uti iisset
Remp. literariam. Si humanam cogitamus sortem, vitam illi longam
vixit, atque eo longam magis, quo melius vitam collocarat; & tamen
cui non reliquit sui desiderium, eo quod, cum omnibus prode se posset,
is esset, qui omnibus omni studio etiam prode se vellet, atque ita qui-
dem, * ut non valetudini curandæ, vel restituendæ, studiose daret
operam, sed cum prioris haud levi periculo, & certo alterius dis-
pendio, impeniùs semper publicis studeret commodis: plane ad
exemplum prisce Catois, qui multo surgebat mane, atque imo ipsa
etiam nocte, quò vacaret fluviis, ac meditaretur quid Resp. foret uti-
le, posthabita etiam rei familiaris ratione: Quoties cum secretis*

ad per transiit et diu solo Sige. ardet,

*insomnes traducebat noctes & vir, & senex, quâ atate sibi iam parcere
potuisset: omne id temporis per ar rarius, quod publico bono non im-
pendisset. Quid quòd ne inter ipsas quidem epulas sibi temperaret,
quominus vel legeret libros, vel cogitationibus inhaereret, adeo ut
ipse viderim aliquoties dexteram ejus necessariis uestibus ab uxore aspi-
ri, ut inedia succurreret; Et quo igitur jure malignitatem naturæ in-
cusant, quasi sortem nostram iniquitorem fecerit, alterâ maiorum anti-
mantium, quibus aliquos edurare indulserit secula, cum nobis tanto et-
terior stet terminus, qui, dum prodigi atatis suæ sunt, atque eâ uti ne-
sciunt, brevem vitam faciunt, cum aliis, qui semetipos magis curant,
tempora deesse videant. Omne penè, quod hic in terris egit tempus, ita*

egit vir summus, ut unius cuiusque momenti fere rationem reddere
vellet, nec posset minus. Loquuntur id, & loquentur, tot ejus labores,
quos nunquam suo precio aestimare queat iusta posteritas. In his dubius
sis, quid potissimum mirari conveniat, candide Lector, omnigenam ne
magis, ac solidam eruditionem; an vero pietatem magis, ac modestiam.
Pulchra fuit illa Aegyptiorum consuetudo, quae non licebat aliquod prae-
clarum inventum sacrarum aedium columnis inscribere, nisi prius ab
aliis ejus artis maxime gnaris id probaretur. Legat hos, ac sane iudice:
eruditus orbis, non vidit, aut videbit unquam, quod magis Aeternita-
tis Aedi inscribi mereatur. Adducam huc Illustris Viri, D. HUGO-
NIS GROTII, Serenissime Gothorum Reginae ad Christianissi-
mum Regem, dum viveret, Legati, de unico illo, at inexhaustae erudi-
tionis, opere de Theologia Gentili iudicium: Proximis, inquit, diebus
aliquid nactus oculi legi, eam, quae omnia tua soleo, aviditate ac ani-
mi affectu, tua de Idololatria: in quo contra fecisti, quam nunc
fieri solet; plerique enim titulos suos opere non implent: tu aliter
nos decipis, plus dando, quam eras pollicitus. Nam praeter om-
nium gentium historiam, naturam nobis pandis mysteria, & in tan-
ta rerum congerie servas, quod difficillimum est, ordinem. Prae-
terea quoties veterum aut scriptura, aut sensus, in dubium venit,
ostendis, quam exacta sit iudicii tui trutina. Tum vero pietatis, ac
probitatis semina ita ubique inspergis, ut non alium normae librum
efficaciorum corrigendis saeculi moribus: ac paulo post: Libros &
ego possum mittere, sed non tales; Tu & me, & alios, docere
plurima nosti, ego Tibi tantum ostendere, quae nosti. Ecco & aliud
Illustris Viri, ac tunc aetate CLAUDII SALMASII, de Arte ejus
Grammatica ita loquentis: Quantas tibi agam gratias, nescio, quan-
tas debeam, scio, quem non uno nomine obligatum tenes me-
moriam tam reverentem, ac prioribus fileam beneficium, quae plurima
sunt. Tum de Grammatica arte accepi exactissimum in hoc ge-
nere opus, & cum nullum priorum, vel priscaevi, vel nostri, possit
comparari. Non quies tantum haec scripta, sed Viris, qui hinc
hauriant, unde doctrinae evadant, quaeque aliunde doceri non
possent. Plurima tibi in parabilibus huius parisi, atque aliorum, de summi
Vossii scriptis eloqui hic ne expectata, quia tunc ea exhibere visum
est

est satius, cum vitam ejus ac seriem operum, editorum, atque medito-
rum, simul dabimus. Pace tamen Tuae, mi. Lecler, hic ad idam Epigram-
ma Ingeniosissimi Poetae Batavi, I V S S I V O S D E L I C I V O S-
S I I I effigiem, quam in τὸ μακροτέρω μύθοιο ante oculos tuos deinceps
τῆς Sandrardus; quod nos e Belgico ita aliquando vertimus:

Sex denos nihil est numeret si V O S S I V S annos,

Candidior niveis fons erit ille comis;

Hæc habitat cuncti sub fronte scientia fecit,

Condita quæque libris condita habet cerebro.

Quid chartis hominem cingis, Sandrarde, librique,

Charta, liber, quequam si capit, ille capit.

Ut autem erat ille βιβλιοθηκῶν ἐπιτομή, ἢ ἀκριβέστερον μυσθῶν, atque
omnium artium, & doctriinarum promissus, ut ita libere non minus,
quam libris ornate seculum, ut dulcius operaretur, scriberet, accuratius,
an gigneret feliciter, quæ admodum dicenti loquitur libris

GROTIUS. Atque si quidem patri simillimæ etiam edidit, per-
pita, quæ non nisi cum pereunte mundo perire possint. Cum vero nume-
ro potorem essent filii, filiaque, omnesque pariter angustiarum peritiam,
quorum studiorum genere inter se certarent, merito si filius adeo, quod de
Pythagoreis dicebatur, Apollinis, non emoue Mutarum, vocis, se habi-
ticulum. At enim horret animus, dum liberos cogito, Vix videtur illis
ad justam vitæ, & gloriæ, maturitatem exerceat, se Patris, cuius, et
turbato mortalitatis ordine contra commune Patrum, et omnium, et
alterum alterius quasi premere et aspera, dum ad et occidit. Peritura
se sistunt pene omnes. Quis neget omnem humanitatis, si non esset
Tiberium, qui felicem et oculari Primam, quod sperantes omnium quo-
rum extitisset? Quis sortis suæ, suertimque, m. inter Cantuul, hact
qui amisso filio dolori succubuit, adeo quidem, ut non nisi inter, et
mulierum catus muliebriem, et moanum, casum filii dolens, inter, et
Summus V O S S I V S, quanquam ces amississet filios, qui paternis
passibus condescenderent, quousque gloria erit potest, quales etiam pro
suo in literas amore non filios non lugere non possent, quæ et in, et
lore se ostendit potentiorum, cui succumbere tristis, et claudius dice-
bat tristius. Eum, vero non Periclem, non Xenophontem, non Socratem,
goram Clazomenium, constantis in adversis animi exempla, quæ et ar-

iuquitas, quos nempe erigere poterat pulchra filiorum in bello pro patria
 virtus; VOSSIVS lectissimus, atque crudite filie CORNELIÆ
 prope inclytam Leidam aquis hyberno frigore concretis fidem fran-
 gentibus miserrimè submersa iurus exsequias, cum corpus human-
 dum ostendi sibi peteret, atque agrè ab amicis, quod crudum vulnus
 sic refricari crederent, id obtineret, ubi vidisset, dictavit ipse adstan-
 tibus solatia, monuitque divina acquiescendum esse voluntati, ac nihil
 fieri ἀλλ' ὅσον ἄρα τῷ λόγῳ τῶν ἡμετέρων, καὶ ἡμῖν ἔτω Φαίνεται. Desi-
 nerem hic, mi Lector, nisi apprimè huc spectaret, quod mihi ad exte-
 ras terras discessuro monitum pro viatico se dare aiebat; Tria sunt
 longè pulcherrima: Vnum, ut veritatem, tamquam optimum ani-
 mi pabulum, magis etiam amemus, quàm nos ipsos. Alterum est,
 ut benefici simus erga alios, quando non aliò propiùs ad Deum
 acceditur. Tertium, ut, quia vitam hanc sine multis advertis de-
 currere non licet, fortiter ea feramus, gnari illa bono nostro im-
 mitti à Deo: imperitorum verò calumnias pro pulicis morfu ha-
 beamus, quando turpe est, sapientem ex insipientum sermone
 pendere: nec quisquam sapiens, nisi patiens; imo sæpe etiam est,
 ut ex inimicorum dictis magis sapere discamus. Ita vixit hic lue-
 rati orbis Imperator, neque aliter recessit à nobis, quanquam non re-
 cesserit totus: Reliquit enim liberos suos, Eximium nempe Virum
 ISAACVM VOSSIVM, insigne sui ævi decus, ac ex Clarissimo
 MATTHÆO nepotem sibi cognominem, GERARDVM, in qui-
 bus eum aliquando agnoscemus, ceruicemus, tenebimus, ut immutem
 paullo Ambrosii illa in funere Theodosii. Pauca hæc de Incomparabili
 VOSSIO dicere visum fuit, qui multa ipso digna, nedum omnia,
 dicere non possem ἡτῶν ἀΦανῶ. Facienda hæc iusta erant Amicis
 marito, facienda erant Praeceptoris optimè de me merito, cui etiam
 plus, quàm Parenti, deberi aiebat magnus Macedo. Nihil affectui hic
 à me datum; at verò, ut nec huic paria invenissem verba, ita nec ille,
 quanquam aliàs in laudes plerumque ingeniosior, si verba dictasset,
 vel minimam ejus laudum adæquasset partem. Vale, mi Lector, ac
 fruire hisce VOSSII summi, quæ Tui, ac publici, juris jam facimus,
 operibus; & propediem alia expectata, quibus præla fervent. Amste-
 lodami VI Id. Quinētis. St. Gregor. CIO IO C L.

GERARDI IOANNIS VOSSII
DE NATURA GRAMMATICÆ,
GYMNASTICÆ, MUSICÆ,
ET PICTORIÆ,
LIBER.

CAPITULUM I.

DE QUADRIPARTITA ARTIUM,
ac scientiarum omnium distributione.

I. §. **A**rtes, ac scientiæ, divinitus homini concessæ, ad quatuor genera revocantur: quædam sunt vulgares; ut seculariæ, & his similes: aliæ liberales magis, sed populi communes; ut Grammaticæ, Gymnasticæ, & quædam aliæ: aliquæ proximè ad philosophiam præparant; ut *ἐκκλεσιαι*, sive quæ disciplinarum orbem dicimus: aliæ sapere hominem docent; ut quæ philosophiæ nomine continentur.

Um artibus, ac scientiis ita fere comparatum videtur, uti olim cum civibus Romanis. Quorum quatuor genera observo. Alii enim in classe erant nulla aut proletarii, sive capitecenti: alii in aliqua, sed non principe; ut plebeiorum illi, qui *assides* dicebantur: alii in classe prima; qui duplices, minoris dignationis, equites; maioris, Senatores. Ex quibus Senator esse non poterat, nisi qui octingenta haberet. Hæc nostris temporibus fuerint viginti milia senatorum sive ducatorum, vel Philippæorum, sive sexaginta Karoleorum milia. Eques minimum possidebat quadringenta: hoc est decem milia senatorum, sive Karoleorum triginta milia. Nempe denario habito pro decima parte senatorii, sive trium florenorum. Intra hunc censum qui Romæ foret; haberet tamen quod in censum deferret: pro opum magnitudine in unum ex quatuor proximis classibus referrebat. Etenim plebeus foret, aliud tamen erat. Sic verò dictus, quia asses dunt, hoc est, det Nam an-

tiqui ex δόω duo fecere, unde *perdunt*, atque alia apud Comicos. Minimus census fuit quintæ classis, qui erat mille ducentorum, & quingentorum æris: hoc est, Karoleorum trecentorum, & septuaginta quinque. Qui tantum æris non haberet, extra classem erat: ac quia ære non poterat, solo capite censebatur, ac licet censu non valeret, prole tamen sufficiens Rempub. juvabat. A priori is *capitecensi*; ab altero, *prolet.æris* nomen accepit.

Cum proletariis, sive capitecensis (frustra enim hi apud Agellium distinguuntur) conferre mihi videor posse artes eas, quæ à cerdombus, & fece populi exercebantur: ut sutoriam, sartoriam, & similes: quas iccirco *vulgares* dicemus.

Cum plebeis assiduis contulero artes, quæ liberales habitæ; interim forent extra disciplinarum orbem; ut legendi, scribendique ars; adhuc illa, discio, cursu, vel cæstibus decertandi; item canendi peritia; atque, ex multorum judicio, etiam ars pingendi. Has artes dicemus *populares*, quia dignior *populi* vox, quam *plebis*; uti *plebis* dignior, quam *vulgi*. Populus enim, præter proletarios, etiam assiduos, ipsosque equites, quandoque & senatores, comprehendit. Sed hic attendimus honestiorem plebis partem; nempe florem ejus, non fecem: prout in vino distinguere solemus.

Splendido equitum ordini respondere videtur *ἑγκολιτισμική*, sive orbis disciplinarum. Vulgò vocant septem artes liberales. Dixeris, etiam artes, quas proximè nominavimus, in liberalibus esse numerum re-latas. Memini: sed sui sunt gradus artibus liberalibus. Quis autem dubitet, quin Grammaticæ, quam legendi scribendique artem dicimus, minoris sit dignitatis, quam Grammaticæ, sive purè loquendi ars? Quod etiam manifestius, quam Musicæ, quatenus non aliud eâ intelligitur, quam cantandi peritia, quam & teneræ ætati concedimus, honore esse longè inferiorem Musicæ scientiâ, prout à Mathematicis traditur, quam & Musicam philosophiam dixeris, si cum Peripateticis Mathetin, non *προπαιδείας*, sed *παιδείας*, sive ipsius Philosophiæ partem facere voles? Nec sanè *πένταθλον*, sive quinquentionem esse, tam liberale est, quam orbem disciplinarum septem absoluisse. Quare si priores dixeris artes liberales, has *liberaliores* vocare liceat.

Amplissimo Senatus ordini respondet philosophia: ad quam etiam revocatur Eloquentia. Adhuc Jurisprudentia, Medicina; imo & Theologia, quatenus est sacra philosophia, in eo interim ab humana differens philosophia, quod non ex causis naturalibus, sed principis supernaturalibus, proficitur. Hanc disciplinam non *liberales* modò, vel *liberalio-*

res, sed liberalissimas, dicere possumus. Verum, quia in hoc negotio insolens sit talis appellatio, potius principes scientias dicamus, vel. summas, libera; quia non modo liberis dignæ, sed animum etiam liberent vixit. Sapere enim docent: quod verè est liberum esse, & ab ista turbe afflictuum immunem, soli nummi, & anime sine, ac publico bono mancipatum: qualis mancipatus ipsissima est hominis libertas.

2. §. *Agere nobis animus est de natura ac constitutione artium, & scientiarum omnium, quas diximus: nisi quod decretum brevis- sime defungi iis arti- bus, que Circais vocantur Χαλδαϊ, ἀρκε- γησι, Βαρβαροι, ἀρκαίοι, viles, illiberales, fordidae, circum- foraneæ. Cujusmodi sunt ille, que nullum, vel exiguum animi studium requirunt, ac solum occupantur in quisu faciendo, & pecuniæ congerendi: unde & mercenariæ dicuntur, seruis omnino digniores.*

Huiusmodi sunt, quas tractant scollolare artes, prout appellat Apulejus lib. 11. Florid, ubi de Pythagora sermo, qui prius δακτυλο- γησι, sive gemmarum scollatorum, fuit.

3. §. *Nec tamen ἀτλας sunt & illæ.*

Quia, ut in iro Nicomachorum Aristoteles ait, πικρὰ πικρὰ ἀποδ- οτὶς, & ἰσθμὸς δὲ κτλ: omnia autem bona aut qui appetere videtur.

4. §. *Neque obscurum arbitror, cuiusmodi bonarum artes mercenarie appetant. sunt enim Politicæ familie, ad hoc comparatæ, ut societas cit illis nullum desideret, vel præsidium, vel ornamentum, ad bene beatæque vivendum. & ille autem non est, quod possidentem vel meliorem, vel utilior, sibi, aut Reipub. reddat.*

Sane non abhorrere ab opinio Apostoli: ut B. Paulus, de quo Actor. xx. & 1 Cor, iv. 12. unde de eodem sic B. Augustinus de opere monachorum cap. xlii: Innocenter, & honeste, que apta sunt humani- utibus, operabatur: sicut se habent opera fabricarum, struendarum, sartorum, rich- corum, & his similia. Neque enim honestas ipsæ reprehendit, qui d. reprehendit superbicorum, qui vocari honesti amant, sed esse non amant. Valde hæc tur- mantur eo, quod artes huiusmodi sanctificavit ipse dispensator Christus:

quippe qui cum Iosepho fabrilem artem exercuerit; ut Iustinus Martyr, Basilius M. & veterum alii, censent. Et Deus ad nuditatem velandam primis parentibus fecit *δερματίνας*, sive pelliceas tunicas; ut est Gen. I II. Quod propriè capiendum; non item de carne, aut pelle humana; quasi sine pelle primus homo conditus fuerit. Quam Gnosticorum sententiam fuisse, docet Tertullianus libro de Resurrectione carnis. Ac Ioanni Hierosolymitano eandem placuisse, auctor est B. Hieronymus.

s. s. Quare, ut puto, meliùs nobiscum vulgares dixeris, quam illiberales, aut viles.

Vulgares quidem Posidonius vocat, & ex eo Seneca epist. LXXXVIIII. Verba ejus adduco libri proximi, qui de Philologia erit, cap. II.

6. *s. Sed etsi vulgares ille non ἀπλῶς, comparatè tamen illiberales, ac viles, dici merentur. Nam scire ita sit, ut qui semper in tabernis cōsident, corpore fiant ignavo, minusque idoneo ad militiam: etiam, dum viliibus rebus distinentur, animum plerumque quasi abjiciunt, & ineptum reddunt ad capeffendam Remp.*

Hinc Aristoteles ibidem, *βδουσαν ἐργα. ἐν αὐτῷ τῷ κερμαίον, καὶ πικρὸν τῶν πλῶν, καὶ μάθυσιν, ἔσται πρὸς τὴν χερσὶν, καὶ τὴν πλάγαν, τὴν τὴν ἀπλῶς, ἀχρηστὸν ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν βδουσαν, ἢ τὸ ψυχὴν, ἢ τὸ δόξαν.* *fordidum esse opus hoc oportet existimare, & autem hanc, & doctrinam, quæ canque ad usus, & actiones virtutis, efficiunt inutile corpus liberorum hominum, aut animum, aut mentem.* Præterea, cur sellulariæ artes, imò & aliæ, quibus victus paratur, ingenuo homine indignè existimantur; ratio est illa, quòd, quò quantum faciant, ab aliis pendeant, quibus adulari, seque submittere cogantur: cùm contra homo ingenuus debet animo esse libero, non verò animi candorem polluere ac maculare, ut aliis placeat. Sed scitum est, quod Aristoteles mox subiicit, post verba antea allata, etiam philosophiam, ac scientias liberales, reddi inhidas, & illiberales, si quis in his modum non tervet, sed *περὶ σπουδῆς ἰσχυρῶς ἐπιχειρῶν*: *et hoc est, assiduus in his sit, ut perfecte assequatur.* Que res profecto impedit multos actus civiles. Multoque illiberalius est solum, aut præcipue tractare liberales scientias quæstus, vel ambitionis causa. Quæ tunc eadem etiam ex liberalibus sunt illiberales. At longe levis est, si solum, aut potissimum discamus virtutis causa, ac ut amicos proficiamus in publico; quemadmodum ibidem rectè monuit Stagira nositer,

C A P. I I.

D E G R A M M A T I S T I C E.

1. §. **A** Vulgaribus artibus, quibus humillimi de plebe, ac infima multitudo, sese occupat, venio ad illas, quibus exercentur liberi honestiorum e populo: unde hujusmodi artes vocabamus populares. Quales apud Græcos fuere quatuor hæc partim pueritiæ, partim primæ adolescentiæ studia; Grammaticæ, Gymnasticæ, Musicæ, ac, quorundam judicio, etiam Graphicæ, sive Pictoriæ.

Aristoteles lib. VIII. Polit. cap. III: Ἐστὶ δὲ τέτταρες ἀρεταὶ, ἃ παρὰ δὲ τοὺς εὐδαίμονας, γράμματι, καὶ γυμναστικῷ, καὶ μουσικῷ, καὶ πικτικῷ ἐπιτελεῖται. Sunt autem quatuor fere, in quibus erudire pueros consueverunt; literæ, gymnasticæ, musicæ, & juxta aliquos, ars pingendi.

2. §. Grammaticæ est legendi, scribendiq; scientiæ.

Ita ab Asclepiade proprio nomine dicta est, quam Aristoteles superius γράμματι, sive literis, appellabat. Plato eam γράμματιον vocat: uti & Aristoteles lib. VI Topic. ubi definitur scientia legendi, & scribendi. Ac similiter appellat Sextus Empiricus lib. I adversus Mathematicos. Talis nimirum scientia initio Grammaticæ dicebatur, quia tota occupetur in literis: quomodo & Γράμματιον nomen fuit nobilis tragediæ, quam, argumento ex literis ducto, scripserat Callias Atheniensis; de quo multa Athenæus in decimo; ac quædam etiam Cæsar Scaliger lib. I. de re poetica cap. VIII.

Grammaticæ quoque nuncupant literarum elementarum; ut Julius Capitolinus in Pertinace: Puer literarum elementarum, & calculo imbutus. Vbi intelligit prima elementa: de quibus Horatius epist. ad Pisonem:

————— *Et pueris olim dunt erantula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima.*

Ab his diversæ prorsus sunt literæ, unde dicuntur literati; non literatores, sive γράμματιαι. Sed Grammaticæ considerabimus libro de Philologia. Nunc de Grammaticæ progrediamur.

3. §. *Est hæc ars existimetur vilis, usus tamen ejus tantus est, ut vix ullis laudibus satis possit predicari. Præcipua tamen ejus utilitas in hoc consistit, quod sic occurritur hominum oblivioni, cum nemo omnium, quæ videt, vel audit, semper valeat meminisse. Nec negotia, vel commercia, absque ea possunt consistere. Maximus quoque usus est in fœderibus, & pactis, ad homines in officio continendos. Magnum præterea est, quod scripturæ etiam absentibus mentem nostram aperimus. Præterea hæc arte prodimus posteris, quæ multò ante ætatem eorum contigerunt, ne, puerorum similes, sui solum temporis res sciant, ac divinam nesciant providentiam in mundo hoc gubernando. Orbis quoque disciplinarum, ac philosophia universa, quatenus nature lumine cognita est, ad incana secula propagatur. Imò scriptio etiam mortui vivunt, ac loquuntur, beneque de orbe merentur: ad hæc ipsi etiam scriptores famam consequuntur immortalem: qua, quia senio non consumitur, propius ad Deum acceditur. Denique optimum ac sapientissimum Numen, pro infinito erga nos amore suo, eò Verbum suum voluit scriptis consignari, quò ab oblivione hominum vindicaretur, nec ægros mortales lateret via, qua, velut scalis quibusdam, ad arces scandimus caelestes.*

Pleraque eorum, quæ ad seculum hoc pertinent, complexus est Philemon Comicus apud Ioa. Stobæum in Florilegio:

Ὅχι μόνον ἔτι εὖρε πῶς λαλήσαμεν
 Αὐτοῖς, ἀπέχοντες πολὺν ἀπ' ἀλλήλων χροῖον.
 Οὐδ' ὄν τρέπον μηδέποτε μηδέ εἰς πάλιν
 Ἐπλήσεθ' ἡμῶν μηδὲν, ἐμβλέψατε δὲ πῦ
 Τὰκ τῷ χρόνῳ τῆ πάντος εἰστί, ἀλλὰ καὶ
 Ψυχῆς ἰατρὸν κατέλιπον τὰ γραμματεῖα.

Æa sic totidem fenariis reddidit illustrissimus Succici regni, dum vi-
 veret, ad regem Christianissimum legatus, Hugo Grotius:

*Nec ille tantum reperit, quo pacto diu
 Absens alter colloquamur alteri,
 Et qua ratione, quod quis addidit semel,
 Oblivionis è potestate eximat,
 Retro gesta representans: verum ad cœ insuper
 Reliquit animi mediaticis litteras.*

Simi-

Similia ex aliis de multiplici adeò Grammatica, five iterationis usu adduximus lib. I de Arte Grammatica cap. XII; quæ inde peti, quam hic repeti, malo.

Porrò in multiplici adeò utilitate, nihil æquè admirationem meretur, quàm quòd de absentibus, ac posteris, utrobique dicebamus. Quid enim stupendum magis, quàm quòd cum his etiam sermonem feramus, qui immensis regionum, ac marium spatii distant? Aut quid permiram æquè, quàm quòd post fata loquemur etià, non dico cum necdum nunc natis, sed verò plurimis demum seculis post nos futuris. O divinum Scripturæ beneficium! Tu sola facis, ut absentes non absumus, muti loquamur, mortui vivamus. Cunctos seu diffitos, seu defunctos, fittis præsentis: quosque corporeis oculis nec videmus, nec audimus, eos ingenii doctrinæque monumentis, & conspiciamus, & sæpe, quasi extra nos positi, non sine horrore loquentes audimus. Videlicet scriptura, quasi altera lingua, sermonis usum præstat, ut tum vel maxime manus, ac calami, silentibus nobis sint loquaces. De hoc literario miraculo plerique omnes parùm cogitamus. In causa est, quòd ei adfueverimus a pueris: quomodo nec vulgus miranda Solis attendit, quia cum quilibet conspicit, simul ac penè luminis huius, auræque æthereæ, fructus usurà. At longè aliter affectæ sunt gentes illæ, quæ legere, scribereque, prorsus nesciunt; nec fando de ea audierunt quicquam. Ut terris is compertum, quæ proavorum demum memorià in notitiam nostram venerunt. Amœnum illud de mancipio Peruviano in Brasilia. Miserateum dominus ad virum nobilem cum corbe ficuum pleno, ac literis. Mancipium delicias captum bonam in via partem voravit. Cui missus erat, è literis deprehendit, quantum absumisset. Quare nequitia arguit. Hic mendacii arguere literas, seque diris devovere, si reus furti inveniretur. Denuo à domino mittitur cum ficibus, & literis. Iam metuere literas cœperat, quasi videre, & visâ proloqui scirent. Comesturas igitur ficus, prius sub saxo abdedit literas, eique insedit. Via cœlecta, reliquum tradidit cum literis. Iterum arguitur. Ille negare factum, quòd sciret literas in obscuro non potuisse id conspiciere. Et fortassis permantisset animus, nisi tergo à domino Ibericis funibus, vel virgis ulmeis, peristito, in posterum etiam Plautinam metuisset virgidentiam. Narrat rem Ludovicus Richeomus libello Gallico de Valedictione animæ. Aliaque de hoc Indorum stupore Ludovicus Vives in dialogis, Iacius Bisciola lib. VI subiticivatum cap. XII, Petrus Cieza Tom. II Hist. Peruviana cap. xxxiv, Hermannus Hugo præfat. operis de scribendi origine, plurisque, qui de orbe novo scripserunt.

3. §. *Multiplicem adè fructum Grammaticæ ex parte etiam vidit Epicurus. Quare, utcumque ei disciplinæ haut necessariæ viderentur, hanc tamen utilem fatebatur :*

Vt Sextus Empiricus ait contra Mathematicos cap. II.

4. §. *Et tamen diffiteri non possumus, maximum sepe esse hujus artis abusum. Nam quicquid penè mali committitur linguâ, idem & scriptione.*

Vnde Thamus, qui Thebis Ægyptiis, imperitavit, urbe cujus custos fuit Deus Ammon, noluit literariam artem in regnum induci. Quod de Arithmetica etiam, & Geometria, atque Astrologia, judicium ejus erat. Platonem vide in Phædro *, & si juniores præterea opus adire, Cælius Rhodiginus lib. xxxii cap. xv. Etiam Licinius Imperator literas vocabat virus, & publicam pestem : ut est apud Sex. Aurelium Victorem.

Tom. 3.
pag. 274.
& sequent.
edit.
Henr.
Steph.

6. §. *Inter damna illa Grammaticæ est, quòd crebrò non moribus modò noceat; sed & hæreses pestiferas propaget.*

Imò Marcus, & Colarbasus (qui in Philastrii codd. perperam C. Bassus vocatur) ex Græcorum alphabeto novam fabricarunt hæresin; de qua Irenæus fusè, & paucis Tertullianus lib. de hæresibus; ut posteriores præteream.

7. §. *Verum, ut ait Naso lib. II Trist. Nil prodest quod non lædere possit idem. Quare non, propter abusum, tollendum est præclarum inventum; verùm legibus coerceri debet.*

Alioqui cum eadem dicantur, & scribantur, sæpiusque linguâ, quàm scriptione peccetur; necesse foret illis literarum contemptoribus linguam præcidi, ne quid postea dicant, quod indictum oporteret.

8. §. *Præclarum hoc artificium, secundùm fabulæm historiarum, Parcæ debetur.*

Sic Higynus lib. de Fabulis cap. cclxxvii. Hanc verè opinionem inde censeo provenisse, quòd Parcæ crederentur scribæ Iovis, quæ Fatum cujusque in tabulis exararent æneis.

8. §. *Sin veriori insistendum historiae; Romani quidem videntur suas accepisse literas ab Euandro; qui eas ex Arcadia in Latium intulit: Arcades verò accepere à Bæotis; illi à Cadmo Phœnice, Thebanæ in Bæotia arcis conditore: ut Græci Phœnicie debeant literarum gloriam. Phœnicie autem, sive Cananæ literæ, non aliæ, quàm vetustiores Hebrææ; hæ verò eadem ac Samaritanæ, usque ad captivitatem Chaldaicam. Postea enim Iudei illis Chaldeorum usi sunt. Hebræi porrò Cananæ, sive Samaritanas literas habuere ab Moysæ, vel potius eo antiquiore Abrahamo, vel secundum alios, Setho, Adami filio, vel ipso etiam Adamo. Qui fortasse nec alius ab Theuth; unde Aegyptij se literas habere prædicabant. Nisi Theuth ipse est Deus, à quo Adamus eas fuerit edoctus.*

Sanè Græcum Θεός, unde Latinum Deus, idem est ac Theus. Notissimum enim, quam facile pluribus in linguis finale S, & T, soleant commutari. At literarum scientiam esse donum divinum, etiam gentes iudicant. Hinc Plutarchus quoque initio libelli de Iude & Otiride: Εἰς τὸν ἑξαμῆτιον, ἡ μυστικὴ, ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐκτελεσθεῖσα. *Mercurium Grammatices, & Musices, inventorem censent.* Ac postea ait, Mercurium statui parentem Iudis. Dixerat verò antea, de inscriptione templi Minervæ Saitidos loquens, eandem credi *Isidem*, ac *Minervam*: quæ sine dubio sapientia est divina; vel humana quidem, sed divinitus inspirata. Verum de inventione literarum apud Latinos, Græcos, & Hebræos, aditis Liliū Gyraldum, dialogo primo de Historia Poetarum*. Item quæ fusè hoc de argumento differimus lib. I artis Grammaticæ cap. IX, X, XI: quibus distinctè egimus de inventoribus literarum varus in gentibus; præcipuè tribus illis, quas dicebamus.

Part. 6. r.
a. quæ se-
quentibus
libris at
pag. 13.

9. §. *Modus, quo nunc hoc nobile scribendi artificium addiscatur, non unius est generis. Utile imprimis est, ut quis non modo bonum ad exemplum fingat literarum ductus; sed etiam videat scribentem. Tantum enim hic iuvat conspectus iste; quanto in aliis multis viva vox magis afficit. Conducit & pueri manum primitus dirigere, vel initio in tabula pulvere oblitâ stylo pingere. Vel aliquid optime scriptum subijcere membrana pellucida, in qua*

scribendum. Vel si in membrana, ubi alter prius stylo aereo, aut argenteo, literarum figuras leviter imprefferit, puer ducius impressos atramento imitetur. Vel si in tabella, in qua litera incisae, puer per sulcos stylum ducat. Quo pacto, quia ob latera sulcorum manus nequit aberrare, etiam caeci quidam scribere didicerunt.

Atque hunc modum postremum etiam commendat Fabius; ac rationem addit, lib. 1. cap. 1: *Cum vero jam ductus sequi ceperit, non inutile erit, eas tabelle quam optime insculpi; ut per illos velut sulcos ducatur stylus. Nam neque errabit, quemadmodum in ceris (continetur enim utrimque marginibus) neque extra praescriptum poterit egredi; & celerius, ac sepius sequendo certa vestigia, firmabit articulos: neque egebit adiutorio manuum suam manu superimposita regentis.*

Nec satis est, si puer sic scribere sciat, ut legi possit: sed danda est opera, ut belle, & celeriter scribat.

Et rem, & causam, ibidem Fabius dicit: *Non est aliena res, quae fere ab honestis negligi solet, cura bene, ac velociter scribendi. Nam cum sit in studiis precipuum, quoque solo verus ille profectus, & altis radicibus nixus, parvetur, scribere tardior stylus cogitationem moratur; rudis & confusus incile. An caret: unde sequitur alter dictandi, quae ex his transferenda sunt, labor. Bellè autem scribere censendi, qui observant figuram literarum, contextum, seriem, ac proportionem. At maendros, ac redimicula, minutarum mentium oblectamenta, sapientis est nihil morari; quia & scribentem onerant, & scripturam obscurant. Solum igitur culpamus, qui vitiosos fingunt characteres, vel proportionem literarum negligunt, aut versus habent obliquos, vel vacillantes. Quales non leguntur cum voluptate; imò saepe negliguntur; quia nemo vel tibi legenti crucem figi. Quin ipsos scribentes elegantior manus delectat; eoque lubentius, & facilius scribunt: ac paulatim non modo scite, sed velociter etiam pun-gunt. Sed si quis perpetuò celeriter scribere volet; periculum est, ne scite scribendi, si quam habet, amittat facultatem.*

II. §. Porro non par facilitas est quavis in lingua, ut scribere discamus. His Belgicæ terris, quibus varia adeo obtinet scriptura, facillima ratio videtur, si ordiatur puer à manu, quæ **Italicam**, vel **cursoriam** vulgò vocant. Nam paucas si norit **literarum figuras**, nullo negotio sciet **ceteras**.

Ut si primò discat scribere **ablativum scilo**, vel **locis**. Eadem enim utroque

trobique literæ. Primò, lineolam rectam minorem efformando, sciet *i*: longiusculam, nòrit *l*. mox obliquam effingat, tum semi-circularem *e*, tum circularem *o*. hinc addat mixtam ex recta, & obliqua, *f*. Iam vocem *siclo* habemus. Videamus de literarum aliarum figuris. Ex recta minori, nempe *i*, sciet *u*, *n*, *m*. Nec ab *i* multum abeunt *r*, & *t*. Ex obliqua *e* nòrit *e*, uti ex eodem *e*, vel *o*, sciet *a*. Ex mixta *f*, discet *f*. Iam ex recta, & longiori *l*, & minori, sciet *b*, & paucillà immutazione inde cognoscat *k*. Ex recta longiori, & obliqua *e*, vel *o*, efformabit *b*, & *p*; *d*, & *q*: a quo non longe abit *g*. Quomodo omnes habemus literas imitationes: cunctas videlicet, præter tres Græcas, *x*, *y*, *z*. Scio, qui unius horæ spatio, cum antea legeret scribereque, profus nescirent, hæc literarum figuras sic satis commode expresserant. Et de Grammaticis sic satis. Cætera enim, ad literas pertinentia, accurate prosequimur in primo memorati antea operis de arte Grammatica.

CAP. III.

DE GYMNASICA.

1. §. *Sequitur Gymnaſtice: quam inter populares artes secundo loco etiam Aristoteles reponit.*

Verba ejus ex octavo Politicorum superiori capite adduximus.

2. §. *Ea sic dicta est, quod plurimum vel nudi toti, vel solum verenda subligaculis contecti, decerent.*

De athleticis, qui nudarentur, posteaque inungerentur oleo palæstræ, nulli dubium est. Imo in nummis sæpe totos vides nudos: sed Græcos. A Romanis diutius fuit consuetum verecundari. Discoboli non *δυσκωλυτοί, toti nudi*, sed seminudi. Iaculatores sæpe vestiti; nec semper tamen; quemadmodum postea dicam. Sicuti & de cursoribus.

3. §. *Gymnaſtice est ars, que in exercitatione corporis versatur.*

Galenus libello ad Thrasybulum: Η γυμναστική ἐστὶν ἀριστοτέρα τῶν ἐπιπέδων ἀγώνων ἀνατομικῶν. *Arts Gymnastica est ea, ex qua exercitationum omnium facultates scimus.* Nempe, ut Aristoteles ait initio iv Politicorum est docere, *δὸς ἀποδοῦναι τὴν ἀριστοτέλεστον ἀγῶνα, ἧς ἀγῶνα, ἧς ἀγῶνα.* *quæ exercitatio cuique corpori conveniat, & que optima sit.* Itaque Latine *exercitatoriam* dixeris.

4. §. *Quanti Gymnasticen fecerint veteres, arguit, quòd & ei numerum proprium, Mercurium puta, praefecerint.*

Hinc Heliodorus lib. x: Τὴν ἐναγώνιον Ἐγμὸν τίχωνν ἡξειθικώς. *In concertatoria Mercurii arte exercitatissimus.* Horatii quoque est lib. I carm. ad Mercurium:

*Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decoræ
Moxe palastræ.*

5. §. *Nec tamen gymnasiis Mercurius praerat solus: verum & Apollo Enagonius.*

Quemadmodum Athenis gymnasio in Lyceo à Lycurgo Oratore instructo: sicut est apud Lucianum in Anacharsi, sive de Gymnasiis: ut praeteream, quòd Herculi etiam, ac Theseo, statuae in Gymnasiis fuerunt constitutae.

6. §. *Artis hujus subjectum est corpus humanum, quatenus aptum est ad sanitatem in sese conservandam.*

Nam Medicina quidem magis in hoc est, ut morbum expellat: Gymnastica autem tota est in eo, ut ἐνεξία, sive habitum bonum, qui sanitatis est vel pars, vel caussa, custodiat, aut praestet.

7. §. *Locus, ubi se exercerent, gymnasium dicebatur.*

Nempe quia nudi in eo exercerentur; quemadmodum dictum.

8. §. *Atque hoc quidem propriè erat gymnasium: laxius tamen extensa est significatio: quia in eodem & philosophari solent, & lavari.*

Itaque gymnasium aliqui solum accedebant, ut animum exercerent, audiendo philosophos, rhetores, mathematicos, vel alios. Alii solum, ut exercerent corpus. Alii tantum, ut lavarentur. Quidam vero propter haec omnia. Alexander Severus Inip. domi legebat: ac deinde exercebat corpus, & lavabatur. Lampridius in ejus vita, postquam narrasset, quorum lectione imprimis caperetur: *Post lectionem, inquit, operi. palastræ, aut sphaeristerio, aut cursui, aut luctaminibus mollioribus, dabat. Atque inde unctus lavabatur.*

9. §. *Prima gymnasi partes erant porticus plene exhedris; in quibus philosophi, alique, confidentes disputarent.*

Vitruvius lib. v. cap. xi. ubi de palastrarum aedificatione: *Constituantur in tribus porticibus exhedrae spatiosae, habentes sedes; in quibus philosophi, rhetoresque, ac reliqui, qui studis delectantur, sedentes disputare possint.* Huiusmodi ἐξήδραe, quae ὑπονεκιστικῆς dicta ἐξήδρα, etiam Cicero habuit in villa sua Tusculana. Sic enim scribit ad M. Fabium Gallum lib. vii epist. xxi. *Exhedrae quaedam mihi nova sunt instituta in porticula Tusculana: ea volebam tabulis exornare.*

10. §. *Alter locus erat ἐφηβείον, vel ἐφηβείον, ubi ephēbi, sive puberes, exercebant corpus.*

Sic sanè & Mercurialis lib. iii. de re Gymnastica cap. viii. Ac merito abijt a Guilielmo Choulo; qui ludum literarum signari hoc nomine arbitrabatur. At temere a Mercuriali recessit doctissimus Petrus Faber lib. iii. Agonisticon cap. xxvii: ubi per *ephebeum* intelligit ganeam, sive lupanar; illudque palastra genus, quod καὶ ἐπαύλιον dixere. Nec meliora, quae addit de ἐβεργιστικῆς, & voce ἐβερδῶν. Mercuriali assentit quoque in Vitruviano lexico Bernardinus Paludus, Guastalla abbas. Et rectè docet *ephebeum*, vel *ephebeum*, non *ephebeum*, scribi oportere. Nam ἐφηβείον, *pubes*: at locus gymnasi ἐβερδῶν, vel ἐβερδῶν.

11. §. *Tertius locus est καρχηδῶν, vel καρχηδῶν, ubi solite luforio, ac pili lufitabant.*

Sic vocem eam apud Vitruvium interpretantur Barbarus, ac Baldus. Philander, cum in vulgatis Vitruvii exemplaribus esset *conceum*, emendabat *conceum*. αὐτὸ τὸς κάρχης, ut intelligatur locus, ubi κάρχοι, sive puella exercebantur; quomodo ut ephēbis, sic & puellis, fuerit locus in gymnasio, ubi se exercebant. Sed de eo silentium est apud veteres. Nihil melior est altera ejusdem doctissimi viri conjectura; qui legi posse ait καρχηδῶν, *constrina*. καὶ τὸς κάρχης, *constrina*. Quis enim veterum constrinam gymnasi partem fecit?

12. §. *Quarta pars erat elaothesium, ubi unguenta res onctentur.*

Quod nomen indicat, vocem conflam ex ἐλαίω, *oleum*, & ἴσθη, *possi-*

positio. Ut nihil opus sit cum Philandro rescribere *elaodensium*, *ἄπο τῶ δεινῶν*, hoc est, *rigando*. Virgilius *Æn.* III:

Exercet patrias oleo labente palastras.

Aliter dicebatur *ἀλειψήριον*, ab *ἀλείφειν*, *inungere*. Ea unctio duplex: una ante exercitationem, quæ fiebat ceromate, sic dicto, quia cera effect oleo subacta: cui postea pulvis affundebatur. Altera inunctio fiebat oleo magis pretioso: quippe variis odoribus condito. De utraque hac inunctione adi Mercurialem lib. I. *Gymnasticæ*, cap. VIII.

13. §. *Quinta pars, consistorium; ubi qui inuncti erant, pulvere adsperserantur.*

Vox est à *ζώνη*, hoc est, *pulvis*. Fallitur Perottus, qui intelligebat *ἀπὸ δεινῶν*, ubi vestes exuerent. *Sportarium* Latini dixerunt. Omnino enim signatur locus, ubi luctaturi, postquam inuncti essent, pulvere respergerentur, ne ob lubricitatem olei, parum valde se mutuo comprehenderent in lucta. Nec eam ad rem quovis usi pulvere, sed tere *Ægyptio*: ut (verba Plinii sunt lib. xxxv. cap. xlii) *ε Νίλο ἀρένη τεμνίσσιμα ἀδὲ δὲ βελλὰ κάρπηα παλαστρῆς σπουδῆς*. Ac Tranquillus in Nerone cap. xlv meminit *Alexandrinæ navis, pulverem luctatorium aulicis advehentis*.

14. §. *Sexta pars ipsius palestræ fuit locus; ubi luctabantur; sic ἄπο τῆς πάλης, sive lucta dictus. Septima σφαιρομαχείριον, ubi τῆ σφαίρα sive pilæ exercerentur. Octava inter porticus, & muros, ubi currebatur. Nonus xystos, & xysta, continebat.*

Xysti Latinis porticus tectæ, ubi athletæ hieme exercerentur. *Xysta*, subdiales ambulationes, ubi athletæ exercerentur æstate.

15. §. *Decimus locus balnea, ubi nunc calidâ, nunc frigidâ, lavabantur.*

Hic & Laconicum, in quo calore secco sudor eliciebatur. De Gymnasio, & ejus partibus, satis pro instituto.

16. §. *Finis Gymnasticæ est conservare valetudinem, ac bonum corporis habitum comparare.*

Auctor Aristoteles lib. vii Polit. ubi ait, conferre *ἡμετέριον αἰσῶν ἀνδρείων*, ad fortitudinem: sive *αἰσῶν ὑγιεινῶν, καὶ ἀκλιῶν*, ad sanitatem, & robur.

robur. Ac eadem mens Galeno in tertio Ἰγνῆων. Nempe ut otic State 1701
corpus fit segne, ac torpidum; ita exercitatione bonum acquirit ha-
bitum. *

17. §. *Bonus iste habitus corporis in robore, & agilitate, potissi-
mum consistit. Ex quibus duobus, robur quidem athleticis magis
conducit: sed agilitatis major est usus in bello.*

Scivit hoc Epaminondas: de quo sic in vita ejus Cornelius Nepos:
*Postquam ephebus factus est, & palestræ dare operam cepit: non tam magni-
tudini virium seravit, quam velocitati. Illam enim ad athletarum usum;
hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere. Itaque exercebatur plurimum
currando, & luctando, ad eum finem, quoad stans complecti posset, atque con-
tendere. Ob hunc agilitatis, ac velocitatis usum in re bellica, Achillis
ad laudem prædicat Homerus, quod fuerit ἀκροτάτος, hoc est, acupe-
dinus, juxta illud Festi, sive Paulli: Acropedius dicebatur, cui præcipuum erat
in currando acumen pedum. Sed de usu Gymnasticæ in bello mox pluri-
bus dicemus.*

18. §. *Nec solum prodest valetudini conservande, sed etiam ac-
quirende.*

Itaque, ut auctor est Elianus lib. iv. Var. Hist. cap. xv. Strato, Cor-
nagi filius, valetudinem ab hac arte remedium quaesivit; ac tantum profec-
cit, ut uno die apud Olympiam lucta, & paneratio, pronuncietetur
victor.

19. §. *Ægyptii tamen, grammasticæ contenti, gymnasticæ ne-
gligebant.*

Tertius Diodorus Siculus lib. i. ubi de iis sic scribit: Πάλαι ἔργον ἐνό-
μιμον ἴσιν παρὰ τοῖς ἰασηταῖς. ὁπλαυθῶσι δὲ ἐκ τῶν κατὰ νόμον ἐν
τῇ παλαιῇ ἑλληνικῇ πόλει καὶ ἐκ ὕψους ἔθεν, ἀλλὰ ἄνωγαν ἐπιτοχῆς
καὶ ποικίλης ἐπιμάθεον. Palestiram vero apud eos discere non est moni.
Nam è quotidianis palestræ exercitiis non sanitatem, sed exigui temporis ro-
bur, & omnino periculosum, comparari junioribus existimant.

20. §. *Imò nec Romanis veteribus publica fuere gymnasia, quibus
juventus sese exerceret.*

Hinc Vitruvius, qui sub Augusto vixit, lib. v cap. xi: *Nunc mihi videtur*
(tamen §)

(*nametsi non sint Italicae consuetudinis*) palastrarum ædificationes tradere explicatè, & quemadmodum apud Græcos constituantur monstrare. Itaque Budæus Annot. in Pandect. ad L. Athletas, postquam Plauti Bacchidibus versus adduxisset, de cursu, lucta, disco, pila, & aliis puerorum exercitiis; subjungit deinde *: *Quod de institutione Græcorum intelligendum. Romani enim id genus exercitamentis non utebantur. Ac aliquanto post *: Palaestra, id est, ædificiū, exercendis & corporis, & animi viribus, accommodata, Græcorum consuetudinis erant; Romanorum non erant; apud quos epilebia non erant, id est, loca pueribus exercendis constructa.*

* Fol. 95.
edit. Rob.
Steph.

* Fol. 96.

21. §. *Græcis contra Gymnastice magno in honore erat; apud quos etiam gymnica certamina in sacris adhibita sunt ludis, ut populus ad ea libentiùs conflueret.*

Quâ de re Plutarchus in V. Symposiacôn. Loquimur verò nunc de ludis Gymnicis: à quibus diversi erant tum equestres, sive Circenses; tum fœnici, sive musici.

22. §. *Finis ludorum erat horum duplex. Unus fuit religio Deorum. Nam credebant sic honorari Deos; eoque facilius omnia ab iis impetrari.*

Verùm quod in vanorum fieret Deorum honorem, idem in contemptum vertebat veri Numinis. Vnde Cyprianus libro de Spectaculis: *Omnia ista spectaculorum genera damnavit (Scriptura) quando idololatriam sustulit, ludorum omnium matrem.*

23. §. *Alter finis erat voluptas, quem inde populus caperet.*

Nempe idem ludorum erat Gymnicorum finis, ac Circensium, nec non Icenicorum, sive τῶν τῶν θεατικῶν μυσικῶν μεταχειροποιούντων, ut Aristoteles vocat, Politicorum lib. VII.

24. §. *Iam ante Trojana tempora certatum disco, luctu, cursu, & similibus; si credimus Statio Papinio.*

Cujus illud in VI Thebaidos de Tydeo:

*Ille quidem & disco bonus, & contendere cursu,
Nec cæstu bellare minor. Sed corde labores
Ante alios erat uncta Pales.*

Nisi malis, *νῆστα Παι*: ut non significetur rusticum numen Pales; sed Dea Πάλη, sive Lucta, palæstræ præses. Sic censet P. Faber lib. II Agouist. cap. v.

25. §. *Quod si Papinii parum valeat auctoritas: saltem (nisi nec Homero credatur) Iliacis temporibus obtinebant.*

Liquet hoc ex Iliados B, & Ψ, Odyss. Θ, ac Ψ: ubi Græcos milites in castris se his exercuisse memorat.

26. §. *Sed quæ Homerus refert, quædam tantummodo Gymnasticæ femina fuerit. Sanè non multo ante Platonis tempora pueris, ac juvenibus, gymnasia sunt constituta.*

Auctor est Galenus ad Thrasylbulum: imò & Plato id fatetur docet in Protagora, & alibi. Mox autem ab anno septimo pueros in Grammaticis, ac Gymnasticis, institui solere, ait Xenocrates, Platonis discipulus, eleganti libello de Morte, quem transtulit Ficinus. Multumque ad laudem pertinuisse juventutis, si eo studio excelleret, verba hæc docent Philolachis adolescentis apud Plautum Mottell. act. I. sc. II.

*Quo neque indusrior de juventute erat,
Ante gymnastici, disco, hastis, pila,
Cursu, armis, equo.*

Item Bacchidibus act. III sc. III:

*Nego tibi hoc annis viginti sui se primis copie,
Digitum longè à pedagogo pedem ut efferres adibus:
Ante Solem exorientem nisi in palæstram teneras,
Gymnasti præfecto hant mediocriis pennis penderes.
Id quos obrizerat, hoc etiam ad malum arcessebatur malum,
Et discipulus, & magister, perhibebantur improbi.
Ibi cursu, luctando, hastis, disco, pugilatu, pila,
Saliendo, sese exercitant magis, quam scorto, aut saviis.*

Similis est apud Terentium locus Eunuchò act. III sc. II.

28. §. *Ac sic quidem apud Græcos fuit. Et si verò Romanis ante Augustum, & aliquanto post, Gymnasia publica non erant: minime tamen exercitationes negligebant. Quippe juventuti Romane in campo Martio mos erat exerceri currum, vel equorum decurtatione; item pila, ac palæstra. In Tiberi etiam natus solent.*

Strabo lib. v*: Τούτων δὲ πρὸς ἄλλων ἔστιν ἡ μάχη τῆς ἵππου καὶ τοῦ ἵππου, πρὸς τῆς αἰτίας. * pag. 236.
Pars 2.
p. 162.

φύσει προσαβρών κρηί λόν εκ τής πένονας κόσμον κη δδλò μέγες τῶ πεδίοις θου-
μασόν άμα, κη τῶς άεμαπδρομίας, κη τῶν άλκην ιππασίαν, άκώλυτον παρέχων
τῶ ποσέτω πνήθει, τῶν σφάίρα, κη κίρκω, κη παλάσρα, ζυμναζομέναν. Ho-
rum pletaque Martius habet campus, cum natura, tum hominum prudentiá
ornatus. Nam & magnitudo ejus mirabilis est, & curium, equorumque
decursionibus, libere patet, iam. eque multitudini pilá, ac palastrá, se exercen-
tium. Sed pro κίρκω, ut observatum Casaubono, legendum videret
κείκω, ut recipiat exercitationis genus, quod κρηκλασίαν Oribafius ap-
pellat. Vel referendum ad discum. Romanas etiam exercitationes me-
morat Horatius lib. I. od. VIII; ubi refert equitationem in campo Mar-
tio, natationem in Tiberi, (á quo & campus Martius dictus est Tiberi-
nus) palastram, sive luctam in unctorum olivo, disci jactationem, &
emissionem jaculi. Nec juvenes solum se exercebant; sed etiam viri.
Ex innumeris exemplo fuerit Cæsar Augustus, qui quo pacto exercere
corpus soleat, in vita ejus Tranquillus docet cap. LXXXIII: *Exercitatio-
nes campestres equorum, & armorum, statim post bella civilia omisit: & ad
pilam primò, folliculumque transit: mox nihil aliud quam vectabatur, & de-
ambulabat, ita ut in extremis spatii subsultim decurreret.* Primò hic me-
morantur equitatio, & certamen in armis. Hinc partim pila trigona-
lis, qua ludentes terni triangulum faciebant: partim folliculus, sive follis
pugilatorius, qui non cubito, ut follis sic άπλωε dictus, sed pugno, sive
pugillo impellebatur, unde pugillatorius Plauto* dicitur: preter que pila
genera erat paganica, & harpastum. Exinde sequuntur vectatio, seu vehi-
culo, seu lecticá, vel sellá: & deambulatio, quæ desinat in cursu cum
saltu. Addit deinde, sic se exercuisse Augustum, non solum, ut solent in
campo Martio, verenda velatum subligari, quod inde *campestre* dictum:
sed corpore etiam reliquo tectum, lodiculá, & feiertio; vel potius se-
gestri; ut eruditi corrigunt.

* Rud. aff. 3.
sc. 4.

28. §. *Serò autem, nec nisi tempore Neronis, Rome extrui cæpere
Gymnasia.*

Neronis Gymnasium ictu fulminis conflagrasse, est apud Tacitum
in xv Annalium. Etiam postea extracta sicut. Ita sicut in descriptione
argumento est P. Victor, qui sub Valentiniano hanc sicut in descriptione
descriptione Romæ, meminit stadiorum, quæ sicut in descriptione
finata, credibile est. Pluraque de hoc Petrus Haber in Agonisticis lib.
III cap. xv.

ἐξύτης, πάντως ἢ μὲν ὑπὸ τῶν ποδῶν, ἢ δὲ ἢ ὑπὸ τῶν χειρῶν. Φυγεῖν μὲν ἢ ἐλεῖν, ἢ τῶν ποδῶν, ἢ δ' ἐν ταῖς συμπλοκαῖς μάχη, ἢ σύστασις, ἰχθυῶν ἢ ῥώμης δεομένη. *Omnium igitur maximè ad bellum confert corporis celeritas, sive agilitas, partim quidem pedum, partim manuum: ad fugiendum quidem, & insequendum, pedum: sed pugna, & confliktus, in quibus conscruntur manus, viribus & robore indigent.*

33. §. *Ideo Cretenses, cum armorum usu interdixissent servis, etiam interdixere Gymnasticis.*

Testis Aristoteles lib. II. Politicorum cap. III: Κρητες γὰρ πάντα ταῦτα πῶς δόλοιο ἀφέντες, μένον ἀπειρήκασσι τὰ γυμνάσια, καὶ τὴν τῶν ὀπλων κτῆσιν. *Cretenses enim, cum alia servis permitterent, gymnasticis solum eis interdixere, & armorum usu. Atque hæc de bellica Gymnasticæ forma.*

34. §. *Athletica forma solum præstabat corporis magnitudinem, robur, ac celeritatem: idque ut in his aliquis præcelleret cæteris, ac honorem pro præmio referret.*

Curæ enim hoc iis erat, qui in gymnasticis exercerentur, ut fierent ἀθλητικῶν τῶν γυμνασίων ἀγώνων, prout eos vocat Xenophon de dictis & factis Socratis. Nomen verò Athletarum magis ad ludos spectare Gymnicos, auctor est Iulius Pollux.

35. §. *Athletica hæc, dum tota est in eo, ut corpus reddat crassius, ac robustius, fere reddebat torpidos, ac segnes.*

Conqueruntur de hoc Plato, Galenus, Plutarchus. Ac hic quidem ex eo colligit, militari vitæ esse inutilem, imò noxiam. Vide ejus Philopœmenem.

36. §. *Quintuplex verò gymnicum exercitium statui solet: cursus saltus, discus, jaculum, lucta.*

Quæ Simonides lib. I cap. I. Ἀθλητικῶν. hoc versu complexus:

Ἄλμα, ποδακίλιω, δίσκον, ἀκόντι, πάλλω.

* Fol. 1320. Eustathius * verò in Homeri Iliad. Ψ, hoc refert ordine: ἄλμα, πάλλω, δίσκουμα, κόντιον, ἢ δρέμον. Scholiastæ Pindari, ac Sophocles, hoc modo: ἄλμα, δίσκῳ, ἀκόντιον, δρέμῳ, ἢ πάλλω. Atque ab his πένταθλος vocabantur, Latinis *quinquætionæ*.

37. §. *A cursu incipiamus, quando is naturâ est primus. Hujus certamen publicum primi instituere Elienses.*

Testis Pausanias quinto, & sexto Eliacorum.

38. §. *In cursu propriè non tam de robore, quàm agilitate, certamen fuit. Quamquam agilitas illa hant expertis esse roboris debet.*

Itaque veteres interdum laxius usi voce ἰχθύς, & ῥώμις*, sic ut includat τὸ πᾶχος †. At pressius accipi dicendum, quando ἰχθύς, & πᾶχος, an πᾶχος † sit ἰχθύος*.

39. §. *Cursus est triplex; in anteriora, in posteriora, & in orbem.*
Ita Antyllus apud Orisbasium.

40. §. *Præterea à cursu alii dicebantur σταδιοδρόμοι, alii δολιχοδρόμοι, alii διαυλοδρόμοι, alii ὀπιπιδρόμοι.*

Σταδιοδρόμοις cursus erat unus tantum stadii. Vnde Tzetzes* de us, ἀπὸ τῶν πεινῶν τὸν δρόμον. Sic enim apud cum referipserim cum P. Fabio lib. I Agonisticon cap. xxviii. Δολιχοδρόμοις dicebantur, quia duplex uno cursu stadium percurrerent; sed sine recursum. Hinc proverbium apud Pollucem, Μὴ ζῆσι ἐν σταδία δολιχοί: quo significatur, in minori non esse majus quærendum. Διαυλοδρόμοι duplicis stadii cursum à carceribus ad metam currebant, & recurrebant. Vnde Aristophanis scholiastes: Διαυλος ὁ δὲ τῶν ἰχθύων τὸν δρόμον ἐν τῷ περὶ τῶν ἀπὸ τῶν σταδίων, ἢ ὑπερὶ τῶν. Nomen ex eo, quia stadium, ubi currerent, angustum foret, sed portectum: qualis est figura τῶ ἀλλῶ, sive cibæ. Ὀπιπιδρόμοι in stadio decurrebant armati.

41. §. *Cursorum habuere endromidas: quod calciamenti genus erat.*
Nomen ἀπὸ τῶ δρίμεν, quod est currere, quia cursum juvarent.

42. §. *A duabus verò rebus quandoque cursoribus impedimentum fuit; à liene, & à zona, sive subligari. Sed liencem athletæ propterea inurebant.*

Ita Plinius lib. xi cap. xxxvii.

43. §. *Quod ad zonam, Olympiadis quindecimæ anno primo ab Archonte Hippomene constitutum fuit, ut sine zona, neque prorſus nudi, curſitarent.*

Idque occasione cã, quòd Orſippus Megarenſis curſu eſſet ſuperius eo quòd ſubligaculum impediſſet curſum; vel, ut alii narrant, cingulum decidere ſiſſet, quo expeditius curreret, atque ita victor evaſiſſet. Auctores ejus rei Paulãnius in Atticis, Pœta incertus in Anthologia epigrammate de Orſippo, Euſebius Chron. I, Anonymus Olympiarum ſcriptor, Iſidorus Originum lib. XVI II cap. XVI I, Homeri Scholiaſtes anonymus in Iliad. Ψ, Nicas, ſive Etymologi magni ſcriptor in Γυμναſτῶν.

44. §. *Vtile eſt hoc certamen ſanitati, ac bono habitui, vel conſervando, vel conſequendo. Præcipuè autem habiliores, & expeditiores, ad rem militarem facit.*

Ita Plato in VI II de Legg. Ideo, Salluſtius teſte, Pompeius cum agilibus ſaltu, cum velocibus curſu certabat. Aliter tamen Diogenes Cynicus; qui apud Dionem Chryſoſtomum in Diogene, ſive Iſthmico, contendit, τὸ πᾶς ὁ δὴ λῆος σημεῖον εἶναι, *velocitatem eſſe ſignum ignavis, & timoris.* Atque hoc eo adſtruere conatur, quòd animalia maxime timida ſunt celerrima: ut lepus, cervus. Mirum verò Galenum idem ſentire libro ad Thraſybulum.

45. §. *Hæc ſententia refellitur eo, quòd etiam in bello tempora poſſunt incidere, quibus ſatius ſit ſe ſubducere, totumque exercitum meliori reſervare tempori, quam ſtultè prælium committere.*

Aliter, ſcio, animati fuere Lacones; in his Callieratidas; qui, ut Plutarchus narrat in Apophthegmatis Laconicis, cùm ei ad Argentiã pugnaturo diceretur, plures eſſe Athenienſium triremes, reſpondit, καὶ τί τῶπο; ἀλλὰ φεύγειν αἰσχρὸν, καὶ βλαβερὸν τῇ Σπάρτῃ. μένοντα δὲ ἢ ἀπιθῆναι ἢ νικᾶν, ἀελρον. *Quid tum? Sparta turpe ac noxium eſt fugere: optimum verò permanentem aut mori, aut vincere.* Hæc convenientia ſunt tumori Spartano: qui interdum damnofus publico fuit. Potius igitur audiamus

* ref: 550. Papinium in VI Theb. *

*Sollicitat tunc ampla viros ad præmia cursu
Perceleret. Agile studium, & tenuissima virtus,
Pacis opus, cum sacra vocant, nec inutile bellis
Subsidium, si dextra neget.*

Notum illud Demosthenicum :

Ανὴρ ὁ Φεύγων ἢ πάλιν μαχίσεται.

Pugnabit ille denuo, qui fugerit.

Quo de dixi pluribus lib. II Oratoriarum Institut. cap. VIII §. IV.

46. §. *Nec solum velocitas in fugiendo hostem utilis est; sed etiam in sequendo.*

Et huic potissimum, vel solum etiam, respexit Homerus, cum toties Achillem suum *pedibus celerem* appellat; ut antea dicebamus.

47. §. *Cursui naturam proximam est saltus, in idem communis nobis cum multis animantibus. Hujus multa admodum genera apud veteres fuerunt.*

De quibus & variè scripserunt; teste Luciano *αἰετὸς πηξας*. Sed omnium eorum libri deperiere. Damnum hoc resarcire, ut potuit, voluit clarissimus, & amicissimus, dum viveret, collega notter Ioannes Meursius in Orchestra sua.

48. §. *Saltatio est triplex; in altum, in longum, & quæ fit pedes alternis attollendo, ut facere solent Salti sacerdotes, cum ancillis per urbem gestant, vel fullones, cum pedum insultu vestem cogunt, ac durant.*

Hæc tria genera memorat Seneca epistolâ XV: ubi & alia multa de exercitatione corporis. Pauca adscribam: *Sunt exercitationes & faciles, & breves, quæ corpus, & sine mora laxent, & tempori parcunt: cuius præcipua ratio habenda est. Cursus, & cum aliquo pondere manuum motus, & saltus, vel ille, qui corpus in altum levat, vel ille, qui in longum mittit, vel ille (ut ita dicam) Saltarius, aut (ut contumeliosius dicam) fullonius.*

49. §. *Aliter etiam saltatio dividitur. Nam alia κυβητική, alia σφαιρατική, alia quæ simpliciter ὀρχητική vocaretur.*

Κυβητική erat, quando homines manibus, ac pedibus, se ita contorquebant, ut conversione sui infunderent capiti. Quod & circulares lucci

celli causâ agunt, & pueros videmus imitari in lusibus suis. Hoc qui facerent, *cernuus*, & *cernuli*, dicebantur: unde *cernuare*, & *cernulare*, quod Græcis *κνειςθην*. Diximus de eo pluribus in Originum libris. ΣΦαιριστήν erat, ubi pilâ ludentes saltarent: ut liquet ex Homero Odyss. vii. De *ὀρχήσει*, simpliciter sic dictâ, res magis perspicua est.

50. §. *Porro ne Lacedæmonii quidem saltationem omnem resugerunt. Interim eam solum complexi, quam ad bellum conducere putarent.*

Ita Fabius Quintilianus libr. i Oratoriarum Institutionum cap. xi.

51. §. *Saltationis bellicæ genera erant βουαλιπὸν, καπέσα, κολαερισμός, πρύλις, πυρρίχη, πελειάς.*

Nihil verò opus, ut puto, exscribere, quæ de singulis horum ex veteribus attulit Io. Meurlius in Orchestra sua.

52. §. *Precipua in iis Pyrricha fuit.*

Sic dicta à Pyrrho, Achillis filio, secundum Solinium, Diomedem, Proclum; vel à Pyrricho Lacone, aut Cretenſi, secundum Strabonem, Athenæum, Eustathium. Sanè & Lacones hanc inter exercitationes habuere, tanquam bello utilem; teste Fabio libr. i cap. xi: & Cretenſes eam pueros edocebant; ut auctor est Nicolaus Damascenus, libro de Mombus gentium, apud Stobæum Ecloga xl. ii. Marius Plotius, libro de Metris, utramque adfert nominis causam. Nam pro *Pyrrho Cylonis* legendum apud eum *Pyrricho*; ut jam aliis est observatum ex iis, quos dixi: item Nonno Dionysiacorum libr. xxv. r. i. & Eustathio Iliad. E. Alii, etiam Aristoteles, alias adferunt nominis causas: de quibus parum laborandum.

53. §. *Fuit ea armatum saltationis genus: inque militaribus exercitationibus reponebatur.*

Latini *bellicrepan* vocabant; teste Festo Pompeio. Quid mirum autem, si putarent conducere militiæ, quando non modò in armis fieret; sed præterea imitaretur omnes corporis flexus, quibus & telorum, & cominus pugnantium ictus, exirent: ut in alterum latus declinando, cedendo retro, subsiliendo, demittendo se humi. Imò & actus referebat,

bat, quibus hostis peteretur, gladio, jaculo, sagittâ; idque & alacriter, & decorè: quis sine saltatio fuerit turpis, & ingrata. Atque ex hisce liquet, non saltasse modò, sed etiam manibus esse gesticulatos: eoque *πυρρίχη* aliter dicta *χειρονομία*, teste Athenæo lib. xiv, & Eustathio in Iliad. N. Ac similiter Helychio, *χειρονομία*, *έρχησις*. Et Columella est præfat. lib. i: *Gesticulatore[m] scrupulosissime requirant saltationis, ac musica rationis studiosi.*

56. §. *Proxime post Pyrrhicham dignationis erat έμμέλεια.*

Saltationem fuisse tragicam, testes sunt Helychius, & Ammonius de Differentiis Vocabulorum, in voce *Κόρδαξ*. Vulgò quidem apud eum legitur: *Καλεῖται ή μὲν ερχητική όρχησις, Εμμέλεια. Σίκωνις δέ, ή σατωεική. Κορδαξ δέ, ή κωμική.* Sed pro *ερχητική* legendum esse *παρική*, abundè liquet ex us, quæ de triplici hoc saltationis genere habet Lucianus Περὶ Όρχήσεως, & imprimis Athenæus lib. primo. Verba eorum adducimus in secundo de arte Poetica; ubi de chorico dramate agimus.

57. §. *Ad cursum, & saltum, referre possis pila ludum. Nec tamen curra solum exercet; sed etiam lacertos; imò omnes corporis partes, ipsos etiam oculos.*

Qua de re abunde Galenus libro *εἰς σφαίρας*.

58. §. *Græcis id certamen dicitur σφαιρομαζία.*

Sed ambiguo vocabulo; quia similiter vocabatur certamen pugilum, quibus sphaeræ pro cæstibus. Auctor Pollux lib. i i i cap. ult.

59. §. *Pars item gymnasii, ubi se pila exercebant, σφαιρομαζιον nominatum. Septima ea pars è denis est Hieronymo Mercuriali.*

Pilæ ludum primus reperit Pythus: ut est apud Plinium lib. vi i cap. lvi. Aliquibus tamen in libris, ut Chiffletiano codice, est *Picus*.

60. §. *Σφαιρομαζική hac ars à Milesiis damnabatur, quia athlete, in coronariis certaminibus sepius præmium adepti, censerent, pile lusum ad nullum eorum certaminum quicquam conferre.*

Auctor Eustathius in Homeri Odyss. θ *

D

61. Imò

* Fel. 160.

61. §. *Imò nec inter sacros fuit agones, qui Olympiæ, Delphis, Corinthi, aut Nemeæ, instituti.*

Nimirum, quia valetudini solim conducere putarent; non item ad sacros agonas, vel ad rem bellicam.

62. §. *Athenienses tamen tanti fecere, ut Alexandrum Carystium spheristam civitate donarint, ac statuam etiam in ejus memoriam constituerint.*

* fol. 16. Id de Atheniensibus narrat Eustathius in Odyss. ☉*.

63. §. *Græca pila, alia major erat, alia minor: parva item varia genera. Præterea erat pila inanis.*

Quam follem Romani vocant; ut mox dicam.

64. §. *Non tam pile ludus, quàm aliquid simile, Græcis erat, quod κόρυον dixere.*

Cujusmodi fuerit, Antyllus apud Orisabum docet Collectaneorum lib. VI. Atque hinc κόρυον ἐκάλει Aretæo. Aliud esse, quàm pilam, vel illud argumento erit, quòd corycum è culmine gymnasiorum suspendent.

65. §. *Romanis quatuor fuisse pile genera; trigonalis, follis, pagonica, & harpastum.*

Quæ omnia nomine pilæ Italicæ complexus est Cælius Aurelianus. Particulatim verò memorat Martialis lib. VI I epigr. xxvi I I:

Non pila, non follis, non te pagonica thermis

Præparat.

Et mox:

Non harpasta vagus pulverulenta rapis.

Vbi per pilam κατ' ἐξοχῶν, ut aliàs sepe, trigon, sive trigonalis intelligitur; ita dicta, quia tres lutores sic starent, ut trigonum spatio, ac figurâ, efficerent. Hi nunc pilam excipiebant; nunc propellebant; ac cavebant studiosè, ne in terram concideret. Follis erat ex aluta, vento fave acère inflatâ. Major brachio impellebatur, minor pugno; unde follem pugillatorium vocat Plautus Rudente. Facile erat lusus genus; eoque magis

magis pueris, & senibus, conveniens; quàm validæ juventuti. Vnde Martialis lib. XIV epig. XLVII :

Itē procul juvenes : mitis mihi convenit ætas.

Folle decet pueros ludere, folle senes.

Paganicæ inde nomen, quòd imprimis eà uterentur in pagis. Major erat trigonali, minor folle; unde Martialis lib. XIV epigr. XLV.

Hæc quæ difficilis turget paganica plumâ,

Folle minus laxa est, & minus arcta pista.

Harpasta Mercuriali videtur fuissè minimum pilæ genus: atque ita dictum, quia ludentium alter alteri eam eriperet. Ludus ipse *φάνδα*, teste Athenæo: nempe *ὑπὸ τῆς ἀφίσεως τῶν σφαιριζήτων*, quia longius à lusoribus jaceretur. Sed de hoc lusus genere non multum audeo polliceri. Quanto enim veteribus notius erat; tanto minus de eo sibi dicendum putarunt. Hinc tenebræ nobis.

66. §. *Tertium genus gymnici certaminis erat δισκοβολία. Discus verò, vel arcus erat, vel ferreus, vel lapideus, vel etiam ligneus. Inque medio sui foramen habuit, ac amento circumnectus, non modò lacertorum viribus, sed etiam arte quadam, emittebatur.*

Meminit ejusce exercitationis etiam Homerus Odyss. Θ :

Μνηστῆρες δὲ πᾶσαιθεν Ὀδυσσεὺς ἄμεγαροιο

Δισκοισιν ἔρποντο, καὶ αἰζανέρισσιν ἰνυπῆς

Ἐν πυκτῷ δακτυλῷ.

Præci verò ante Ulyssis domum

Discis delectabantur, & jaculis mittendis,

In arca ad eam rem facta.

De materie ejus, quòd dicebamus, non uno loco proditum est ab Eustathio *: qui & vocem *δίσκος* ait esse à *δίσκω*, hoc est, *βάρῳ*.

* pag. 344.
* 1561.
edit. Kaim.

67. §. *Disco bifariam certabatur; quis longius projecisset, vel quis propius termino.*

In posteriori discoboliâ vitiosum erat discum jacere ultra *σημαῖον*. * ut * *ἵστατον*. Odyss. Θ, in illo Phæacum certamine, de quo dictum, Eustathium I vide. pag. 1591.

68. §. *Discoboli, ut & cursores, aperto capite certabant.*

Non petasfati, ut traditum Pithæo: sed petasfati erant aurigæ; ut ex

Athenæd constat. Discobolo verò capite nudo certâsse, videre est è Li-
goriana tabula apud Mercurialem.

69. §. *Vicina verò erant δισκοβολία, & ἀλτήροβολία. Vti illic
discus manu projiciebatur, ita hic ἀλτήρες.*

De jactu τῶν ἀλτήρων agit Antyllus apud Orbasium. Etiam egit Bu-
dæus; & adversus eum Cornarius; ac pro Cornario Mercurialis lib. 11
Gymnastic. cap. xii.

70. §. *Quartus locus esto jaculationi: quæ sit manu, jaculo, amento.*

Et si enim jaculatio, laxiùs accepta, comprehendat πτεροπύκν, & ἀκον-
σηκόν, sive sagittatoriam, & jaculatoriam: hoc tamen loco proprie intelli-
gitur non illa, quæ fit arcu, & sagittâ; sed quæ fit jaculo; quod manu
jaciebatur, & ut fortiùs id fieret, amento. Jaculi, discique jactum jun-
git quoque Homerus versibus antè adductis. Item Horatius libr. 1
od. viii:

Neque jam livida gestas armis

Brachia, sæpe disco,

Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito.

Iaculatores vestibus induti exercebantur; si audimus Fustathium in
Iliad. 17: ubi ait, prudenter à poeta Regem induci jaculando se exer-
centem; quia non decuisset eum aliquod certamen, ubi necesse fuisset
corpus denudare. Interea neque ambiguum mihi, quin plerique in hac
exercitatione nudis esse corporibus soleant; saltem post tempora Ho-
merica. Nec enim potuisset alioqui gymnicum dici certamen.

71. §. *Præcipuum verò, ex quinque antea memoratis certaminibus,
erat πάλη, sive lucta.*

A quâ verbum παλαίειν, luctari: uti hinc παλαιστής, & παλαιστήτης,
luctator; ut etiam in Glossis Cyrilli exponitur. Item, παλαιστρα, luctatio-
nis locus. Imò & totum Gymnasium sæpe palestræ nomine στυβαδευχικῶς
intelligitur. Ac similiter sæpè ἀθλητὴ κατ' ἐξοχὴν soli luctatores. Πάλην
verò dici volunt à πάλος, sive Dorico πάλος, hoc est, luctum. Nempe quia
athletæ priùs ceromate perfundeabantur; deinde respergerentur arenâ,
ac pulvere. Hujusmodi inunctio non habebat locum in saltatoribus,
discobolis, & pugilibus.

72. §. *Duo verò tempora in lucta distinguimus. Primum ante Theſea fuit; quando ſolà magnitudine, ponderèque, & nature viribus nixi, luctarentur. Alterum caput à Theſeo; qui primus addidit artem παλαιερατήν.*

Quem luctationis *aſtum* vocat Papinius. Eam artem à Theſeo eſſe, auctor nobis eſt Pausanias in Atticis. Atque addit, eà victum ab illo Cercyonem; luctà licet illà ætate inclutum; Qualis & iſdem temporibus fuit Antæus: ſed hunc devicit Hercules. Utriuſque meminit eo nomine etiam Plato in vii de Legg. Quemadmodum verò Hercules athleticum certamen inſtituit Olympiæ: ita ludos gymnicos in Iſthmo Corinthiaco conſtituit Theſeus: ut apud Pauſaniam eſt initio Corinthiacorum, & Plinium lib. vii Natur. Hiſt. cap. lvi.

73. §. *In lucta proprium erat τὸ συμπλέκεσθαι.*

Sive nodus, vel mutuus nexus; unde *catenatas palaſtras* dixit Papinius lib. ix Sylvarum Epicædio in Glauciam Melioris.

74. §. *Eſi verò in lucta multum valeres robur; plus tamen potuit pondus.*

Sive, ut Græci dicunt, ὄγκος, ἢ πλοσπερία. Idem cenſet Fabius lib. xii: *In luctandi certamine plus pondere, & firmitate, & ſpiritu, agitur.*

75. §. *Erat lucta duplex; ſtataria, & volutatoria. Ad ſtatariam pertinet ἀροχαιερα, qua ſummis tantum manibus depugnabant. Porro in hoc pugne genere palmam præcipiebat alteri, qui ter eum humi proſtraviſſet.*

Hoc ut facilius poſſent, in complectendo pedes captabant. Quò reſpexit Plautus Pſeudolo act. v. ſcil. i:

Magnum hoc vitium vino eſt.

Pedes captat primum. Luctator doſoſi ſi.

Hæc pars dicebatur παρὰ ἑλάνκη, live projectoria.

76. §. *In volutatoriâ autem victor cenſebatur, quem ſic alter ſibi ſubieciſſet, ut prorſus in ſua haberet poteſtate.*

Et huius, & ſuperioris luctæ, apud Mercurialem habes imaginem lib. xi Gymnaſticæ cap. viii.

77. §. *Palæstrico magistro proximus ab Agonotheta honos erat.*

* *Bacchid.*
 αἰ. 3. sc 3. Lydo Plautino * dictus *Gymnastis præfectus*, Græcis ἐπιτάτης: Platoni etiam in **11** de Rep. παιδευτὴς ἢ νέων.

78. §. *Ab hisce quinque exercitationibus πένταθλοι Græcis nuncupati, Latinis quinquertiones.*

Festus: *Quinquertium vocabant antiqui, quem Græci πένταθλον; ne indicat versus hic:*

Omnis æqualis vincebat quinquertio.

Livius quoque ipsos athletas sic nominat:

Quinquertiones præco in medium vocat.

Vbi sede quartâ συναλοιπή neglecta, nisi **D** inserto, veterum more, præcod scribamus. Etiam in glossis vet. legas: Πένταθλο, *quinquertium*. Quæ fuerint quinque illæ artes, unde *quinquertii* nomen, non aperit Festus: etfi aliter dicant, Petrus Faber in Agonisticis, & Matthias Martinus in Etymologico. Sed ex Græca explicatione liquet, non aliâs artes signare, quàm eas, quas ex Simonide, & Eustathio, memoravimus. Democritus philosophus vocatus est πένταθλο*: sed κατὰ μέγασθρον, ut indicant hæc Laertii verba: Ἦν ἢ ὡς ἀληθῆς ἐν φιλοσοφίᾳ πένταθλος. ὅ γὰρ φυσικά, καὶ τὰ ἠθικά, καὶ ἀπὸ τῶν μαθηματικῶν, καὶ τῶν ἐγκυκλίου λόγων, καὶ πᾶσι τέχνων πᾶσι, εἶχεν ἐμπειρίαν. Vbi ex Suida referendum videtur, Ἦ σκητὸ γὰρ τὰ φυσικά, ut corrigit P. Faber Agonisticorum lib. **1** cap. xxx.

* *Quinquertio.*
 † *Siquidem vere erat in philosophia quinquertio. Nam & rerum naturalium, & mathematicos, & liberalium disciplinarum, & artium omnium, & virtutum habuit longè usque firmatâ.*

79. §. *Ex hisce gymnasticis certaminibus alia erant levia, alia gravia. Levia cursus, & saltus: in gravibus lucta.*

Hinc Dionysio Halicarn. lib. **vii** Antiquit. ἀγωνιστῶν † alii κῆροι*, alii βαρεῖς †. In levis etiam ἀεροχειρισμοί* reponit Hieronymus Mercurialis: quem vide lib. **vi** de re Gymnast. cap. **111**. Dubitare tamen de eo videtur Petrus Faber lib. **1** Agonist. cap. xxx, & xxxi.

80. §. *Quod si lucta in gravibus reponeretur, quanto magis in his locum meruerit ἢ πυγμαῖ, sive pugilatus, qui postea accessit!*

Temporibus vetustis eo præcelluere Epeus, & Amycus: ut est apud Platonem in **vii** de Legg. Notum etiam de Castore, pugile eximio, qui Amycum interemit.

† *Athleta.*
 * *Levis.*
 † *Graves.*
 * *Pugilatum luctum summæ certantium manus, sine reliqui corpore comparati.*

81. §. *In pugilatu primò pugnis solùm pugnabatur.*

Donatus in Prolog. Hecyræ: *Pugil dictus est à pugna, & pugna à pugno. Veteres namque, ante usum ferri, & armorum, pugnis, & calcibus, & morsibus, corporumque luctatione, certabant.* Similiter, qui Latinis pugil, Græcis πύκτης, à πύξ, πύγνò. Hesychius, Πύξ, πύγμη, χόρδθ. Imò & pugnis à πύξ, non à πύκνòς, hoc est, *densus*, quia pugnis fiat condensatione manus; ut Cæsar Scaliger putabat. Qui & *manum* dici credit à μανός, hoc est, *rarus*, quod densò opponitur; nempe quia manus explicita rarus quid est, si compares cum contracta in pugnum.

82. §. *Stantes verò pugnis decertabant.*

Hoc Luciano est τὸ πάλιν ἀπέλκεις ἐξ ἑσθράδων, *vellos stare, ac se invicem ferre.*

83. §. *Postea, ut fortiùs ferirent, usi sunt cestibus; vel spheris, quæ pro cestibus forent. Unde tantum erat periculi, ut nonnulli in luctando exspirarent.*

Imò vel à solis pugnis periculum erat temporibus, sive locis prope aures. Unde aures luctaturi muniebant tegumentis; quæ ἀνωτίδας vocat Clemens Alexandrinus in Pædagogò. lib. II:

84. §. *Atque ut homo non interimeretur; sic tamen sæpe mulcatur, ut post pugnam adeò cruentatus non possit disgressi. Dentes etiam, ossaque, luxabant, aut frangebant.*

Satis hinc liquet, non cuiusvis fuisse eo pacto decertare, sed solùm magno corpore, ac robore præditi. Unde pugillatum, *mutuam* vocat Iulidorus lib. XVIII Originum cap. XVIII. Nam in gymnicis certaminibus reponit virtutem; perque eam se intelligere ait *immeritatem* virium in labore, & pondere. O miseram virtutem atque exercitationem, quæ fieret corpus deformius, membraque redderentur infirmiora, & minus idonea ad vitæ æctus! Iure igitur damnat Galenus lib. ad Thrasylbulum. Et tamen non pauci pecunia ad huiusmodi certamina conducebantur. Cyprianus de Spectaculis: *Et tibi infelix facies locatur, ut infeliciox center signetur.* Idcirco, ut crudelior, ab Ammiano Marcellino lib. XIV culpatur Constantinus Cæsar, qui nullo æquè certamine, ac pugilatu, caperetur, cæteris licet duro magis, duròque.

85. §. Postea pugillatui accessit quoque *παγκράσιον*: quod, Suida teste, aliter dicebatur *παρμασίον*. In eo pugnis, & calcibus, decertabant: ut *λυτὰ* constiterit, & pugilatu.

Quemadmodum & apud Plutarchum legas lib. II Symposiac. quæst. IV, Lucianum in Anacharside, sive de Gymnasis, & Nicephorum Gregoram ad Synesium. Aristophanis igitur Scholiastes, cum octo enumerat gymnica certamina, uti peccat, cum non videt, *αἰδιον*, *διαυλον*, *δέλιχον*, *ὀπιπόδρομον*, ad unam curfus exercitationem pertinere: ita etiam errat, cum inter *πέλην*, & *πογμήν*, medium interserit *παγκράσιον*, quasi non ex utraque componeretur.

86. §. Pammachio, sive pancratio, primus Olympiæ victor fuit Hercules: à quo Olympiaci ludi sacrati fuere Pelopi, Tantalii filio, Herculis atavo materno.

Vt Hyginus, Solinus, & alii sunt auctores. Vnde Aufonius Idyllio XXIII:

Tantalidæ Pelopi mæstum dicat Elis honorem.

87. §. Hujus quoque certaminis non magna erat dignatio sapientibus, ob simile ab ictu periculum. Sed nonnulli satis bene pugnis, vel castibus, depexi, ut graviora evitarent, manum demittebant. Nempe contraria erant signa, porrectio manus, & demissio. Porrectio indicium erat animi ad certamen promti, paratique.

Vnde Papinius VI Thebaidos:

Promisere manus.

Vt illa porrectio fuerit pugilatus proœmium.

88. . Demissio autem manus erat argumentum dissidentis suis viribus, seque victum turpiter agnoscentis. Queritur, an & ea obtinuerit apud Spartanos. Vsi quidem pugilatu, etiam pancratio, ac castu. Imò & sequior sexus iis decertabat.

Quod ex illis Propertii clarè elucet lib. III eleg. XIII:

Multa

*Multa tuæ, Sparte, miramur iura palæstræ:
Sed mage virginæ tot bona gymnasi.
Quod non infames exercet corpore laudes
Inter luctantes nuda puella viros:
Cum pila veloces fallit per brachia jactus,
Increpat & versi clavus adunca trochi:
Pulverulentæque ad extremas stui feminametæ,
Et patitur duro vulnere pancratio:
Nunc ligat ad castum gaudentia brachia loris:
Missile nunc disci pondus in orbe rotat:
Cyrum pulsat equis, niveum latus ense revincit,
Virginemque caro protegit ære caput.*

Pluseula adscripti, ut eadem, de aliis etiam Spartanum exercitatio-
nibus, liqueret. De virginibus similia Xenophon *, Plutarchus †, vetus
poeta apud Ciceronem ‡, Claudianus §.

* De Rep.
Laced.
† in Ly-
cægo.
‡ Tit. 2.
§ de Max. &
consulari.

90. §. *Sed Lacedæmoniis turpe visum manus dimittere, seque vi-
ctum agnoscere. Ac propterea interdictum iis, ne foris, ubi illa
demptio obtineret, pugilatu, aut pancratio, vel castibus, certa-
rent. Domi quidem sic exercebantur: sed interim maluissent,
quàm manus dimittere, seque victos confiteri.*

Nimirum Lacedæmonii voluere, ut sui essent animis invicti. Ac ne
Magnus quidem Alexander istiusmodi certamen probabat. Itaque alia
quidem edi jubebat: ea autem, quæ proxime retuli, non item: teste
Plutarcho in ejus vita.

91. §. *Major verò dignatio, atque ad militiam & feritudinem
usus, pugne gladiatorie fuit. Quæ vel inter duos erit (νομα-
ζίας vocant;) vel inter plures.*

Atque ad utramque preparabat decertatio cum umbra; quæ σκιμα-
ζία dicitur: vel cum palo; de qua Javenalis sat. vi, & Vegetius lib. I de
Re militari cap. xi.

92. §. *Etiã ad militiam preparat venatio: & hoc præterea ha-
bet, quod in ea concurrant ἀγρῆς ζῴων, καὶ σαυατῶν*.*

* Venatio
in animi,
& corpori.

Sed de hac potius dicemus, ubi deventum erit ad eas artes, quas
complexu suo continet naturæ ferentia, quatenus non in contemplatio-

ne confistit, sed in operando : ut fieri videmus in medicina, agriculturæ scientia, & similibus.

93. §. *Nec qui vehementes ejusmodi corporis exercitationes non sufferunt, eò omnis exercitiis esse expertes debent. Quadam enim haut magnas corporis vires requirunt, atque iis etiam conveniunt, qui penè assidui sunt in studiis: item senibus, atque aliis nature imbecillioris. In his primum sibi locum vindicat decambulatio.*

Laudat eam quoque L. Seneca epist. xv. Verba mox adferam. Hujus ergò Romæ erat porticus Pompeia, memorata non solum Propertio, Ovidio, Martiali; sed etiam Catullo epigr. LVII, quod ad Camerium; ubi *Magni ambulatio* vocatur.

94. §. *Item stare erectum: quod ambulatione ipsi vehementius exercitium est.*

Quomodo & avibus longè est molestius, si in acère non moveantur, quàm si volent.

95. §. *Veclatio etiam, sive gestatio, multum corpori conducit.*

Seneca epist. xv: *Gestatio & corpus concutit, & studio non officit: possis legere, possis dictare, possis loqui, possis audire: quorum nihil nec ambulatio quidem vetat fieri. Idem epist. LVII: Mibi tamen opus erat concutere corpus, ut sive bilis infederat faucibus, discenteretur: sive ipse ex aliqua causa spiritus densior erat, extenuaret illum jactatio.* Laudat & Plinius lib. XXVIII.

96. §. *Veclatio hæc vel in aquis fit, vel in terra. In aquis navigatio dicitur.*

Commendat eam Celsus lib. II cap. de Gestatione: *Genera gestationum plura: sed tamen levissima est navi, vel in portu, vel in flumine: vehementior in alto mari.*

97. §. *In terra vel ab animato fit, vel inanimato. Animato, ut in præcæ, sive equitatio.*

Cujus inventor Bellerophon dicitur Plinio lib. VII cap. LXI.

98. §. *Inanimo que debetur, particulatim, sed generis nomine, vocatur gestatio.*

Que quia & ipsa corpus exercet, eò à fine *γυμνασίου* vocatur. Glossæ Philoxeni: *Gestantur, γυμναζέσθαι Gestor, γυμναστής. Gestio, γυμναζέσθαι. Gesto, γυμνάζω. Gestantur, γυμνάζονται. Gestatio, γυμνασία.* At propriè magis eadem Glossæ: *Gestatio, γέσθαι.* Item Glossæ Cyrilli: *Αγέσθαι, gestatio. Ανωμαζέσθαι, gestantur.*

99. §. *Fit huiusmodi gestatio trifariam; lecticâ, scamno, sive selli, & vehiculo.*

Cornelius Celsus lib. II cap. de Gestatione: *Ubi mentioni gestatio lecticâ, aut scamno; acrior vehiculo.* Vide Iustum Lipsium lib. I Centuriæ Miscellanæ epist. XI, quæ ad Abrahamum Ortelium. Item de lecticâ ac sellæ forma ad eundem lib. I Electorum cap. XIX.

100. §. *Quid quòd ne infantes quidem profus exercitiis carent? Nam præterquam quòd ulnis gestentur, & curculis puerilibus vehantur: etiam agitantur in cunis, vel lectis pensilibus.*

Hic posterior modus Aesclepiadis est inventum: ut auctor est Plinius lib. XXVI cap. III.

101. §. *De gymnastica satis. Cetera peti olim potuere ex antiquis artis gymnasticæ scriptoribus.*

Quales Hippocrates, Diocles, Praxagoras, Philotimus, Erasistratus, Erophilus, Aesclepiades, Theo, Diotimus. Quorum commentaria a veteribus citantur.

102. §. *Sed, his deperditis, ad eundem, qui ex antiquis observarunt eò pertinentia, & literis consignarunt. Vti sunt Hieronymus Mercurialis, & Petrus Fiber.*

Ille libris sex, quos de arte *Gymnastica* inscripsit; hic tribus *Agonistikôn* libris. Iuvabunt etiam alii; ut Budeus Annotat. in Pandectas ad L. *Athletas*; item Cæsar Scaliger lib. I de Re Poetica cap. XXI; adhuc Meursius de ludis Græcorum, & alii nonnulli. Ioannes Sarsberentis de nugis Curialium lib. VI II, cap. XI: *In omnibus, quæ simpliciter expectabilia,*

bilis sunt, quo intentiora sunt in qualitate boni, eo expetibilia sunt. Sed ex adjunctis possunt nonnulla esse suspecta. Lucius Sylla, vir tanti nominis, optime cantasse traditur: sed dotem libidinis, & crudelitatis nota, perstrinxit. Catoni quoque visum est, bene cantare non serii hominis esse. Unde nimirum Marcum, senatorem non ignobilem, Cæcilium spatiatorem, & fescenninum vocat; eumque staticulos dare, his verbis ait: Descendit de cantherio, inde staticulos dare, ridicularia fundere. Et alibi: Præterea cantat, ubi collibuit; interdum

* demutat.

Græcos versus agit, jocos dicit, voces demutat, staticulos dat. Haurit ista de Catone ex Macrobbii lib. 11 Saturnal. cap. x.*

C A P. IV.

DE MUSICE.

1. §. **S**equitur Musice: quam si ratione $\pi\epsilon\acute{\alpha}\lambda\eta\omega\varsigma$ attendas, simpliciter definias canendi artem: sin $\eta\epsilon\omega\epsilon\lambda\alpha\upsilon$ consideres, potius dicendum, esse scientiam sonorum, quatenus sunt numerosi.

Nempe duo spectantur in objecto Musices; materiale, sive res considerata; & formale, sive modus considerandi. Prius est sonus: de cujus natura abunde videor dixisse operis de Theologia gentili, & phytologia Christiana, lib. 111 cap. xxvii. Alterum est numerus, ac mensura. Nam Musice numerat sonos; eorumque longitudinem, & altitudinem metitur.

2. §. *Aliter Harmonice, vel Canonice, nuncupatur.*

Imò sunt, quibus *Musices* vox displiceat: quia Musæ sunt fictitia impiarum gentium numina; nec conveniens sit, nobilissimæ arti, à vero numine nobis concessæ, à gentili numine nomen dare. Sed non attendunt, quemadmodum Iustitia, Fides, Misericordia, Febris, Pallor; prius fuere, quam in Deorum numerum referrentur: ita prius fuisse Musas, quam Deæ crederentur. Nam primò *Musa* haut aliud significabat, quam artem, sive disciplinam. Id enim Hebræis est מִוֶּזָּא Mosar; unde Doricum Μῦσα , pro quo alii Μῦσα maluerunt. Esti verò artes sint complures; huic tamen id κατ' ἐξ ἐξελίξω datum, quia olim ab ea caperent initium disciplinarum. Interim, quia nomen id naturæ suæ late admodum patet; non impedio, quo minùs *Harmonicam* potius dicamus. Nam sonorum harmoniam docet, *Canonicam* etiam vocarunt, Agellius lib.

xvi. cap. xviii: Pars quædam Geometriæ ἰσων appellatur, quæ ad oculos pertinet: pars altera, quæ ad aures, κενωνικὴ vocatur; qua Musici in fundamento artis suæ utuntur. Item: Κενωνικὴ longitudo, & altitudines vocis, metitur. Interea nec hæ voces ambiguitatis sunt expertes, cum etiam accipi solent pro parte aliqua hujus artis, ut inferius dicemus. Imò est & affectuum harmonia quædam, quam viæ concentum dicimus: alia item qualitatum corporis, quam temperamentum vocamus. Hæc Physica, altera Ethica est harmonia. De neutra agi hoc loco; imò ἀκρίως* admodum utramque harmoniam vocari, satis puto apertum. Nimirum hoc loco agendum duntaxat de harmonia illa, quam aurium judicio percipimus. Est enim hujus artis sonos distinguere, ac judicare.

3. §. Musicen dividunt in naturalem, & artificiosam: naturalem autem in caelestem, & eam, quæ caelesti in homine respondet. Estque ea Pythagoreorum distinctio: qui credebant, concitatissimo caelestium orbium motu sonum cieri suavissimum; sed quem aures nostræ non percipiunt, quia à primordiis ei adseruerimus.

Quemadmodum obsurdescant fabri ferram ad malleorum ictus, & accollæ cataduporum Nili, ad perpetuum fluxum sonum de præfractis montium delabentis. Hanc opinionem secutus Dorylaus, cælum vocabat organum Dei, per Deum intelligens solem; quomodo & Manilius, alique, nomine Dei utuntur. Et Varro, eodem respiciens, cælum appellat divum lyram sat. ὁ θεὸς λύρας:

Quam mobilem Divum lyram Sol æqueus

Quadam gubernans motibus Divis reger.

Etiam est Varronis Atacini:

Et septem æternis fontum dare vocibus orbes

Nitentes alius alios.

Vbi niti poni videtur pro obniti, & oblitari. Imò sequitur hanc quoque sententiam Philo Judæus, libro quod somnia immittantur a Deo. Vult autem, duo esse in mundo hoc, quæ Deum celebrent; cælum, & mentem humanam: cælumque esse instrumentum Mutices archetypon, tam affabre elaboratum, ut hymnis perpetuo Dei resonet laudem. Quæ opinio etiam fortasse non est vera; nihil tamen habet absurdum. Ex Aristotelis tamen sententia, hoc de cælorum concentu à Pythagora ἐπιμελιῶς* μὲν λίσσεται, ἢ μουσικῶς ἀδύνατον δὲ τὸ πρὸν εἶναι τὸν πᾶσαν. Vide cum lib. II de Cælo cap. ix*: ubi totus est in opinione eâ refellendâ. Ad

* continet
quædam
musice quo
dicitur
fieri nequit
ut se resista
habeat.

* textus S.

& Ciceronem in Somnio Scipionis, Philonem libro de somniis, Boëthium lib. I Music. cap. x. Nec alienus ab ea sententiâ B. Ambrosius videtur, præfat. comment. in Psalmos: sed lib. II Hexæm. cap. II ait, parum validis hanc opinionem argumentis esse subnixam.

4. §. *Hoc loco non de harmonia celesti agendum; quando, æquæ ea, an nulla sit, nescitur; cum ad nullius aures pertingat: sed solum de illa, quæ humano sit artificio. Ac primum de origine ejus videndum. Nec enim desunt, qui aves oscines censeant homini ad cantum prævivisse.*

Hæc sententia est Chamæleontis Pontici: cujus verba apud Athenæum reperias lib. IX. Ac favet Lucretius iis, quæ de Mutices origine cecinit lib. v. Neque id magis est absurdum, quàm quòd hirundini acceptam ferunt artem ædificandi; araneæ, artem texendi; vel quòd ab alino ἀμπελοπεριαν[†] didicisse volunt Nauplienses, cum animadvertissent vites ab eo arrosas melius crevisse; teste Pausania in Corinthiacis: qui & tradit, ideo Silenum, Liberi patris comitem, & custodem, alino imponi à poetis.

[†]putationem
vulgarium.

5. §. *Alii turpe arbitrantur homini abjudicare tam nobilis artis inventum. Sed putant, philosopho tribui debere; nec alii quàm Pythagoræ; quem ajunt numeros primum observasse ex alternis laborum ictibus.*

Ex illis enim resultat συμφωνία, ac concertus. Atque eò respexit divinus poeta IV Georg.

*Alii inter sese magna vi brachia trahant
In numerum.*

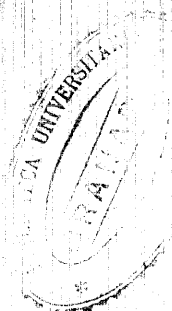
Hoc est, in ordinem; ut exponit Servius. Et Callimachus hymno in Dianam, de iisdem Cyclopiibus:

Εἰδ' ὄνη εἰσι, ἔγες ἀεὶ ἐξέμενοι ὑπὲρ ὤμων
Ἡ' χαλκὸν ζείοντα κλωνίθεν, ἢ σιδερον,
Κυβελᾶδ' ἢ Πύπυρες, ἐπεὶ μέγα μοχθήσιαν.

Vbi ἀμβρολαδ' est, ἐκ διαδοχῆς, ut exponit scholiastes. Latine eos versus sic expressit Floridus Sabinus, inque translatione sua retinuit Bonaventura Vulcanus:

*At postquam in vacuas elatus malletus auras
Percussit stridens incurvâ forcipe ferrum;
Terque vices commixti id pulsavere Cyclopes.*

6. §. Sed

6. §. *Sed hæc sententia omnibus sine dubio ridicula videbitur, qui aliquam temporum notitiam habent. Nam multo Pythagorâ antiquior est Homerus: apud quem crebra est Musices mentio. At Homero longè vetustior est Musice, cum ea fuerit ante diluuium.*

Nam trinepos Adami Iubal citharâ, & tibiâ canendi artem reperit; ut ex divino Mose* notum. Non dubium autem, quin ore prius cecinerint, quam organis. Quia de re plura nos libro de natura, ac constitutione Poeticæ. * Genes. 4. 21.

7. §. *Et quid mirum, cum homini naturâ sit ingenitus, sicut Gymnasticæ, de qua antè dictum, sic etiam Musices amor?*

Vt de utraque auctor Galenus lib. I de tuenda valetudine. Vbi ait, cunctos homines ad Musicæ, ac Gymnasticæ, propensos nasci; nec quicquam reperiri, quod corpus, & animum, hisce duobus magis componat, & ad bonam frugem inducat.

8. §. *Rectè igitur censent, qui è disciplinis nihil Musices volunt esse antiquius.*

Atque id gentiles etiam agnoverunt. Fabius lib. I cap. XVII*: *Timæus auctor est, omnium in literis studiorum antiq. quissimam Musicæ exstuisse. Ægypti tribuere inventionem ejus Mærisæti Ægyptio, quem in conviviis suis cantabant: ut auctor est Plutarchus lib. de Iude & Otinde.* * Sic lib. 10.

9. §. *Posset tamen & defendere eos, qui Pythagoram faciunt Musices auctorem: dummodo intellegatur Musice, quatenus disciplina est sonos acutos, & graves, non sensu modo, sed subtiliori etiam ratione, perpendens.*

Nam, ut superius, diximus, Musice barbariam consideratur, prout *Scythiæ* propositam habet, & prout *Ægypti*. * Priori modo scientia est, ac sonos ratione discernit, quod spectavit Pythagoras. Posteriori ars est, & sonos non nisi aurium iudicio mensurat: quod multis seculis prius obtinuit: atque eo modo postea consideravit Aristoxenus in iis, que de Musice relinquit. * Scythiæ lib. 10. * Ægypti lib. 10.

10. §. *At notæ sex, quibus vulgò utimur, nec dum fuisse ante annos sexcentos. Siquidem eas invenit Guido, abbas Arelinus, is, qui adversus Berengarium scripsit.*

Auctor Sigebertus in Chronicis ad annum CI DXXV III: unde & Guidonis

donis illius ætatem cognoscimus. Nempe claruit temporibus Conradi junioris; ut etiam est apud Trithemium de viris illustribus ordinis Benedictini lib. II cap. LXXIV. Perperam aliqui toto seculo faciunt juniorem. Notarum sex nomina sunt in Sapphiciis istis Pauli, Romanæ ecclesiæ diaconi:

<i>VT quæant laxis</i>	<i>REsonare fibris</i>
<i>Mira gesserum</i>	<i>F Amulæ tuorum,</i>
<i>SOLve pollutis</i>	<i>LAbiis reatum.</i>

Occasionèque ejus hymni nomina isthæc notis fuerunt imposita, extrahendo tum initialem syllabam versûs; tum eam, quæ est post penthemimerim. Græci necdum us utuntur: sed alia habent signa in libris, unde vocem sciant variare. Eas vide apud Crasium, Turcograecæ lib. II, annot. in Malaxi historiam patriarchalem sextam.

II. §. *Musices finis est honesta animi, atque animi, voluptas.*

* *disphi-*
non.

* *Orat. epist.*
Phidra ad
Hippid.

Vnde *πειδιάν* * vocat Athenæus in XIV. Nili *πειδιάν* * legendum. Sane utrumque de Musice verissimum. Nec eò contemnenda, quia ad modum lufus oblectet. Nam, ut ait Poëta*,

Quod caret altèrni requie, durabile non est.

† *arrium, ly-*
viam, & lib-
inveni.

Eoque opus est animis, & corporibus nostris, otio, quod post negotia recreet, & reficiat, ut ad labores deinde alacrius redeamus. Vnde & Dion dicebat, tria esse, quæ quiete accipiant vigorem; *πῆρ, ἄσπῆρ, καὶ ἀνδρῶπων*. * Scitè etiam Fabius lib. I, cap. X: *Musice Naturam ipsa traditur, ad tolerandos facilius labores, velut muneri nobis adesse.* Sed imprimis vide Aristotelem lib. VIII. Polit. ubi fuscè docet, *ἢ δὲ μὴ ἀποτῆται, μὴ μόνον ἀρχοῦν ἐφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀλλοτρίων καὶ ἄλλων. Naturam ipsam quarere non solum rectè in negotio, verum honestè etiam in otio consisti.* Tantum oportet & tempore orari, & cum modo. Siquidem *ἢ πῆρ ἢ βίη ἢ παιδιὰ ἢ μῦθ.* non ludere est finis vite nobis: verum oportet *καὶ ἐπιμαρτυρῆσαι, καὶ εὐνοῦν πειδιὰς φαρμακείᾳ καὶ ἄλλῳ.* tempore habere rationem, & adhibere ludum medicamento cussit. Quod postea, de requie agens, his verbis explicat: *τὸς γὰρ οἷα ἢ πῆρ, ἢ βίη, ἢ παιδιὰ, ἢ μῦθ, μετέμεινεν enim quædam est tristitie ejus, quæ nascitur a laboribus.* Quod mirum? quando, ut idem ait, *ἔχει ἢ ἡσυχίᾳ ἢ ἄσπῆρ, ἢ βίη, ἢ παιδιᾳ, ἢ μῦθ.* musica habet naturalem voluptatem. Vnde, ut ibidem Aristoteles subjungit, sic poëta *Μουσικὴ, ἢ ἄσπῆρ ἢ βίη, ἢ παιδιὰ, ἢ μῦθ.* Homini res jucundissima cunctis.

Etiã verò antiquum esse admodum necesse sit, cujus hîc meminert Aristoteles: non tamen ille existimandus est; qui Orpheo erat *ὁ γὰρ ὁ*

* ac Homero præponitur à Marone in VI Æneidos : sed is, cuius ^{aquaticis}
 Theogonia, & Sphæra, olim circumferebatur ; ut constat ex Laërtii
 procemio ; siue verum ei Musæi nomen, siue id fictitium. At cave, assenti-
 tiaris summo viro Cæsari Scaligero, qui in libris de re Poëtica existimat,
 hunc esse eum, cuius de amoribus Herus, & Leandri, Iepidum exstat
 poëma. Nam ille Aristotele, & Marone, longè junior fuit ; ut mi-
 randum non sit, si nemo ejus ante Tzetzem meminerit. Vera nempe
 hujus poëmatis est inscriptio, *Μουσικὴ τῆ Γραμματικῆ* : quæ in vet. codd.
 inventa est a Michacæ Sophiano. Sed à Musæo ad Musicæ redeo.
 Hæc dulcedine suâ idem præstat, ac somnus, & vinum liberalius hau-
 ustum. Tria enim hæc, ut Aristoteles ait, *πνεύμα μέγιστα* ; *curas graves*
sedant. Et magnam profectò Musicæ suavitatem esse oportet ; quan-
 do etiam Lacedæmonii hæc utebantur ad vitæ austeritatem modulorum
 dulcedine temperandam ; ut est apud Athenæum lib. XIV. Hæc etiam in-
 fantes permulcentur ; hæc opifices, & mulieres, solantur laborem. *Quæ-*
rat aliquis, unde eâ sit Musicæ vis in animos humanos. Pythagoras, &
 Platonicæ, putarunt, esse ex reminiscèntia harmoniæ cælestis ; quam au-
 diebant, antequam in corpora hæc immitterentur. Sed Christianis con-
 venit, animas demum, cum insuntur, creari, vel saltem non nisi, cum
 propagantur, intuitum capere. Hierophilus esse eam putabat causam,
 quod anima ipsa sit harmonia. Verum non harmonia est, sed harmoni-
 ca : ut quæ sit ἰσότης, ac forma substantialis ; non accidens, quale est
 harmonia. Quare potius dixerò, esse hoc a sensû natura : nec minus
 surdi esse quæstionem, cur tam libenter audiamus harmonica, quam
 Aristoteles agebat, quæstio est cæci, cur tanta cum voluptate cernamus
 pulera. Atque hanc nativam Musicæ vis etiam arguit, quod ejus sua-
 vitatem muta percipiunt animalia. Unde Tullius pro Archia : *Bestiae*
sæpe immarces cantu spectantur. Pythocharis tibiæ dicitur hiporum im-
 petum colubuisse vehementi, & conitato tibiæ cantu : ut est apud Æ-
 lianum Hist. Animal. lib. XI. cap. XVIII. Atque idem libro XII cap.
 XLIV docet, quomodo elephantis, capti Musica, mansuescant, uti & equæ
 Libyæ, quæ eadem (quasi hymenæus canatur) in Venerem incitantur.
 Idem de elephantis dixerat Strabo in XV. Ælianus itidè eisdè lib. XII.
 cap. XLV, delphines cantu delectari, ostendit historia Arionis Methy-
 lanæ cap. XLVI tradit, ut apri, & cervi, Musicâ capiantur. Porphyri-
 us quoque, in tertio de abstinendo ab esu animalium, in literas recitat,
 elephantos, & equos, ac piscium etiam nonnullos, demulceri tibus, ac
 fistulis. Plura autem Martianus Capella lib. IX : *Animalium zero sensibus*
m. cis

meis cantibus incunctanter adduci, saltem Thracius citharista incunctanter perdocuit; in quo non fabula, sed veritas, gloriam procreavit. Unde enim cer- vi fistulis capiuntur? Pisces in stagno Alexandrino crepitu detinentur? Cygno s Hyperboreos citharæ cantus adduci? Elephantes Indicos organica permulso detineri voce compertum? Fistulis aves allici comprobatum? Fides delphinis amicitiam hominum persuadere? Quid? cantibus allici, disrumpique serpen- tes? Vide & Gyraldum dialog. i Histor. Poetarum*.

* pag. 18, edit. 1640. n. 158.

12. §. *Honestæ hæc Musices voluptas etiam valetudini confert.*

cap. 148.

Iamblichus in Pythagoræ vita cap. xxviii †: Ὑπεράμβαιε δὲ ἡ τῶν μουσικῶν μετὰ τὰ συμβαλλόμενα πρὸς ὑγίαν, ἀντὶ αὐτῆς χρεῖται κατὰ τὰς περὶ τῶν τέχνης. Existimabat autem, & Musicæ multum conferre ad sanitatem, si quis eâ, quomodo convenit, utatur.

13. §. *Quin morbis etiam certis mederi, traditum est.*

Vti ischiadicis; quemadmodum à Theophrasto est proditum. Athenæus lib. xiv: Ὅτι δὲ καὶ νόσος ἰσχυρὰ Μουσικῆ, Θεόφραστος ἔγραψε, ἐν τῷ περὶ ἐπιθασμαῶν, ἰσχυρὰς φάσιον αἰδέσθαι διατελεῖν, εἰ κατὰ λόγον τις τὰ περὶ τῆς Φρυγίας ἀγεύειν. Morbis auxiliari Musicæ, Theophrastus libro de In- tribusismo scripsit, & qui vexantur coxendice, eo cruci-ant liberos, si quis, dum dolor urget, tibiis Phrygiæ modorum harmoniam canat. Apollonius Cary- stius in historiis mirabilibus: Ἀξία δὲ εἶναι ἐπιπέσιος τὸ ἀγεύειν Θεόφραστο ἐν τῷ περὶ ἐπιθασμαῶν. Φρῆσι δὲ εἶναι τὴν Μουσικὴν πᾶσα τὰ ἀσθενήματα, τὸ σῶμα γινόμενον παθῶν, ἰατρείων, καὶ ἀσθενήτων, ἰσχυρὰ, καὶ τῆς ἐπιμαχρῆν γινόμενας τὸ διανοίας ἐπέσιος. ἰσχυρὰ γὰρ, φησὶ, κατὰ λόγον, ἡ ἰσχυρὰ, ἡ ἐπιμαχρῆν. Hæc verò digna sunt animæ confessione dicta à Theo- phrasto, in libro de divinis furoribus. Scribit, Musicæ multus animi corporis- que affectu morbi mederi: ut animi defectui, metui, diuturnis membris aliena- tionibus. Sanat, inquit, fistula cantu etiam ischiadem, & morbum comitia- lem. Subjungit deinde, multos suâ ætate, ac potissimum Thebanos, tibiæ cantu mederi morbis consuevisse. Agellus lib. iv cap. xiiii: Pre- ditum hoc a plerisque est, & memorie mandatum; ischiaci cum maxime do- leant, tum, si modulis leuibz tibiæ incinat, minus dolent. Ego inperire in libro Theophrasti scriptum invenî, viperarum morbum tibiæ mem, sine mo- dulatæque adhibutum, mederi. Refert etiam idem Democritus liber, qui inscri- bitur περὶ λαιμῶν, ἡ λαιμῶν κακῶν, in quo docet, pluribus hominum morbis medicinam fuisse intentiones tibiærum. Tanta profus est affinitas corporibus homi-

cap. 48. & 49.

† De pesti- bus, aut pe- stilentibus malis.

hominum, mentibusque; & propterea quoque vitium, aut melius animorum,
 & corporum. Sed imprimis illustris ille locus est Marti an Capelle lib.
 IX; ubi sic Musicen loquentem inducit: *Quid afflictationibus corporum,
 nonne assidua meditatione succurrit? Felicem curabunt, vulneraque ceteris
 cantione. Aselepiades item tibia simulissimis medebatur. Iphicladis eius ne-
 scia expellit aulica (ἀυλική), sive tibiali; suavitatem Xenocrates organum
 modulis lymphaticos liberabat. Theatrem Cretensem cithara suavitate com-
 pertum est morbos, ac pestilentiam, fugavit. Theophrastus agrorum citharis
 rhythmorum cellatione pensabat.* Huiusmodi a Galeo* etiam, & medi-
 corum aliis, prodita: quos longum sit apponere. Cuius id vocat, *lecta
 dolentia decantare*: quod a fistulare quosdam faciam, Philiteonis fra-
 ter prodidit; ut idem ait. Vide & Gualtheri dialogo 1. Hylor. Poe-
 tarum. I. Illud postremo addamus, errasse Agellium, quando, ut supra
 vidimus, ait, *Theophrasto scriptum, Tibicen munitur, si modulis
 tibicinis munitur.* Nam, quod a Mureto etiam in Varis Lect. * ob-
 servatum fuit, & ex Theophrasti verbis adductis ab Athenæo videre est,
 sanabantur: & ex Theophrasti verbis adductis ab Athenæo videre est,
 graves, ac vehementes. Unde eorum usus erat in facis matris Phrygiæ
 ad satorem concitandum. Tòque spectat hoc Catulli carm. de Bere-
 cynthia:

Tibicen ubi cant Phryx curvo gyare calamo.

Ac metuit Muretus, ne in altero quoque ab eodem Agellio sit aber-
 ratum: quando nempe ait, mederi Musicen a vipera moris. Exflimit
 enim, hoc non de vipera, sed phalangio, serpente, aranei genere, a Ta-
 rento urbe, que nunc *Taranto*, *tarantola* vocato. Ab hoc mori infecto
 tibicinum cantu, quasi è gravi somno, excitantur, atque inde parum
 composites mentis, subtiliunt, ac tripudiant, donec lassati sudore distillant,
 ac concidant tandem. Paulo tamen alter hanc rem memorant alii.
 Sed si tarantulam intellexit Theophrastus, non ita multum hoc argu-
 mentum facit ad questionem illam, utrum cantus ad tibiam sanet mor-
 bos. Nam tibia quidem ab illo aranei genere moris animam ad tripu-
 diandum accendit: sed vehemens, ac diuturna saltatio, præstat, ut vene-
 num à corde propellatur, atque una cum sudore expellatur foras. Hæc
 igitur Musices vis non tam ad corpus pertinet, quam animum, de quo
 nunc dicere aggredior.

14. §. *Etiam Musice magnam obtinet vim in animos humanos.
 Quod & poetarum fabule testatum faciunt.*

Ut cum Amphion Musicus, Iovis ex Antiope filius, datus est saxa,
 hoc

hoc est, saxos, duroſque Thebanos, qui à finitimis Phlegræis vehementer oppugnabantur, ita permulsiſſe citharâ, ut urbem turribus, & moenibus, munirent, ac fossâ cingerent. Horatius lib. III, od. XI:

Movit Amphion lapides canendo.

Et epistolâ ad Pisones:

*Dicitus & Amphion, Thebanae conditor arcis,
Saxa movere sono testudinis.*

15. §. *Sed nihil opus ad fabulas recurrere, quando tam multa se offerunt in vita humana, quæ doceant, quantum Musice proficit ad eam honestè traducendam: ut primum eo, quod assuefaciat ad iis gaudendum, quibus gaudere est honestum.*

Hoc nomine Musicen laudat Aristoteles VII Polit. Quid autem melius gaudio innoxio; imò à noxiis voluptatibus avocanti? Quæ ut modum igitur infantibus, ne frangant vasa, ex Archita Tarentini sententia, datur *ἄρα τρυφή*, sive *crepiraculum*, quo se oblectent: ita, *ἄρα τρυφή* loco, paullò provecioribus cantum, ne malè agant, concedemus. Nam, ut Aristoteles inquit, *ὅτι δὲ νότα τὸ πρὸν ἡσυχάζειν*. Quod juvenile est, nequit requiescere.

16. §. *Ac majus illud, quod Musice etiam, tum animum segneri excitat ad agendum; tum affectibus aestuantem sedat, & a motibus turbidis purgat.*

Docet id Plato libris de Rep. & in quarto de Legibus. Vnde Cicero in secundo de Legibus: *Assentior Platoni, nihil tam facile in animos teneros, atque molles, insuere, quam varios canendi sonos: quorum, dici vix potest, quanta sit vis in utramque partem: namque & incitat languentes, & languefacit excitatos; & tum remittit animos, tum contrahit.* Ante etiam Platonem, hanc Pythagoræ fuisse sententiam, auctor est Strabo lib. x. Atque ex eo mos ille Pythagoræ, & sectatorum ejus, fuit, ut lyrae cantu animum tum ad laborem accenderent, tum ad tranquillitatem traducerent: ut testantur Plutarchus lib. de Iſide & Osiride, Malchus, sive Porphyrius in vita Pythagoræ, Iamblichus in ejusdem vita cap. xxv, & xxxix: atque, è Latinis, Cicero in proœmio lib. IV Tusc. Quæst. Seneca lib. III de Ira cap. ix, & Quintilianus lib. IX cap. IV. Hujus verba sunt: *Pythagoreis certè moris fuit, & cum eccitilassent, animos ad lyram excitare, quò essent ad agendam cretiores: & cum somnum peterent, ad can-*

dem prius lenire mentes, ut, si quid fuisset turbidiorum cogitationum, componerent. Idem lib. I. cap. X: Pythagoram, accepimus, concitatos ad impudica domni afferendâ juvenes, jussi mutare in Spondium modos tibi cini, composuisse. Quod ipsum etiam commemorat Boethius, Musices lib. I. c. I, Ammonius in Porphyrii Hagen, & interpres Græcus Hermogenis in libro *Ἐιδῶν*. Ac Ammonius quidem, inde comprobatur*, Muticæ *ἡμεῖς τὰ τὸ ψυχῆς πάθη, διεγείρει δὲ αὐτὸν ἐπὶ ἀρετῆν*: animi afflictiones sopire, dirigereque ad virtutes. Hermogenis, quem dixi, interpres, f cum alia ibidem addit; tum ut Empedocles Agrigentinus citharæ cantu adolefcentem cohibuerit à patricidio. Adhæc ut Lacedæmoni tibiæ cantu ad arma concesserint, Notum etiam, ut idem, cum seditione laborarent, jussi sint cantorem Lesbium arcessere: cumque Terpandrum in *αἰσθησις* f canentem audissent, discordia omiſſa, in gratiam redierint. Vide Plutarchum lib. de Musica, & Suidam in Proverbio, *Μετὰ Αἰθέρῳ ὄδῳ*. * Achillem citharæ cantu mitigatam, apud Homerum videmus. Nempe, ut Athenæus in XIV ait, hanc solam illi, ad sedandum animum irâ antea inflammatum, Homerus reliquit ex spoliis Ectonis; qui, Thebarum Ciliciæ rex, Andromaches, Hectori nuptæ, parens fuit. Etiam Getarum legati, si pacis, vel induciarâ ergo, mitterentur, ubi pacato eſſet opus animo, citharam pulsantes advenebant: ut idem ait ex Theopompi historiarum lib. XVI. Adhæc Chinas Pythagoras, ut ibidem Athenæus memorat, homo asper, & iracundus, si quando excaudisset lyra assumptâ, canere solebat, ac causam rogatus, respondit, *Πεναίους, ἡμεῖς*: quod etiam refert Alianus Varæ Histor. lib. XIV. cap. XXVII; credo ex Chameleonte Pontico. Nam hunc ejus rei auctorem laudat Athenæus lib. XIV. Qui hinc Muticæ colligit, *ἡμεῖς τὰ τὸ ψυχῆς πάθη, καὶ τὰς ψυχῆς εἰδήσεις, καὶ τὰς ψυχῆς εἰδήσεις, καὶ τὰς ψυχῆς εἰδήσεις*. *Et mores componere, & mores, mentisque parum componere, lenire ac demulcere.* Cantica, quibus animi à motibus purgarentur, Aristoteli in VIII Polit. dicuntur *ἡμεῖς καὶ τὰς ψυχῆς*. Hujusmodi autem *ἡμεῖς* f præcipue faciunt sacra cantica: ubi & soni dulcedo, & verborum significatio, animum demulcet. Non postumus hujus rei illustrius habere exemplum, quam quod etiam dæmonem fugat: ut constat ex historia Saulis, & Davidis, de qua lib. I. Samuel. cap. XVI. 23. Causam ejus efficacis vana inquirunt. De hoc aliquid jam ante diximus. Deque eodem vide Joannem Sarel benientem lib. I. Policratici cap. VI, Lilium Gyraldum dialogo Hist. Poet. & Mathematicum Valleſum sacre philoſophiæ cap. XXVIII.

17. §. *Quid mirum igitur, si soli Arcadium Cinathenses usque adeo fuerint efferi, ac crudeles; quando soli eorum à Musicis forent alieni?*

Cui potius de isto credamus, quàm Arcadi Polybio, quippe Megalopoli nato, & eam asserenti causam lib. iv*? Ipsum adi, & Athenæum in xiv †. Interim cum multum adeo cælum solumque possint, (ut pro quibus variare temperamentum soleat, uti pro hoc mores) minime dubium, quin multum etiam contulerit tellus, quam inhabitarent. Nam, ut Athenæus ibidem ait, Cinathenses, & soli, & cæli ratione, asperrimum Arcadiæ locum incolebant ‡. Τοῖς τόποις συνεξομοῖσθαι, πικρὰ καμὲν πάντες ἀνθρώποι. *Loco ut similes siamus omnes, comparatum est à natura.*

* pag. 286
 § seqq. edit.
 Wecheliana.
 1699.

† 626 edit.
 Commel.

‡ pag. 627.
 edit. Commel.

18. §. *Fuere tamen & gentium aliæ, quæ, ut Gymnasticen, ita etiam Musicen, aspernarentur. Tales Aegyptii: qui eâ mores credebant molles reddi, & effeminatos.*

Diodorus Siculus de iis libro 1: Πάλαστρον, ἢ Μουσικὴ, εἰ νέμμεν ἐστὶ πικρὰ ἀυτοῖς μενοσθένειν. *Palæstram, & Musicam, apud eos discere, non est moris.* Et mox: τῶν ἢ Μουσικῶν νομιζέσθαι εἰ μὲν ἀχρηστον ὑπαρξέν, ἀλλ' ἂν ἢ Ἐλαθεράν, ὡς ἀν' ἐκδηλῶντοσεν τὰς ἢ ἀνδρῶν ψυχὰς. *Musica non modo inutilem, sed & noxiam esse, ut quæ virorum animos effeminet, persuasum humani.* Ac simile videtur iudicium Dionys. Halicarnasseni, in præceptis de oratione Panegyrica.

* pag. 33
 § 34. edit.
 Wechel.
 Græc. ac Lat.
 An. 1615.

19. §. *Nec negamus, esse Musicen, quæ molles faciat; ut Ionicam: sed hoc genus non præjudicat cæteris; velut Dorico, quod masculos inspirat animos.*

Qua de re pluribus dicam mox, ubi variè distribuam Musicen.

20. §. *Magis fortasse aliquis mirabitur, quòd & philosophi quidam, qui omne genus Musices nosse potuerunt, omnem tamen Musicam damnarunt. Tales Cynici fuerunt.*

Auctor Laërtius lib. vi. Atque ibidem ait, ut Diogenes Cynicus cui-dam, artem eam ostentanti, dixerit,

Γναμεις ἢ ἀνδρῶν ἔν μὲρ οὐκ ἔνται πέλει·
 Ἐν δ' οἰκῷ, οὐ ψάλμεισι, ἢ περιπέμασι.
Rectè regitur civitas prudentiâ :
Rectè simul canendo non regitur domus.

21. §. *Quin fedissimè de hac arte Ephorus sensit, Isocratis unâ cum Theopompo discipulus.*

De quo sic Polybius lib. IV * : Οὐδ' ἔργων, κασιγῶν, αἰετῶν ἢ ἄλλων ἄλλοις ἐπιπέμασι, οὐδ' αὖτ' ἀρμυρίων καὶ ἄλλων ἄλλοις ἐπιπέμασι, ἐπ' ἀπάτη, ἢ γοητεία, παρεισοχρήσει τις ἀνδρῶν. *Nèque enim putandam, quod Ephorus univèrsi operis sui initio ait, vocem effations se minimè dignam, Musicam ad fraudem, & deceptionem, fuisse inter homines inductam.* Quod Ephori dictum ex Polybio etiam adducit, at damnat Athenæus in XIV *.

22. §. *Uulgo autem longè alia opinio, atque consuetudo, erat Græcis: qui cum Grammaticæ, & Gymnasticæ, sectabant Musicæ.*

Hoc cum aliunde, tum ex Terentio in Eunuchis*, comœdiâ palliatâ, fati liquet; unde, quæ fuerint ingenuæ pueritiæ studia apud Græcos, clare elucet. Nam Chæream, qui pro eunucho deducebatur, sic commendat Parmeno :

*Fac periculum in literis,
 Fac in palestra, in Musicis. Quæ liberum
 Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.*

Imò hinc colligere est, etiam servitia his imbuti solere. Nam Chærea quidem erat ingenuus, sed pro servo fuit introductus. Sic enim Comicus * de eunucho :

CHÆR. *O fortunatum illum eunuchum, qui in hanc datur domum!*

PARM. *Quid ita? CH. Rogitas? summi forma semper CONSERVAM domi.*

Fræbit, conloquetur, aderit unâ in unis ædibus.

Cibum nonnunquam capiet cum ea; interdum propter dormiet.

Vides eunuchum, & virginem, conservos dici. Chærea igitur, qui pro Doro eunuchus, qui Thaidi meretrici donatus (at ingenui non donabantur aliis, nedum meretricibus) commendatur, tanquam bonæ notæ servus. Nempe servi etiam Grammaticæ, Musicæ, & similes dicitæ artes; quod domini plus ex us utilitatis caperent, atque etiam

possent carius divendi. Ac servus unus ab altero instruebatur: unde idem Horatius lib. II epist. VII sub nomine Davi, servi edocti à Crispini, philosophi Stoici, servo, sic scribit:

Dum, quæ Crispini docuit me sanitor, edo.

Sententia igitur Terentii est: Dorus tibi dono datus, etsi fervili sit conditione (nec alioqui donari potuisset) tam peritus est in literis, Musicis, & palæstrâ, ut cum ingenuis possit certare. Adde, quòd ex quatuor ingenua pueritiæ studiis, Aristoteli in VIIII Politicorum memoratis, solam præterit picturam: quia eam servis discere non liceret: unum nec ingenui omnes eam docebantur. Etsi verò plerique servos etiam instrui curabant tribus istis, quas diximus, disciplinis: non tamen hæc in servis exigebantur. Vnde Cicero ad Att. * *Neque ullam spem prædæ, nisi ex Mancipii: ex quibus nullo puto te Literis, aut Musicis, cruditos expectare.* At dispar erat ratio in ingenuis: quibus turpe hæc studia nescire. Hinc Cicero libro IV Acad. Quæst. *In Geometriane quid sit verum, aut falsum, Dialecticus judicabit? an in Literis, aut in Musicis? At ea non novit. In Philosophia igitur. Vbi Musicis videmus sociari tum Literas, sive Grammaticen; tum Geometriam, sub quâ & Arithmetice comprehenditur; tum Philosophiam. Sed Philosophia postremum obtinet locum; quia Literæ, Musica, & Mathesis, ad Philosophiam muniunt viam. Addam illustrem Quintilianii locum è lib. I. cap. XVII: *Grammaticæ quondam, ac Musicæ, junctæ fuerunt. Siquidem Architas, atque Aristoxenus, etiam subjectam Grammaticen Musicæ putaverunt: & eosdem utriusque rei præceptores fuisse, cum Sophron ostendit; mimorum quidem scriptor, sed quem Plato adeo probavit, ut suppositos capiti libros ejus, cum moreretur, habuisse tradatur; tum Eupolis, apud quem Prodamus & Musicæ, & Literas, docet. Et Marcius, qui est Hyperbolus, nihil se ex Musicæ scire, nisi Literas, confitetur. Aristophanes quoque non uno libro, sic institui pueros antiquitus solitos esse, demonstrat. Et, apud Menandrum in Hypobolimoæ, senex reposcenti filium patris, velut rationem impenditorum, quæ in educationem contulerat, opponens, psaltes se, & geometris multa dicit dedisse.**

* Lib. 4
epist. 15.

24. §. Nusquam verò major in Græcia Musicis honos, quam apud Arcadas, fuit.

Polybius lib. IV: Ουδὲ νομισέον τὰς πρώτας Ἀρκάδων εἰς τὴν ἄλλω παιδείαν ἔπι ποσῶν, ὥστε μὴ μόνον παισὶν εἶναι, ἀλλὰ καὶ νεανίσκοις ἡλικιωμένοις ἕως τριάκοντ' ἐτῶν, κατ' ἀνάγκην σύντροφον παιῶν αὐτῶν, τὰ κατὰ τὰς βίαις ὄντας ἀντισηγοτάτους. ταῦτα γὰρ πᾶσι ἐστὶ γνάσμα, καὶ συνήθη. εἰσὶ γὰρ ἀπὸν ἀπὸ μίνοισι Ἀρκάσι, πῶν μὲν οἱ παῖδες ἐν νηπίων ἀδεν ἐστὶν κατὰ νόμους σὺν

ὕμνος, καὶ παιᾶνας, οἷς ἕκαστος τῶν πατέρων τὰς ὀπιχωρείας ἦρωας καὶ θεοὺς ἕμειρεται. μετὰ δὲ ταῦτα τὸς Φιλοξένου, καὶ Τιμοθέου νόμους μαθητῶνες, πῶς δὲ Φιλομήεια χορεύουσι κατ' ἐνιαυτὸν ποῖς Διονυσιακοῖς αὐλοῖς ἐν ποῖς θεατρῶσι* οἱ μὲν παῖδες, τὸς παιδικῶς ἀγῶνας* οἱ δὲ νεανίσκοι, τὸς ἄνδρῶν διεγερμένους. Neque existimandum, primos Arcades sine ratione in Repub. sua formandâ Musicæ tantum tributum esse, ut cum cæteris vitæ institutis uterentur severissimis, in Musicâ tamen erudiri non solum pueros juberent; verum etiam adolescentes, ac juvenes, ad annum usque trigésimum. Nam, ut notum, usque compertum est omnibus, soli ferme sunt Arcades, apud quos pueri primò ab ipsa infantia ex legibus assuefiant, hymnos & psalmes canere, quibus more patris singuli suos heros, & deos concelebrant. Deinde Philoxeni, ac Timothei nomos addiscentes, quotannis per Liberalia ipsi in theatro cum saltatione, & tibis, summo studio puerilia, quæ vocant, ludicra pueri agitant; juvenes, quæ dicuntur virorum. Atque idem, sed Polybium testem ad-vocans, paucis etiam tradit Athenæus lib. xiv f.

† Pag. 626.
edit. Com-
mel.

25. §. Imò apud Arcadas ne turpe quidem habebatur, si disciplinas quis cæteras nesciret, dummodo Musicam calleret.

Polybius ibidem: Τῶν μὲν ἄλλων μαθημάτων ἀρνηθῆναι ἂν μὴ γινώσκων, ἰδὲν ἀναρῶν κτλ. πῶς γὰρ μὴ ἰδίῳ ἐντ' ἀρνηθῆναι δοῦναι τι, ἂν τὸ κατ' ἀνάγκην πάντας μαθητῶνας ἐνθ' ἐπιλογῶντες διατεθῆσθεσθαι, ἂν τὸ τῶν ἀναρῶν παρ' αὐτῶν νομίζεσθαι τῶν. Cæterarum quidem disciplinarum aliam se tenere si quis negaverit, probri loco non ducunt: ut cantandi peritiam neque negare possunt; quia discendi necessitas omnibus incumbit: neque peritiam fatentes, quominus canant, ullam excusationem adferre; quoniam id turpe moribus ipsorum habetur. Quod & ipsum Polybii testimonio comprobatur Athenæus libro antea memorato. Ex quibus satis liquet, cur Maro in Bucolicis dicat:

Ambo florentes ætate, Arcades ambo,
Et cantare pueres, & respondere puæ.

Ac similia alibi, & apud alios, legas.

26. §. Lacones etiam, utcumque duri, & agrestes, non tamen ab arte Musica fuere alieni.

Teste Tullio lib. II Tuscul. Quæst. Gravem verò, & masculam, eorum fuisse Musicen, ex Athenæo inferius liquebit.

27. §. *Sed Romanorum hac parte longè aliud, quàm Græcorum, iudicium fuit.*

Quod discrimen clarè ostendit Cornelius Nepos in operis sui de Imperatoribus præfatione: *Non dubito, inquit, fore, Attice, qui hoc genus scripturæ leve, & non satis dignum summorum virorum personis, iudicent; cum relatum legent, quis Musicam docuerit Epaminondam; aut in ejus virtutibus commemorari, saltasse eum commode, scienterque tibus cantasse. Sed hi erunt fere, qui expertes literarum Græcarum, nihil rectum, nisi quod ipsorum moribus conveniat, putabunt. Hi si didicerint, non eadem esse omnibus honesta, atque turpia; sed omnia majorum institutis judicari; non admirabuntur, nos, in Græjorum virtutibus exponendis, mores eorum secutos. Idem in Epaminonda, cum illa de cantatione ad tibiã, & salatione, atque in Epaminonda, cum illa de cantatione ad tibiã, & salatione, atque alia, memorasset, ista adjungit: Atque hæc ad nostram consuetudinem sunt levia, & potius contemnenda: at in Græcia utique magnæ laudi erant.*

28. §. *Nec tamen Romana gravitas ab eo abhorruit, ut adolescentula primaria discerent lyrà canere.*

Ita, ut alias omittam, Cornelia, filia Metelli Scipionis, Musicis etiam exculta fuit. Vnde de ea Plutarchus in Pompejo: *Καὶ τὸ αἰδέματ' ἀκαλῶς ἤσκησε, καὶ αἰὲν ἄεθρον, καὶ χαμῆλαια. Quippe in literatura pulchrè erat exercitata, & lyræ cantu, & geometriã.*

29. §. *Imò aliqui etiam viri summi, sed rari admodum, videntur ab hoc studio laudem, & oblectamentum, petiisse.*

In his Masurius Iurifconsultus, non ille, qui sub Tiberio Cesare claruit, & à Persio in Satyris memoratur; sed alter junior, Vlpiano æqualis: de quo sic Athenæus in quartodecimo: *Μασούριος ὁ πικρὸς ἄριστος, καὶ σοφός· καὶ τὸ νόμων ἐξηγητὴς ἕδενός δόκτορος, ἢ αἰὲν ἡμετέρου ἐρμηνεύων αἰεί· Masurius, vir longè optimus, & sapiens; qui & interpret legum fuit nulli secundus, & musicis assiduam operam navavit.*

30. §. *Hæc inter Romanos, Græcosque, & earundem gentium inter se ipsas, diversitas iudiciorum, partim est à varia gentium indole, partim sæclarum, aut singulorum genio diverso.*

Neque enim ea morum gravitas Græcis erat, quæ Romanis: non amor is amoenitatum Cynicis, aut Stoicis fuit, qui Academicis, vel Peri-

Peripateticis ; ut de Epicureis nihil dicam : nec in eadem secta, vel extra sectam, par omnium genius fuit.

31. §. *Præterea certum est, non posse de cunctis Musices generibus simile iudicium fieri. Quod ut pateat, distinguemus Musicam, tum pro sono, & instrumentis; tum pro modis harmonie diversis. Pro sono, Musice est duplex; quia sonus ille harmonicus, vel fit fractione aëris, vel aquæ. Circa posteriorem hunc Hydraulicæ versatur: quam Ctesibius invenisse dicitur.*

Auctores Vitruvius lib. IX cap. IX, & Plinius lib. VII cap. XXXVII.

32. §. *Prior verò sonus, vel ore fit, vel organis. Eam, qui ore fit, dirigit Harmonicæ.*

Sic dicta κατ' ἐξοχήν. Alioquin sonus harmonicus universæ est Musicæ objectum.

33. *Organica fit instrumentis: quorum alia ἐπιπνεύουσα, quæ spiritu instantur; alia ἐγχορδα, sive ἐψαλα, quæ nervis intenduntur; alia κροτάλια, sive κροτά, quæ pulsantur.*

Ἐπιπνεύουσα sunt buccina, tuba, lituus, &c. Ἐγχορδα, cithara, barbitus, nablia, &c. Κροτά, tympanum, cymbalum, sistrum.

34. §. *Hoc Musices genere dicimur psallere.*

Nempe ore quidem canimus: fidibus, vel alio organo, psallimus. Cicero inectiva in Catilinam secunda: *Pueri tam delicati, non solum amare, & amari, neque cantare, & psallere: sed etiam sicus vibrare, & spargere venena didicerunt.* Suetonius in Tito: *Ne musicæ quidem rudis; ut qui cantaret, & psalleret, jucundè, scienterque.* Nec distendum etiam, cani fidibus. Ideo enim Agellius. cum de oris, & fidium cantu, dicere vellet, sic inquit lib. XIX cap. IX: *Desiderat ut exhiberi, quos habere eum sciebat, sentissimos utriusque sexus, qui canerent voce, & qui psallerent.* Nempe canerent voce aut, quia & psallentes canunt: unde & *psallentia* eadem ac *fidicina*: & *cantare tibus* dixit Cornelius Nepos; ut jam vidimus. Vbi igitur *canere* simpliciter dicitur, & *psallere* et apponitur, prius de cantu, qui voce fit, intelligendum.

35. §. *Mirè verò tibicinum ars apud Græcos commendabatur.*

Hoc multis adstruit Athenæus extremo libro IV. Ac primùm ex Chamæleontis Heracleotæ Προτρετικῶν, sive Exhortatorio, refert, Lacedæmonios, ac Thebanos omnes, tibiæ cantui operam navasse: item Heracleotas, Ponti accolas; Atheniensium quoque clarissimos, ut Calliam Hipponici filium, & Critiam Callæschri. Duris quoque, ut ibidem legimus, in libro de Euripide, ac Sophocle, tradidit, Alcibiadem didicisse tibiæ canere à clarissimo tibicine Profnomo. Etiam Pythagorici idem fecere: ut Euphranor, qui de Tibiis librum reliquit, & clarissimus ille Archytas Tarentinus, nec non Philolaus. Epaminondas didicit eandem artem ab Olympiodoro, & Orthagora; ut ibidem legimus. Sed de Epaminonda mox pluribus, cum de saltatione dicitur.

36. §. *Tribus verò hisce Musices formis, Harmonicæ, Organicæ & Hydraulicæ, quas solas Varro agnovit, videtur & quarta, nempe, ut Lucianus vocat, ὀρχηστική, h. e. saltatoria, quæ perditus sit, adjici debere.*

Sanè Musices eam partem facit Iulius Pollux lib. IV cap. XIII. Atque iccirco, ut *canere*, & *psallere*, de quo vidimus, subinde conjunguntur: ita & *psallere*, & *saltare*. Sallustius in Conjuratone Catilinæ: *Hæc mulier* (de Sempronia sermo) *litteris Græcis & Latinis doctæ: psallere, & saltare elegantius, quàm necesse est probæ.*

37. §. *Ad saltationis honorem pertinet, quod hoc Musices genere etiam populus Dei in eo celebrando uteretur.*

Hoc ex Scripturis satis est manifestum. Ac gentiles itidem hyporchemata canebant in Deorum sacrificiis; neque initiari potuere absque tripudiis. Apud Romanos item Salii, Martis sacerdotes, tripudiabant per urbem, sollempnia cantantes carmina. Præflicbat unus, ex eo præsul dictus, certâque adhibebat gesticationes, ac corporis circumvolutiones. Id videntur dixisse *amirruare*, à *irrua*, quod à *ἰρῦνη*. Hinc reliqui Salii exemplum ejus imitabantur: quod est *redamirruare*. Lucillius, secundùm emendationem Scaligeri:

Præsul ut amirruat, inde & vulgari redamirruat olli.

38. §. *Etiã extra sacra apud Græcos magnus saltationis honos fuit.*

Sanè Socrates apud Platonem statuit eam in feriis disciplinis. Et eximios viros illam didicisse, constat; uti Epaminondam: de quo sic Tullius lib. III de Orat. *Thebanum Epaminondam, hauri scio, an sum. num omnis Græciæ.* Deque eodem ita Cornelius Nepos in ejus vita: *Erditius sic, ut nemo Thebanus magis. nam & citharizare, & cantare ad chordarum sonum, doctus est à Dionysio: qui non minore fuit in musicis gloria, quam Damon, aut Lamprus, quorum pervulgata sunt nomina: carmina cantare tibiis ab Olympiodoro, saltare à Calliphone.*

39. §. *Nec Romana gravitas primitus eam est assernata in juvenute, vel matronis honestis: sed demum postquam luxurie esse instrumentum cepit. Præsertim si quis nimium curiose eam artem didicisset.*

Liquet hoc ex Sallustii loco de Semproniam antea memorato: de quo sic Macrobius lib. III Saturnal. cap. x: *Taceo, quod matrone etiam saltationem non inhonestam putabant: sed inter probas quoque earum erat saltandi cura, dummodo non curiosa usque ad artis perfectionem. Quid enim ait Sallustius? Psallere, & saltare elegantius, quam necesse est probæ. Adeo & ipse Semproniam reprehendit, non quod saltare, sed quod optime sciret.* Idem postea firmat ex Scipionis Africani Æmiliani oratione contra legem judicariam Tiberii Græchi. Item quod saltationis, non studio dico, sed peritiâ, gloriati sint Gabinius consularis, Ciceronis inimicus; M. Cœlius, quem Cicero defendit; & Licinius Crassus, qui cum patre à Parthis interfectus.

40. §. *In pœssi triplex adhibita est saltatio; ἑμιλεία, κέρδαξ, σίκυρις. Primæ tragica; comica altera; tertia satyrica.*

Ita Iulius Pollux lib. IV cap. XIV, Athenæus lib. I, Scholiastes Aristophanis in Nubes, Eustathius ad Iliados Σ. Imò & Ammonius in κέρδαξ. Sed apud eum perperam τραγική legitur pro παρακή.

41. §. *Saltatio Italica, quam reperit Bathyllus Alexandrinus, constabat ex triplici saltationis genere antea memorato.*

Athenæus Deipnosophisticôn lib. I: τῆς ἐρχήσεως τῆς παρακῆς καὶ κερδαξ

DE MUSICE.

54

λεμβήνης πρῶτον εἰσηγήτης γέγονε Βάβυλλος ὁ Ἀλεξανδρῶδες, ὃν Φησὶν νομίμως ὀρχήσασθαι Σέλασκον. τῆσιν τὸν Βάβυλλον Φησὶ Ἀριστένης, καὶ Πυλάδης, ἔστι καὶ σύγγραμμα περὶ ὀρχήσεως, πῶς Ἰταλικῶς ὀρχήσασθαι ἐπιτελεῖται καὶ κωμικῆς, ἢ ὀικαλεῖτο καρδαξ· καὶ τῆς τραγικῆς, ἢ ὀικαλεῖτο ἐμμέλειαν· καὶ τῆς σατυρικῆς, ἢ ἐλέγετο σικίννης· διὸ καὶ οἱ σάτυροι σικιννισαί. *Saltationis Tragicæ primus auctor fuisse traditur Bathyllus Alexandrinus; quem rectè saltasse ait Salencus. Aristonicus, & Pylades, qui de saltatione librum edidit, Italicam saltationem ab hoc Bathyllo scribunt constatam fuisse à Comica, quam Cordaca nominabant; Tragicam, quam Emmeliam, & Satyrice, quam Sicinnim; unde & Satyrarum scriptores Sicinnistas nominarunt.* Subjicit deinde discrimen inter saltationem Bathylli, & Pyladis: illam Pyladis fuisse ait ὀρχώδη, παθητικῶς τε καὶ πολυκῆπον· fastuosam, affectibus movendus idoneam, & operosam: Bathylli verò ἰλαρωτέαν, hilaratem magis.

42. §. *Saltationis vim ostendit Memphis Pythagoreus, idemque egregius saltator, qui Pythagoricam philosophiam, in silentio consistentem, saltando plenius demonstravit, quam qui dicendi artem profitentur.*

Refert Athenæus lib. I. Ac ibidem legas ex Xenophonte, ut Socrati etiam grata fuerit Memphitica hæc saltatio. Sed & Telestes, Æschyli saltator, tragœdiam quandam integram saltando expressit, docuitque. Protei quoque fabula, & Empulæ spectrum, originem cepere ex eo, quòd saltando ille omnes formas referret, & hac celebritate pedum in saltando mirum in modum polleret. Mitto de Corviantibus, Castore, & Polluce, Orpheo, Musæo, Baccho ipso, saltatoribus eximiis; ut ex poetis cognoscimus.

43. §. *Hactenus vidimus de Musices diversitate, partim pro diversi elementi, aeris puta, vel aque, agitatione; partim pro instrumentis diversis. Sequitur divisio à modis; qui, pro fine diverso, aliter atque aliter vocem sectunt. Hi fines variant pro moribus gentium. Quarum præcipuè in considerationem veniunt Æoles, Dores, Iones.*

Ita nobili teste suffultus Athenæus lib. XIV: Ἡ ἑσκλησίως δὲ ὁ Πυθαγόρας ἐν τρίτῳ περὶ Μουσικῆς, εἰδ' ἀρμονίαν Φησὶ δεῖν καλεῖσθαι τὴν Φούζιον, κατὰ μέρος εἰδὲ πῶς Δύδιον. Ἀρμονίας τὸ εἶναι τρεῖς. Τετρατὸν καὶ ἑπτὰ εἰς ἑπτά ἡμῶν γένη, Δωριεῖς,

θεατρικῶν μελῶν, ἐκλυϊότερον ἀρχαίμεθα πρὸς ψυχάς. *Cum tubam audimus, vehementius animo concitatur, & audaciores reddimur: ac propterea ejus usus est in bello. Sin in theatris audiamus dulcia illa cantica, animo esse incipimus remisso, ac dissoluto.* De hac Musices varietate sic Maximus Tyrius orat. VII: Οὐδὲ γὰρ ἔν Μυσηκῇ μελῶν εἰς νέμει, ἢ εἰς χερόν. Καλὸν μὲν ἐν πλέμῳ τὸ ὄρθιον· καλὸν ἢ ἐν συμποσίῳ τὸ παρσίον. Καὶ καλὸν μὲν Λακεδαιμονίοις τὸ ἐμβατήριον· καλὸν ἢ Ἀθηναίοις τὸ κύκλιον. Καὶ καλὸν μὲν ἐν διῶξί τὸ ἐγκελῶσιχόν· καλὸν δὲ ἐν Φυγῇ τὸ ἀνακκλητικόν. *Nec enim in Muscis unius est modus, aut unum tempus. Pulchrum in bello id, quod orithion nominant: pulchrum in convivio id, quod parasion vocatur. Ac Lacedaemonis pulchrum, quod embaterion appellatur: Atheniensibus vero, quod Cyclion dicunt. Pulchrum insequenti hostem, quod encelsicon: pulchrum fugienti, quod anacleticon nuncupatur.* De hac modorum diversitate sic scribit Cassiodorus Variarum lib. II epist. XL ad Boethium: *Hoc totum inter homines quinque tonis agitur; qui singuli provinciarum, ubi reperti sunt, nominibus vocantur. Misericordia quippe divina localiter sparsit gratiam, dum omnia sua valde fecit esse laudanda. Doriis pudicitia largitor, & castitatis effector est. Phrygiis pugnas excitat, & votum furoris inflammat. Aolius animi tempestates tranquillat, sonumque jam plucatis attribuit. Iasius intellectum obtusis acuit, & terreno desiderio gravatis caelestium appetentiam bonorum operator indulget. Lydius, contrarium curas, animaque taedia, repertus, remissione reparat, & oblectatione corroborat. Ad Phrygium numerum pertinent haec Martiani Capella lib. IX: Quid quod bella, victoriarumque undique meis cantibus conquesta? Nam Cretes ad citibaram dimicabant: Lacedaemonii ad tibias. De utraque hac gente similiter Polybius lib. IV: Οὐδὲ πρὸς παλαιῶς Κορηῶν, ἢ Λακεδαιμονίων, ἀλλὰ, ἢ ῥυθμὸν εἰς τὸ πλεμεον, ἀντὶ σάλπιγγος, εἰκὴν ἱεμισεον εἰσαγαγεῖν. Neque existimandum, veteres Lacedaemonios, & Cretenses, loco tubae tibiam, & rhythmum, ad bella sine causa usurpasse. Similiter de utriusque Agellius lib. I cap. XI: ubi de Lacedaemoniis auctorem laudat Thucydidem; apud quem id legas in quinto belli Peloponnesiaci. De Cretensibus non tuerur se scriptore antiquo: sed poterat adducere Heraclidem in Politicis, ac Polybium, cujus jam verba retulimus; & se paullo vetustiore Plutarchum lib. de Musica. Posteaque idem relatum a Martiano Capella lib. IX, & Graeco Hermogenis interprete in librum Ἐπιιδεῶν. Vbi & illud memorat, ut Timotheus cantu suo Alexandrum M. ad arma concitavit. Quod etiam refert Dio Chrysostomus orat. I de Regno, & B. Bassilius de legendis Graecorum, sive potius gentilium libris. Ac geminum hisce, quod de Antigenida tibicine*

ἀρμάπιον νέμεν * concinente refert Plutarchus lib. II de fortuna, vel virtute Alexandri † : ubi regem eum ait sic fuisse eo cantico inflammatum, ut cum impetu arma, quæ in proximo conspiceret, continuo arriperet, ac testimonium ferret Spartiatis ita canentibus : Ἐπεὶ δὲ ἀντιπῶ σδάρα πὸ καλῶς κίθαρῶσδεν. Quod Budæus reddidit, *Vrges enim in ferrum scire fidibus canere.* Mirum etiam exemplum de citharædo, & Erico II, Daniæ rege, prodidit Saxo Grammaticus lib. XII *. Et illi Alexandri M. exemplo, quod jam vidimus, simile de Hippolyto Medice, Cardinale in Pannonia apud exercitum (legatus erat) agente, narrat Hieronymus Magius Var. I. cæ. lib. IV cap. XIIII. Et quid mirum, si Musica tantum in animos possit humanos, quando & equi tubarum cantu ad prelium animantur? Quod cum experientia sit notissimum; Plinium, Heliodorum, cæteros, nihil opus ad partes advocare. Quemadmodum autem tubarum clangor eam vim habet in hominibus, & mutis animantibus: ita contra ululatus barbaricus maximè depiecit animos non adfectos. Ideo Parthi non cornibus, aut tubis, classicum canunt; sed pulsantes ligna cavata, & cono obducta, quibus ærea circumposuere tintinnabula, ad terrendam hostem, fuscata, & dirum edunt clangorem: qui ululatus vegetus sit, sed tonitrus habens asperitatem. Hoc valde percutit exercitum M. Crassii cum Parthus pugnatura: ut est apud Plutarchum in Crasso: ubi addit *, τὰν ἀστραγάλων ἀρεὴν πειρακτικῶς αἰεὶ ἐν τοῖς ὁπλοῖς, ἢ πὸ πᾶσι τοῖς τῶν περὶ παρὰ, καὶ μάλα ἐξήγησι. ἢ τῶν ἀστραγάλων * abundanter sensu animorum turbans maxime, ejusque occasione cæci affertur, ac potissimum mentem de statu deiecit.

46. §. Nihil vero æque dissonam arguit vim Musices, quàm quod, eadem immutata, immutari etiam Resp. forma solet.

Propterea Timotheus Milesius, qui temporibus claruit Philippi, Amyntæ filii, patris Alexandri Magni, cum in magadæ organo Munico, plures adhibuisset nervos, quam antea solerent; in judicium est vocatus, quali priscam labefaceret Musicen: ut est apud Athenæum lib. XIV. Hinc Cicero lib. II de Legg. *Graviter olim ista vindicabat veteris illa Græcia, longe providens, quàm sensim perniciosè illapsa civium animos malis studiis, malisque doctrinis, repente totas civitates everteret. Siquidem illa severa Lacedæmon nervos jussit, quos plures, quàm septem haberet, in Timothei fidibus demi.* Terpandro etiam, cum chordam unam in cithara intendisset citra necessitatem: multa sunt ab Ephoris indicta, ac paxillo cithara ejus suspensa in rei memoriam. Atque idem Phrynnidi contigit. Testis Plutarchus ἐπὶ τῶν ὁπλοῦν.

47. §. *Interim dubia sit disquisitionis, meliusne dicatur, Musica immutata etiam verti formam Reipublicæ; an in versis Reip. moribus, Musicam quoque immutari. Prius est Damonis; quem Plato sequi voluit. Sed alteram in opinionem Cicero fuit proclivior.*

De Damone testis Plato ipse in IV de Rep. ubi cum ait dixisse, non posse Musicen immutari in Rep. quin continuo magna sequatur Resp. immutatio. Sed non prorsus assensisse Tullium, hæc indicant verba in III de Legibus: *Idque haut paullo est verius, quam quod Platoni nostro placer; qui, Musicorum cantibus, ait, mutatis, mutari civitatum status. Sed fulius hoc ipsum exponit libro de Legibus secundo, his verbis: Civitatumque hoc mutarum in Græcia interfuit, antiquum vocum conservare modum; quarum mores, lapsi ad molliem, pariter sunt immutati cum cantibus: aut hac dulcedine, corruptelæque, depravati, ut quidam putant: aut cum severitas eorum ob alia vitia cecidisset, tum fuit in auribus, animisque mutatis, etiam huic mutationi locus. Quamobrem ille quidem sapientissimus vir Græciæ, longæque doctissimus, valde hanc labem veretur. Negat enim, mutari posse Musicas leges sine immutatione legum publicarum: ego autem nec valde id timendum; nec plane contemnendum puto. Videmus aliquem hic dissensum; nec obscura ejus ratio est. Apud Romanos fuit parvum Musices decus; ut immutatio ejus, Ciceronis ætate, vel exigua fuerit, vel nulla. Dispar ratio apud Græcos; ubi magnus ejus artis honos; & pluribus viris cordatis observatum, vel cum Musica immutatos mores; ut voluit Plato; vel cum moribus Musicen; ut voluit Tullius.*

48. §. *Quamquam verò tanta sit vis Musices: nihil tamen opus, curatè eam discere universos: sed sufficit in multis, si impendant horis quasdam subservas. Minime omnium verò ab iis exigam, qui aut voce minus valent, aut naturæ ad hoc studium minus trahuntur. Tum illis, qui ad spem Reip. educantur: in qualibus sæpe gustus aliquis Musices suffecerit: præsertim cum fructum hujus artis consequi iis liceat cantu etiam alieno; utcumque ipsi non admodum ejus sint intelligentes. Et mittam, quod, extra hymnos sacros, raro admodum cantent viri graves, inque dignitate constituti. Magis id faciunt vitæ sordidi,*

vel vino madidi: alii vix aliter, quàm si animum lubeat remittere, ac penè dixerim amittere.

Cui, post tot allata antè Musices præconia, in extremo hic videamur non honestè satis loqui de arte honestissima: is videat, quid Aristoteles ipse dicat libro antè memorato: Οὐ δὲ Ζεὺς ἀντὶς ἀδῆι, καὶ κίθαρι τῶν πινυμένων ἀλλὰ καὶ βασιλεύς καλεῖται τῶν τριτύων, καὶ τὸ πρῶτον εὐκὸν ἀνδρῶν καὶ μεθύοντων, ἢ πάλιν. Non enim Iupiter canit, neque uirum citharà apud poetas. Quin & tales vocamus sordidos: atque hoc agere non putamus viri, nisi vel ebrii, vel ludentis.

49. §. *Imò Musica Phrygia, ac Dithyrambica, & quæcunque animos concitat, ne pueris quidem convenit; uti nec feminis: sed illa duntaxat, quæ animos sedat.*

Vnde Socrates apud Platonem libris de Rep. tibiam improbat: ut quæ animos accendat, præsertim in feminis, quæ is usæ ad furorem concitandum in Orgus Bacchi, & sacris Magnæ Matris: ubi iccirco & tympanis, ac cymbalis locus. Ac putat Aristoteles, quod Minerva dicitur tibias abiecit, (de quo Melanippidis versus habemus in quattodecimo Athenæi) id non tam fingi, quod tibie cantus vultum reddat deformem, quam quia animum perturbet, quem in sapiente sedatum esse convenit. Iamblichus verò, in vita Pythagoræ, utramque hanc causam junxit: ubi rationes adfert, cur Pythagoras lyram potius amaret, quam tibiam. Sic enim scribit cap. xxvi: Τὸ δὲ αὐτὸς ἐπιλάμβανεν ὑπεριστάτην, καὶ πινυμένην, καὶ ἰδιαιτῶς ἐλεῖσθαι τὴν ἰσχυρῆν. Putabat enim, tibias sonum habere ad concitandam, & magis aptum populi concitanti, & omnino illiberalem. Latini tamen aliter videntur iudicasse. Nam, ut initio quarti Tuscul. Qu. ex Catonis Originibus refertur, *mos fuit epularum, ut deinceps qui accumberent, canerent ad tibiam clarorum virorum laudes, atque virtutes.* Sed aliter Græci: qui in conviviis lyrà utebantur: quam cum Themistocles recusasset, habitus est indoctior; ut prodidit Tullius i Tuscul. Quæst. Mirum verò, quòd Plato, (ut viii Polit. Aristoteles observat) eam tibiam arceat, tamen Phrygios modos admittat. Nam quæ vis tibie in instrumentis: eadem in harmoniis est modi Phrygii. Eoque Aristoteles rectius commendat modos Dorios: quibus omnes consentiunt inesse *αισιόπτερον, καὶ ἀνδρείον τι, stabile quid, & masculum.* Ne id quidem prætereundum, utcunque primitum apud Athenienses, præsertim post bellum

Medicum, glifcente luxu, magnus fuerit honos tibiis; post tempora tamen Alcibiadis habitam rem fordidam ac illiberalem. Testis apud Platonem Socrates, sic Alcibiadem alloquens: Ε μαθητες ἴδ' σὺ γε καὶ μνήμηω γράμματά, καὶ κισσελίειν, καὶ παλαιῖν· ἔ ἴδ' δὴ αὐλεῖν γε ἤθελες μαθεῖν· *Quantum enim memini, didicisti legere, scribereque, & citharâ canere: nam tibiâ canere noluisi discere.*

50. §. *Quare quis magis notitiâ Musices laudari, quàm ignorantia ejus culpari, mereatur: præsertim si quis animum totum applicuerit gravioribus.*

Socrates quidem jam senex à Conno didicit fidibus canere: & in Epaminonda laudatur, quòd commodè ac scienter tibiis cantaret: quin ejus etiam præceptores celebrantur, in citharizando Dionysius, in cantu tibiæ Olympiodorus, in saltando Calliphron; teste Nepote in ejus vita. At Themistocles, magnus imperator, nesciebat eam artem. Vnde cùm in epulis recusasset lyram, habitus est indoctor; ut est in Ciceronis Tusculanis. Sed oggerebat Themistocles, se, etsi nesciret canendi artem: tamen scire artem, quâ civitas ex parva redderetur magna. Spartani Musicen quidem discabant; sed veterem, & simplicem. Itaque in eos, qui aliquid innovarent, tanquam male ingeniosos, & qui Musicen veram potiùs corrumpèrent, ter animadversum fuit; teste Athenæo in xiv*. Nempe in Terpandrum, Timotheum, & Phrynidem; ut superiùs † diximus. Romanis verò moribus levis erat Musices honos: quod satis indicat Cornelius Nepos in Vitarum proœmio. Hodie autem si quis eam solum degustarit, ignorantia illa eo minus vitio verti debet, quòd vetus Musica jam diu degeneravit. Nam si exceperis, quæ sunt, tum secundùm Scripturam; ubi præcipitur, ut Deum psalmis, sacrisque canticis, celebremus: tum ex medicorum præscripto, qui Musicen ad melancholicæ morbum proclivibus magno cum fructu commendant: pauci omnino hac arte utuntur ad perturbationes animi sedandas; plurimi ad voluptatem; nec rarò etiam luxuriam, & proterviam: quo nomine & de suo jam olim avo conquestus fuit Athenæus lib. xiv. Plura qui de Musica, ac saltatione, volet, ad eat Plutarchi librum de Musica, Lucianum de saltatione, Athenæum lib. xiv: ut præteream ipsos artis ejusce scriptores, tum veteres, tum recentes.

* pag. 628.
edit. Commelin.
† 46. s.

* *arte pin-* quod de γραφικῇ * dicebat Socrates, eam εἰκασίαν εἶναι τῶν ὁραμῶν.
geni. esse imitationem, sive representationem eorum, qua videntur.

2. §. *Græcorum de hac arte iudicium ostendit, quòd ingenii so-*
lùm pueri diagraphicen in baxo discerent.

Itaque graphis, quâ in pingendo opus, servis interdicta. De hoc
 mox Plinii verba adducam.

3. §. *Ars pingendi initia sua habet à natura. Nam infitum est*
nobis imitari: ac magnam ex imitatione capimus voluptatem;
cui ars incrementa sua debet.

Hinc Philostratus lib. 11 de vita Apollonii cap. x ait: ἡμᾶς φύσις το
 μιμητικὸν ἔχου· nos naturâ habere imitandi facultatem. Ac postea: ἄνω
 ὁμιλογῶμεν, μιμητικῶ μὲν ἐκ φύσεως τοῖς ἀνθρώποις ἔστιν· τῶν γραφικῶν δὲ
 ἐκ τέχνης. Ambo consentimus, imitandi facultatem à natura hominibus ad-
 venire: pingendi verò peritiam ab arte proficisci. Alter item Philostratus
 in præfatione bipartiti Iconum operis: Διὰ συμμετρίαν δὲ λόγου ἢ τέχνης
 ἀπέπειται. καὶ βαλομένη μὲν σφίξεσθαι, θεῶν τὸ εἶμα, ἀλλὰ πᾶσι ἐν γῆ ἰδόν,
 ὅποσα τὰς ἀφῶνας αἰὲς ἐπιγέφυρασι, ἀλλὰ πᾶσι ἐν ἕξει φανερὰ βα-
 στανίζοντι ἢ τῶν ἡρώων τὴν τέχνης, μίμησις μὲν, ὁμοίω πρὸς εὐστασίαν, καὶ
 ἐνυγῶν ἑσάτων τῇ φύσει. ὄρον δὲ αὐτοῖς σφίξαι ἀνδρῶν, τὸ μὲν ἕρμασθαι, τὸ δὲ
 ἀστυκῶ φήσαντες. Per proportionis commensum, sive membrorum con-
 gruentiam, ars ipsarationem attingit: Et si quis, Sophistarum more, loqui
 voluerit, Deorum est inventum, cum ob species, quibus in terra Hæra (hæc
 Deæ præfunt quatuor anni tempestatibus) pingunt præta; tum vel maxi-
 mē, quæ in celo apparent. Perscrutanti autem ipsius artis ortum, imitatio
 utique est vetustissimum inventum, naturæque cognatum. Ipsam autem
 sapientes excogitarunt viri, partim pingendi, partim fingendi autem appel-
 lantes. De naturali istoc imitandi studio satis diximus libro de Natura,
 ac Constitutione Poeticæ cap. xi. Quid mirum vero, si & Poetica,
 & Pictura, similem habeant originem, quando & alius in multis con-
 veniunt? sic ut à Simonide dictum sit, picturam esse tacentem poësin:
 poësin autem loquentem picturam. Refert quoque Plutarchus lib. de
 audiendis Poetis,

4. §. *Estque hac ars vetustissima: utcumque Plinius putarit, eam*
necaum Trojanis fuisse temporibus. Contrarium enim tum ex
Homero

*Homero evincitur; quo auctore, Vulcanus in Achillis chypeo
cælavit cælum, sidera, terrâsque: tum Hesiodo, cælaturam
chpei Herculei describente.*

Scio, de cælatura utrobique esse sermonem, non picturâ. Sed etiam hæc est pictura quædam, laxius eâ voce acceptâ, utcumque cælo, non penicillo fiat. Nec cælaturam simpliciter picturâ, quæ cretâ, vel aliter, solis fieret lineamentis, sine coloribus, vetustiorum esse, credibile est. Obijcere etiam possis, hæc non sine errore poetarum dici; qui de Trojani excidii tempore, & eo, quod antecessit, sic locuti sint, tanquam suo: à cuiusmodi erroribus non esse immunes poetas, cum alibi * ostendi, tum in primis lib. I Artis Poeticæ cap. III. Sed enim ut hoc largiremur, alia suppetunt, quibus maior etiam antiquitas adstruitur. Ut is, quæ de Dædalo narrat Apollodorus lib. III bibliothecæ. Fuisse eum aut filium Epulami, nepotem Metionis ex Aleippe, architectum optimum, imò *πρωτον ἀγαθὸν τεχνίτην: primum reperi-
torem imaginum, & simulachrorum.* At Dædalus non ante bellum modò Trojanum, sed & ante Argonauticam expeditionem fuit: ut ex Eufébio liquet qui de eo sic scribit ad annum I d e e x x x v i i: *Dædalus visus
est simulachra fecisse moveri. Primus enim omnium pedes statuarum à se
invicem separavit, aliis conjunctim eos fabricantibus. Ptolemaeus memorat.* Vbi duo de Dædalo referuntur, quod simulachra ejus fuerint pedibus discretis, & ab interna vi moverentur. In quibus priorum superavit industriam, qui simulachra fecerant pedibus junctis, non discretis, quales ambulantium: præterea nesciebant suis simulacris infundere argen- tum vivum, quo agitante, naturaliter, & per se moveri viderentur. Male vero vel Eufébius, vel Hieronymus, cur ἀπὸ πύλων * viderentur, * per se mo-
vuntur. proprie causam putat, quod pedes essent discreti. Nam ut statua sit pe-
dibus disjunctis, non eo videatur per se moveri: sed hoc aliam habet causam, quam jam adduximus ex Themistio. Quod si ante Dædalum statuae erant pedibus junctis; antiquiores Dædalo statuae sint; credo à Telchinibus: de quibus sic Siculus lib. v bibliothecæ: *Ἀγάλματα θεῶν
πρώτοι καὶ ἄριστά αὐτοὶ ἔκριντο. καὶ πρὸ τῶν ἑλλήνων ἀφ' ἰσχυμάτων ἀπ' ἐκεί-
νων ἔταυρον καὶ θεῶν. Primi dicuntur fabricasse quædam simulachra Deorum, &
quædam è veteribus simulachris ab hisce Telchinibus Telchinia cognominari.* Quid jam de eo dicemus, quod, ut Flavius Iosephus lib. III Anti- quit. cap. IV, & IX, imò Moses ipse Exodi cap. xxxi, narrat, Deus Beselelem, & Ooliabum, designarit tabernaculi architectos? in quo opus sculpturâ, & cælaturâ: velut in Cherubim effigurandis, atque
aluis.

* Statuaris

ἀγαλματοποιός * : quòdque Seruchus, filius Ragaⁿ, sive Rehu, Abrahami proavus, primus Itatuas statuissè viris fortibus putatur? Qua de re etiam diximus lib. III de gentili Theologia, & Phytologia Christiana, cap. XLV. Quantillo sic à diluvio absumus. Nam Sem, filius Noè, Seruchi tritavus fuit. Scio, hæc de statuaria, sculpturâque, & cœlaturâ, referri, non picturâ: sed adeò hæc affinia sunt, ut vulgatus interpreti, sive III Reg. cap. VI. 32, dicat, *Sculpsit in eis picturam Cherubim*. Vbi Hebræa sonat, *cœlavit in eis cœlaturas Cherubim*. Vel potius, *excelspsit sculpturis Cherubim*. Sive, ut socer meus, Fr. Iunius, in sua bibliorum translatione, reddidit, *incidit cœsuras Cherubinorum*. Nec verisimile est, picturam multò fuisse posteriorem sculptura, vel cœlaturâ.

5. §. Si Græcos audimus, origo picturæ fuit ex lineis umbræ hominis circumductis. Postea & intus lineas sparsere. Hinc devenum ad picturam *μονοχρωματων*, sive quæ singulis fiat coloribus. Post & umbras invenerè, ac lumen, aliæque.

Plinius lib. xxxv. cap. III: De picturæ initiis incerta, nec instituti operis quæstio est. Egyptii sex millibus annorum apud ipsos inventam, priusquam in Græciam transfret, adfirmant, vanâ prædicatione, ut palim est. Græci autem alii Sicyone, alii apud Corinthios repertam, omnes umbrâ hominis lineis circumductâ. Itaque talem primam fuisse: secundam singulis coloribus, & monochromaton arctam, postquam operosior inventa erat, duratq; talis etiam nunc. Inventam linearem dicunt à Philocle Ægyptio, vel Cleante Corinthio. Primi exercuere Ardicæ Corinthios, & Telephanes Sicyonius, sine ullo etiamnum colore, jam tamen spargentes lineas intus. Ideo & quos pingerent, adscribere institutum. Primi invenerit eas colorave resti, ut ferunt, triâ, Cleophantus Corinthius. Hunc, aut eodem nomine alium fuisse, quem tradit Cornelius Nepos, secutus in Italiam Demaratum, Tarchinius Erisi Romani Regis patrem, fugientem a Corintho injurias Cypseli tyranni, mox docebimus. Jam enim absoluta erat pictura, etiam in Italia. Quod antiquis Italiae picturis postea demonstrat. De progressu artis deinde cap. V sic scribit: Tandem se ars ipsa distinxit: & invenit lumen, atque umbras, differentiâ colorum alternâ vice sese exstante. Deinde adjectus est splendor: alius hic, quam lumen: quem quia inter hoc, & umbram, esset, appellaverunt tonon: commissuras vero colorum, & transitus, harmonogen. Etiam de artis hujus progressu, naturâque, illustris est locus Philostrati lib.

lib. II de vita Apollonii cap. x. Vbi negat, solum picturam esse, quæ coloribus fit diversis. Ac rationem hanc subijcit: *Και ὃ ἐν χρώματι αὐτῶν ἤρασε τοῖς χερρασιότοις ἢ χερσίων· καὶ περὶ οὖσα, πταύων· ἐξ ἀπειρίων ἢ ψαλοῦ.* Quippe & unus color veteribus illis pictoribus sufficit: & procedente arte, quatuor erant satis: inde paulatim plures, pluresque, adhibiti. Addit deinde alterum argumentum, quod pictura etiam fit absque ullo colore: ut si cretā solum duxeris lineamenta Indi, sive Æthiopsis: quem non aliter concipias, quam nigrum; si limas videas nares, genas eminentes, capillorum cineminos, & quandam stuporis imaginem oculis circumfusam. Ac notum, ut Apelles, cum Rex Ptolemæus putaret, eum non invitatum accessisse convivium, ac propterea excaudesceret, carbone assumpto de foco, sic in pariete depinxit eum, qui invitasset; ut continuo a rege dignosceretur. Cum igitur, etiam ubi color abest, ex similitudine formæ sit agnitio; pictura etiam hæc dici debet: quantòq; simplicior, tanto existimanda antiquior. Tardius enim, ut Philostratus ait, color accessit: ac primo unicus; hinc quaterni; deinde plures. Hodie pictores habent decem colores palmarios: quos recenset Cæsar Bullingerus lib. III de Pictura, & Sculptura, cap. III.

6. §. *Interim hæc pingendi ars serò admodum à Grecis ipsi in liberalium est artium numerum recepta: factumque id primo auctoritate Pamphili Macedonis, qui Apellis præceptor fuit.*

De hoc, & aliis antè memoratis, sic scribit Plinius lib. xxxv cap. x: ubi de Pamphilo Macedone agit. *Primus in pictura omnibus literis eruditus, præcipue Arithmetice, & Geometricæ; sine quibus negabat artem perfici posse. Docuit neminem minoris talemque annis decem: quam mercedem & Apelles, & Melanthius, ei dedere. Et hujus auctoritate effectum est Sicyone primum, deinde & in tota Græcia, ut pueri ingenui ante omnia diagraphicem, hoc est, picturam in buxo, docerentur; reciperetque ars ea in primum gradum liberalium. Semper quidem honos ei fuit, ut ingenui eam exercebant, mox ut honesti; perpetuo interdicio, ne seruiti docerentur. Ideo neque in hac, neque in toreutice, niuis, qui seruiti, opera celebratur. Quo loco in considerationem venit, quod, utcumque pictura demum Philippi Magni temporibus majori in honore esse coepit; tamen antea quoque in pretio fuisse dicatur. Atque hoc etiam cognoscere est ex Thaletis verbis apud Stobæum; ubi ille Ionicæ sectæ conditor conqueiritur, pueros primum tradi pædottibz, harmonico, & pictori; adultiorem verd artem Arithmetico, & Geometræ.*

7. §. *Iis, qui nobilissima hujus artis gloriæ invident, vel saltem eam justo nesciunt pretio aestimare, in ore illud esse solet, ex falsis nec lucem veritatis hauriri, nec utilitatem percipi; prout a illud Luciani †, τὸ ζήσιμον ἐν ἑαλίθῃς μὲν συνάγεται* : picturam verò nihil habere veri, cum non res ipsas representet, sed rerum imagines duntaxat; quandoque & falsarum, velut chimeræ, & similiarum.*

† lib. de conscribenda Historia.
* utile ex sola veritate colligatur.
puta, per se: nam per accidens etiam ex falsis tum verum sequitur, tum utilitas promanant.

Atque huc referunt illud Lucilianum lib. xx :

Pergula pictorum, veri nihil, omnia falsa.

Per pictorum verò pergulam intelligitur projecti, sive Mœniam genus; ubi pictores opera sua perfecta populo proponerent. Sic pergulæ Apelleæ meminit Plinius lib. xxxv. cap. x. Est & in Codice Theodosiano de excusat. artif. leg. IV de Picturæ professoribus : *Ad negotiatorum quoque conlationem non devocari. Si modò ea in mercibus habeant, quæ sunt propria artis ipsorum : pergulas, & officinas, in locis publicis sine pensione obtineant.*

8. §. *Qui verò tam iniqui sunt hujus artis iudices, miram si non & poesin ex liberalibus studiis quasi furcillis ejiciant, ob summam ejus affinitatem cum pictura. Quod enim illa calamo, hæc exprimit penicillo.*

Itaque versus Homeri, quibus effinxit Iovem, ut Phidiæ ad sculpendum, sic Euphranori ad pingendum, præbuere archetypon. Ut hæc etiam parte verum sit, quod ait Horatius in A. te :

Væ pictura, poesin erit. —

9. §. *Imò est, in quo magnam poesios partem superet pictura. Itæ, quòd oculis corporis, non animi solum, aliquid representet.*

Atqui, ut idem ait Horatius in Arte :

*Segnius irritant animos dimissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradet spectator.*

10. §. *Atque hoc non leviter ad laudem Picturæ pertinet : magis verò, quòd non modò est, ubi Poesin vel æquet, vel vincat: sed*

sed etiam paria Historia faciat. Nam & Pictura res gestas ad posteros transmittit. Unde illi quoque, qui legere historiam nesciunt, ex picturis eas discunt. Præterea, ut Historia, sic picta etiam imagines vehementer ad virtutem, & gloriam accendunt.

Ut qui Historiæ utilitatem merito prædicant, hunc etiam Picturæ usum agnoscere cogantur. Atque ista bonam partem etiam ad plasticæ, sculpturæ, & statuariæ laudem pertinent. Sallustius in belli Jugurthinæ præfatio. c: *Sæpe audivi, Quinctium Maximum, Publium Scipionem, præterea civitatis nostræ præclaros viros, solitos ita dicere; Cum majorum imagines intuerentur, vehementissime sibi animum ad virtutem accendi. Scilicet, non ceram illam, neque figuram, tantam vim in se habere; sed memoria rerum gestarum eam flammam egregius virtus in pectore crescere; neque prius sedari, quam virtus eorum famam, atque gloriam, adæquaverit.*

11. §. *Adde quòd pleraque omnia naturæ, & artis opera, melius penicillo pictoris, quàm calamo historici, seu naturalis, seu civilis, ob oculos ponantur.*

Ut si describenda sit forma hominis, muti animantis, plantæ, templi, arcis, pontis, & similibus.

12. §. *Adhæc cum pictura consuet luce, & umbra; ac artis sit opus umbram luci immittere, aut lucem umbra obscurare: satis liquet, picturæ etiam mediocrè cognitione iudicium acutissimum, coloribus, & umbris dignoscendis.*

Quæ res multum confert & in naturæ scientiâ, & in vitâ civili.

13. §. *At cavendus artis abusus: qualis est, si illa pingantur, unde corrumpuntur mores.*

Ut sunt concubitus, præcipuè deorum. Exemplum habemus in Terentiano Chærea, quem sic Comicus ille loquentem inducit *:

— Dum apparerit, virgo in conclavi sedet

*Suspiciens tabulam quandam pictam: ibi inerat pictura hæc, Iovem
Quo pacto Danaæ misisse ajunt quondam in crepissimam sibi sibi
Egomet quoque id spectare cæpi: & quis consimilem iusserat*

* Plautus,
act. 3. sc. 5.

*Iam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi:
Deum sese in hominem convertisse; atque in alienas tegulas
Venisse clanculum per impluvium; fucum factum mulieri.
At quem Deum? qui templa cœli summi sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud verò ita feci, ac lubens.*

Quem ad locum sic Donatus: *Philosophicè nunc Terentius demonstra-
vit, quam cladem moribus hominum, & civitatibus, adferant pigmenta
poetarum, cum exempla scelerum adferunt peccantibus. Propriitium etiam
audiamus lib. 11, eleg. vi:*

*Quæ manus obscœnas depinxit prima tabellis,
Et posuit castâ turpia visa domo:
Illa puellarum ingenuos corrumpit ocellos,
Nequitiæque suæ noluit esse rudes.*

Firmat hanc sententiam illud Achillis Tatii lib. 1 de Clitophonis, & Leucippes amoribus: *Καὶ ἄρ' εἰς σωφροσύνην τις ἑαυτὸν ὑπέστη, τὸ ἄλλο δὲ γὰρ ὡς πλὴν μίμησιν ἐρεθίζεται, καὶ μάλοσ' ἔταν ἐκ τῶν κριτικῶν ἢ ἀδελφύων. Et si ad temperantiam aliquis se comparavit, exemplo tamen trahitur ad imitandum; eoque facilius, quò nobilior se offerat exemplum. Exinde rationem hanc subjungit, quòd quis, pudore pulso, quo priùs absterrebatur à peccando, mox cogitans, quantus ille sit, qui prævertit, ad licentiam provehatur simile patrandi.*

14. §. *Iure igitur Thebis lege prohibitum fuit, nequid ol sceni pin-
geretur, vel fingeretur: multa que irrogata adversus eam pec-
cantibus:*

Ut est apud Ælianum lib. 14 Var. Histor. cap. 14. Nempe in pictu-
ris comparatum, ut in mimis; quos eampse ob causam arcebant Mas-
silienses. De quibus sic Valerius Maximus lib. 11 cap. 6: *Massilia se-
veritatis custos acerrima est, nullum aditum in scenam mimis dando; quo-
rum argumenta majore ex parte stuporum continent actus; ne talia spectandi
consuetudo etiam imitandi licentiam sumit.*

15. §. *Ut verò ars hæc summe est utilitatis, ita & difficultatis.
Cujus causa est, quòd ejus perfectio multarum adeo disciplina-
rum auxilium requirit. Ac primum pictor à Geometra accipit
lineam, & symmetriam.*

Imò Pamphilus Macedo, Apellis præceptor, negabat perfici artem
posse,

posse, sine Arithmetica, & Geometriâ: quibus ille primus pictorum
fuit excultus; ut ex Plinio antea vidimus.

16. §. *Ab Optica capit hæc duo; umbram, & lumen:*

Quorum umbra facit recessum, sive ut aliqua longius distare videantur: lumen verò præstat, ut quid emineat, sive ut propius abesse videatur. Ad prius conducit ater color; ad alterum candidus. De hoc invento superius Plinii verba adduximus. Atque abunde hæc eluceat ex Amulii Minerva; de qua Plinius lib. xxv cap. x: Apellis Hercule averio; de qua idem lib. xxxv. cap. v: item ex Bupalò, & Anthermo in Chio; de quibus Lucianus in Dea Syria. Vide & Tzetzem Chil. xi, histor. c c c lxxxi; ac præcipue lib. viii cap. cxc i. Vbi hæc illustrat Phidæ, & Alcæmens exemplo.

17. §. *Præterea in pictore requiritur nature scientia. Est enim cum eo comparatum, uti cum historico. Quia, ut in gestis narrandis, nec fingere licet, quod non evenit; nec præterire, quod evenit: ita neque pictori concessum vel exprimere falsum; vel omittere verum.*

Nempe *ἡ ἀκριβὴς τῶ ἀνθρώπων φύξις**, ut ait Philostratus lib. i Iconum; ubi de Narcisso. Itaque & Petronius Arbiter in Protogenis rudimentis laudat, quod sic eum nature veritate certarent, ut non sine quodam horrore traclarentur. Idcirco & *ἀκρίβεια*, sive mendelli corporis scientia, plurimum conferri pictori. Nec ut pato obscura est ejus ratio. Exactus enim ejus gnatus humani corporis proportionem in singulis servabit membris. Cumque non eadem in omnibus sit proportio; facilius pulchriorem discernet. Nec enim in uno omnia sunt præstantissima. Ideo Zeuxis Helenam Crotonatis picturus, ex ingenti multitudine virginum de publico consilio unam in locum conductarum, quinque delegit, ut ex singulis, quod speciosissimum foret, exciperet. Tettis M. Tullius initio secundi de Inventione. Atque eandem rem narrat Plinius lib. xxxv cap. ix. In eo tamen abit, quod non de Crotonatis, qui in Italia, ad referat; sed de Agrigentinis, qui in Sicilia. Interim convenit ut, quod uterque dicat, Helenam pictam; non Venerem, quod putabat Cæsar Bullingerus lib. ii de Pictura cap. xiii.

18. §. *Nec sufficit formam nosse hominis; sed nosse etiam convenientiam illam*

illam mutarum animantium, plantarum, omnium denique, qua orbis continet. Nam neque summi pictores effugere poterunt, quin naturæ ignoratione in pingendo aliquid humanitus paterentur.

Exemplo fuerit Nicon, vel, juxta alios, Apelles Ephesus; cui, cum cætera equum scientissimè pinxisset, unum hoc jure objectum, quod utrique palpebræ apposuisset cilia, cum inferior iis careat. Narrat Ælianus lib. iv de Animal. cap. l. Apud Pollucem lib. iv cap. ii. sect. xii, *πίκτωρ* is non *Νίκων*, sed *Μήκων* appellatur. Atque addit, nescivisse pictorem, piscibus non esse palpebras, avibus palpebras, non pilos, quadrupedibus pilos, sed solum in palpebra superiori, non utraque, ut homini. Tzetzes Chiliad. xii, histor. cccxxxvii hunc Niconem appellat: sed aliis ait vocari Polygnostum. Equum vero eum in varia porticu pictum fuisse. Sed pro *Πολύγνωστος* legendum *Πολύγνωτος*: de quo postea dicitur.

19. §. *Αφυσιογνωμία, & morum scientiâ, sumit pictor mores, & affectus.*

Vnde est, quod aliter exprimit lenem, quam iracundum; misericordem, quam crudelem; fortem, quam fugacem; humilem, quam gloriæ avidum; atque ita in cæteris. Hinc Graphice Callistrato, ubi Æsculapii statuam describit, vocatur *ἡθελιδὸς τέχνη*, *ars mores effingens*. Ac poterat similiter *παθελιδὸς* * dicere.

* *affectus effingens.*

20. §. *Imò & in veteribus historiis rectè pingendis multum accurata antiquitatis notitia conducit.*

Vt in variarum gentium habitu: item formis templorum, altarium, theatrorum, accubitus ad mensas, navigiorum, plurimumque id genus: quæ partim ex historicorum, atque aliorum libris; partim e ruinis, lapidibus, & nummis vet. cognoscere licet.

21. §. *Nec solum difficultas artis ex his elucet; sed etiam quantitas ejus sit tum subtilitas, tum nobilitas, ac dignitas.*

* pag. 573.
edit. Lugdun.
mensis. annis
1580.

Cardanus lib. xvii de Subtilitate *: *Est pictura mechanicarum omnium artium subtilissima; eadem verò & nobilissima. Nam quicquid plasticæ, aut sculpturæ conatur, mirabilis pictura fingit, addit umbras, & colores, & optice*

optice sibi jungit, novis etiam additis quibusdam inventionibus. Nam pictorem omnia necesse est scire, quoniam omnia imitatur. Est philosophus, pictor, architectus, & dissectionis artifex.

22. §. Quæque de picturæ præstantia diximus, ea magnam etiam partem communia sunt artibus cognatis, vel affinis. Hujusmodi est sculptura, quæ facit imagines in ligno prominentes: statuaria, quæ idem præstat in lapide, & metallo: calatura, quæ in ligno, lapide, metallo, & imaginem facit carvas: ad hæc due ille valde vicine; chymice, sive fusoria, quæ imaginem è metallo, aliæque materiæ, fundit: & plastice, quæ ex argilla, gypso, vel simili materie, imagines facit.

De quibus omnibus, postquam de naturali scientia egero, in artibus his dicam, quæ secundum scientiam nature operantur.

23. §. Interim hæc etiam artes universas dignitate exsuperat pictura.

Quod & Cardani judicium est in xvii de Subtilitate: Cum videantur tria representandi genera; primum quidem in superficialibus, vocaturque pictura: alterum in corporibus jam factis, calando, sculpendoque: tertium, quod ipsa efficit corpora: vocaturque plastice: manifestum est picturam omnium harum esse difficillimam, atque idcirco nobilissimam. Id deinde firmat his verbis: Picturæ partes tres sunt; delineatio, umbra, atque color. Cum enim in plano effingere corpora cogatur: umbrarum, & delineationum auxilio indiget: ob idque aliis artibus, quæ in corporibus ipsis effigies exprimunt, difficilior est. Michael tamen Angelus Bonarota judicabat, sculpturam esse difficiliorem picturâ; eoque plura puxit, quam sculpsit. Nempe quia in statua sunt diversi magis ad spectus pleni analoghi. Atque eam quoque sententiam probat Cæsar Bullingerus l. Ludovicus Demon-
+ lib. 2. de
 pictura &
 statua
 cap. 7.
 • l. 10
 Comestern
 de sculpu-
 ra, & pictu-
 ra antiquo-
 rum.

24. §. Atque hæc universè dicta sunt de artis natura, ac præstantia. Sequitur nunc, ut de Partitione ejus videamus. Prope autem cum Graphice comparatum est, sicut cum Oratoria facul-

facultate. In hac primum sunt argumenta inveniendæ; deinde, quæ inveneris, collocanda; post ubi disposeseris, verborum, sententiarumque, luminibus ornanda; ac denique voce, & gestu, animanda. Pro quibus Oratoria dividitur in Inventionem, Dispositionem, Elocutionem, & Pronunciationem, sive Actionem. Idem in arte Graphica primum excogitare oportet materiem, atque argumentum ejus, quod pingere velimus. Hinc cogitandum, tum quo loco quidque debeat collocari: tum quis conveniat commensus singularum partium, quem Græci dicunt συμμετρίαν. Exinde dispiciendum de colore: quo comprehenduntur tum lumen, atque umbra; tum splendor. & opacitas. Denique exigitur decor à gestu, & actione. Vbi manus, oculi, membra alia, in considerationem veniunt. Ac, pro hisce quatuor, totidem Graphices partes statuimus: inventionem, sive argumentum, vel materiem: εἰκονομαίαν, sive dispositionem, ac simul ζυμμετρίαν, quæ & ἀναλογία, vel ἀρμονία, appellatur: colorem, hoc est, tum lumen, & umbram, tum splendorem, & opacitatem: ac denique motum, sive gestum, qui quasi vitam quandam inspirat.

Ut inventionem etiam inter partes Graphicæ referamus, ratione compellimur. Nec enim sapientis est aliquid aggredi, unde laudem speret, nisi præmeditatio; atque ubi non ingenium modo, sed etiam iudicium intenderit. Vidit hoc etiam Nicias pictor: qui, ut Demetrius

* s. 67.

Phalereus ait lib. de Elocutione *, ἀλλο τὴν ἐπιπέτην αἰτῆν μὲν: & αἴτιον δὲ ζωγραφικῆς τέχνης, ὥσπερ τὰς μὲν δὲ ποιῶν πικρὰ: ἰνυμένιον ἰψὺν partem esse artis pictorum; quemadmodum fabulas poetarum. Quod verò hic ἐπιπέτην nominat, hoc idem etiam vocat πρῶτον δὲ ζωγραφικόν. Aliis ἐνοσία* appellatur. Philostrato dicitur, τὸ δὲ ζωγραφικὸν ἐπιπέτην, & ἰσοεῖα δὲ ἔργον*.

† mentem
pictura.
* noticia.
sive intelli-
gentia.
† fabula
pictoria.
* historia
operis.

Partem alteram statuebamus esse εἰκονομαίαν. Sed & πέζις, & στίχτις, appellatur: etsi interdum ab εἰκονομαίᾳ distinguantur, ut ex Fabio liquet. Horatio in Arte vocatur series, juncturaque. Qui & de eadem sic præcipit:

Singula quæque locum teneant sortita decenter.

De poetâ ille quidem: sed par est ratio picture. Hinc Cicero in Oratore:

Oratore: *Siquis Phidia clypeum dissolverit, collocationis universam speciem distulerit.*

Nec tamen sufficit partium ordo; sed etiam requiritur (quam & diversam partem statuere possis) earum convenientia, atque inter se consensus. Græci *συμμετρίαν, ἀναλογίαν, vel ἀρμονίαν* appellant. Plinius lib. xxxiv cap. viii negat, Latinis vocem esse, quæ exprimat *συμμετρίαν*. Plinius tamen junior lib. ii epist. v. *congruentiam, & æqualitatem* vocat. Sic enim scribit: *Si avulsam statuae caput, aut membrum aliquod, inspiceres; non tu quidem eo ipso posses congruentiam, æqualitatemque, deprehendere: posses tamen judicare, an id ipsum satis elegans esset.* De hac sic in Stobæi Eclogis Ethicis cap. vi: *Τὸ κατὰ τὸ ἑσώματός ἐστι συμμετρία τῶν μελῶν καθεστῶτων αἰσθησέμετος ἀπὸ τοῦ πρὸς καὶ πρὸς τὸ ἕλκεν.* *Uteritudo corporis est congruentia membrorum apte constitutorum intuendo invicem, & conferendo totum.* Duo igitur post repertam materiam, sive historiam, conjungere oportet: attendendum, tum ad dispositionem; cui adversatur, si partem unam loco alterius collocaris: tum ad commentum; cui contrarium, si non observetur magnitudo, quam exigunt partes singule, tum inter se, tum cum toto collata.

Exhinc dispendium de coloribus: sub quibus continentur, tum lumen, atque umbra; quibus fit, ut quedam in opere videantur eminerre, quedam recedere: tum splendor, qui est quedam luminis intentio, & tenebræ, quæ sunt profundioris umbræ quedam quasi opacitas. Unde Plutarchus de discern. adulatoris, & amici: *Οἱ ζωρὰς τοῦ σώματος καὶ λαμπρὰ καὶ σπινθηροῦ, καὶ σκιδρωτοῦ, ἵπτανται ἐν τῷ ὄρει καὶ τῷ πεδινῷ.* *Praetores lucida, & splendida, umbrosis, & tenebrosis intendunt prope constitutus.* Lucrano in Xeuclide hoc est, *τῶν χρυσοῦν ἀκέραι τῶν κερταίων, καὶ κελαιῶν τῶν σκιδρωτῶν, πρὸς αὐτῶν, καὶ ἀκέραι ἐν δεινῷ.* *colores accurate miscere, & temperatam adjectionem facere, & accentes umbrare.*

Superest decor a gestu, & actione: qui motus vocatur Tertulliano lib. ii adversus Marcionem: *Imago cum omnes lineas exprimat veritatis, vi tantum ipsa caret, non habens motum.* Et ante eam Appuleio in Apologia: *Deest Glatio rigor, & fixo color, & pectore rigor, & motus omnibus, qui præcipua fide similitudinem representat:* ubi plura de eo paullo post subiungit. Motus hic variat pro hominis natura, & affectu: atque attenditur tum ratione faciei, ac imprimis vultus: tum etiam manuum. Facies, ut dictum, discernitur ex *φύσει καὶ ἡθελείᾳ*: quæ docet cognoscere ex ea hominum mores. Sed præcipue considerandum, quo pacto varient vultus, & gestus, pro vario affectu. Aliter enim hi se habent in pollicente, quam minante: item aliter in metuente supplicium, quam

* oratio de
n. t. a. ier-
m. i. i. i.
i. i. i. i.
i. i. i. i.
i. i. i. i.
i. i. i. i.
i. i. i. i.
i. i. i. i.
i. i. i. i.
i. i. i. i.

gaudente: atque ita in aliis. Nec solum hæc considerantur in vultu, & maximè oculis, manifestissimis animi testibus: sed etiam manibus, quæ & ipsæ loquuntur. Non parum ista omnia lucis accipiunt ex illis, quæ in Oratoriis Institutionibus * fuse differimus de Actione, sive corporis gestibus. Prout enim gestus exiguntur in Oratore, ita etiam exprimuntur à Pictore.

* lib. 6. cap. ult.

25. §. Atque hæc quidem sunt quatuor, vel, si διανομίαν, & συμπετερίαν, separare malis, quinque pictoris officia: pro quibus etiam totidem statuimus Graphices partes. Longè verò utilissimum est, ad singula horum attendere in præstantium artificum operibus. Nec tamen satis est ea considerasse. Præterea opus est, ut ipsi imitemur.

Theo Sophista Progymnasm. cap. 1: Τοῖς ζωγραφεῖν Βελουδίσσις, ἄδεν ὄφελος καὶ τρυφὴν πᾶσι τε ἀπειροῖς, καὶ Πρωτογράφοις, καὶ Ἀντιφίλοις ἔργα, ἰδὼν μὴ καὶ αὐτοὶ γράφειν ὀπιχίρωσιν. Picturæ studiosis nihil profuerit, cognovisse Apellis, Protogenis, & Antiphili tabulas; nisi & ipsi pingere sint aggressi.

26. §. Priusquam verò manum admoveamus tabulæ, discere convenit colorum nomina; & quomodo terantur, diluantur, ac misceantur; quò alia quedam exstant, ac promineant; alia autem suas habeant umbras, ac recessus. Præcipui colorum quatuor sunt; albus, niger, ruber, cæruleus. Ex quibus albus, & niger, ruber, & cæruleus, maximè distant. Ab albo est lumen, sive claritas; & tonos, sive intentior luminis splendor. Ab atro verò est umbra, & opacitas.

Plinius lib. xxxv cap. v: Indicare naturas colorum, causa instituti operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit, & invenit lumen, atque umbras; differentiâ colorum alternâ vice sese excitante. Deinde adjectus est splendor: alius hic, quàm lumen: quem, quia inier hoc, & umbram esset, appellaverunt tonon: commissuras verò colorum, & transitus, harmogen.

27. §. Ex quatuor colorum, quos diximus, mixturâ sunt ceteri. Ex albo enim, & nigro, componitur cineraceus; ex rubro, & nigro, fulvus; viridis ex rubro, & cæruleo; ex viridi, & rubro,

rubro, luteus; ex albo, & cœruleo, cæsius; & ex his item alii, atque alii, magno numero.

His, quæ de file Attico, unde fit color luteus, & purpureus, objici possunt, abunde occurrit Ludovicus Demontiosius: quem adi lib. de Pictura*: ubi & Philandrum, ac Budaum, hac parte deserit. Cæsar Bullingerus denos statuit præcipuos nostræ ætatis colores, Vide eum de his differentem lib. I. I. de Pictura, & Statuaria, cap. II. Omnino autem cenfeo, & senos illos, quos quatuor memoratis superaddit, ex priorum fieri mixtura.

28. §. *Ibi quis colores, & eorum mixturam, didicerit; tempus est, ut ipse pingere aliquid tentet: sed stultum sit, si eum velle phantasia indulgere; cum ferè sic usu veniat, ut quis pessimus sit sui magister. Quare, optimum nobis artificem ob oculos ponamus, oportet.*

Quintilianus lib. X. cap. II. *Omnis vitæ ratio sic constat, ut, quæ probamus in aliis, facere ipsi velimus. Sic literarum ductus, ut scribendi fiat usus, pueri sequuntur; sic Musica vocem docentium; pictores opera priorum; rustici probatam experimento culturam in exemplum inveniunt. Omnis denique disciplinæ incepta ad propositum sibi præscriptum formam videmus.*

29. §. *Imitatio hæc in delineando consistit, & colorando. Delineatio potissima est, ac difficillima Graphices pars. Unde & multi excellentes artifices intra hanc solam se continent. Est vero delineatio duplex: una vacua; atque hæc solum extremis constat lineis; altera plena, quæ interioribus etiam partibus suas dat lineas.*

Imprimis verò laborandum de extremo ambitu; in quo peccari videas à multis: ut qui in medio corpore maximè sint solliciti. At tallium planè inutilis, & irritus, est labor. Nam, si quid vitii fuerit in ambitu; toto peccari opere necesse est.

30. §. *In delineatione potissimum attendimus exteriorem corporis humani formam.*

In causa est, quoddam, uti in scientiis naturali præcipuè in considerationem venit

* *22 anil. lib.*
 4. *Iul. Firmicus praesat. lib. 3.*
Matheſias, Olympiodorus in 1. Meteorolog. & ex vet. Ecclēſiaſticis complures. † partius mundus.

venit homo, quia, ut veteres magno numero * dixere, est *μικροσκοπ.* †, ac proinde, etiam quicquid est extra se, continet: ita in picturā quoque, sculpturāque, familiam ducit forma hominis externa: quippe quæ una comprehendat, quicquid inest in aliarum rerum vel lineis, vel coloribus.

31. §. *In homine delineando hic ordo servetur; ut prius aliquod hominis membrum describere discamus; deinde autem totum hominis corpus.*

Idque nunc figurā rectā, nunc obliquā; quandoque & iusto majori; quod procul adspicientibus videatur habere modum, quem natura concessit.

32. §. *Tum demum cura succedat, ea que formavimus, ac figuravimus, etiam colorandi.*

* *pag. 574. edit. Lucæ. a. 1583.*

Delineationem, Grammaticen picturæ; colorationem ejus, Rhetoricen possumus dicere. Cardanus tamen lib. xvii de Subtilitate * tres hæc picturæ partes facit; delineationem, umbram, & colorem. Sed sub colore umbram, & lumen, melius comprehendit; liquet ex his, quæ paullo antè diximus.

33. §. *In multicolore picturā præcipua esse harmoniæ cura debet.*

Sic Plinius commissuram colorum, & transitum, vocat lib. xxxv, cap. v. Hæc *ἀρμογή*, etiam ultima plurimum distent; paulatim tamen minuitur discrimen; sic ut in confinio partes, quæ se tangunt, sensui idem videantur. Quod qui ignorat, quomodo vel iridemingeret, vel Centaurum?

34. §. *Atque hæc dicta sunt de Picturæ tum natura, & inventione: tum usu, difficultate, ac dignitate: tum etiam partitione, ac discendi ordine. Deinceps ex pictorum historia præcipuos recensabo: aliquid etiam de artis hujus scriptoribus adjungam. Ordior autem a Græcis; quos in tria tempora dispeſco. Primum est eorum, qui vixere ante bellum Persicum. Ii sunt, Telephanes Sicyonius; & tres hi Corinthii, Cleantes, Ardicæ, & Cleophantus.*

De quibus Plinii verba superiùs adduximus. Ac Cleagthis etiam meminit Strabo lib. VI II : ubi ejus refert picturas in templo Alphæonie : unam item Aregontis , itidem Corinthii. Cleopphantum dicebamus cum Demarato , Tarquinii Prisci parente , Corintho venisse in Italiam : unde confequitur, claruisse atate Anci Marci regis. Sed si vera memorant , eo ipso antiquior fuerit Balarchus : quippe Romuli regis æqualis. De hoc ita Plinius lib. XXXV cap. VI II : *In confesso est , Eularchi pictoris tabulam , in qua erat Magnetum prolium à Candante , rege Lydiæ , Heraclidarum novissimo , qui & Myrtilus vocatus est , repensam auro. Tanta jam dignatio picturæ erat. Id circa atatem Romuli acciderit , necesse est. Duo enim devicesimâ Olympiade interit Candantes ; antè , ut quidam tradunt , eodem anno , quo Romulus , nisi fallor ; manifesta jam tum claritate artis , atque absoluteione. Quod si recipi necesse est : simul apparet , multo vetustiora principia esse ; eosque , qui monochromata pinxerunt (quorum atas non traditur) aliquanto ante fuisse ; Hyacinthentem , Dianam , Charamam , & , qui primus marem feminæ inque discretevit , Eumariam admetentem , figuras omnes imitari ausum ; quique inventa ejus excoluerit , Cimonem Cleoneum. Hic catagrapha invenit , hoc est , obliquas imagines , & variè formare vulnus , respicientes , sufficientesque , & desipientes. Articulis etiam membris distinxit. Venas protulit ; præterque in veste , & crure , & sinu invenit. Atque hi fuere antè bellum Persicum ; quod meruit in Olympiadem*
LXX.

35. §. Sed quia antiquissima illa multum habent incerti ; venio ad alterum picturæ tempus , quod incipit à bello Persico : hoc vero incidit in Olympiadem LXX : quâ ipsa mortuus est Pythagoras , annis XII post Romæ ejectos reges. Ex his octogesima tertiâ Olympiade erat Panæus , Phidias frater ; qui & ipse initio pictor fuit : item Timagoras Chalcidensis , qui à Panæo superatus Pythiis. Atque hoc primum fuit picturæ certamen publicè institutum.

Plinius lib. XXXV cap. IX : *Quin imò certamen picturæ , etiam floreute eo (Panæo) institutum est Corinthi , ac Delphis ; primusque omnium certavit cum Timagora Chalcidense , superatus ab eo Pythiis : quod & ipse Timagora carmine vetusto apparet , Chronicorum errore non dubio.*

36. §. *Ante XC Olympiadem claruit etiam Polygnotus Thasius: estque multum inventis suis celebratus à posteris.*

Meminit Plato lib. III Politic. cui dicitur, Πολύγνωτος ὁ ἔργα Ἀγλαοφώνου ἀνδρῶν ἰσοπείους*. Qui tamen non statuarius modò; sed & pictor fuit. Item Dionysius Halicarn. dissertatione de Demosthenis acumine, ac vi: ubi duos addit, de quibus mox dicam. Nulli, inquit, nisi qui multum temporis in tractandis artificum operit us infumserint, dicere possint de picturis eorum; Πολυγνώτης μὲν αὐτῆ, Τιμάνθης ἡ ἑκαίτη, αὐτῆ ἡ Παρρῆσις. Hæc Polygnoti, ista Timanthidis, illa vero Parrhasii. De Polygnoto etiam sic Plinius lib. xxxv cap. ix: *Post hos clari fuere ante nonagesimam Olympiadem; sicut Polygnotus Thasius; qui primus mulieres lucida veste pinxit, capita earum mitris versicoloribus operuit, plurimumque picturæ primus contulit. Siquidem instituit os adoperire, dentes ostendere, vultum ab antiquo rigore variare.* Addit deinde hunc, cum mercede pinxisset pater Mycon, gratuita Athenis pinxisset porticum, dictam περικλή*: *ac propterea Amphictiones, quod est publicum Græciæ concilium, hospitium ei gratuita decrevisse. Cum Zeuxide, & Euphranore, conjungit eum Philostratus in vita Apollonii lib. II cap. ix.*

* Polygnotus
Aglaopho-
ni filius sta-
tuarius.

* Variam.

37. §. *Sequitur tertium, ac præcipuum picturæ tempus: quod incipit ab Olympiade xciii, quæ Athene ab Lysandro captæ. Tum refulsit Apollodorus Atheniensis.*

Hic, ut Plinius ibidem ait, *primus species exprimere instituit, primusque gloriam penicillo jure contulit.* Atque hoc in causa est, cur ab eo tertiam, ac celebratissimam, ordiar pictorum ætatem. De eodem sic Plutarchus, Bellone, an pace, illustriores fuerint Athenienses: *Ἀπὸ ἐδωρῶ ὁ ζωρεὶς φησὶ, ἀνθρώπων ἐξ ἑρῶν φησὶν, ἢ δειχέωσιν σικαῖ, Ἀθηνῶν ἢν. Apollodorus pictor, qui primus inter homines reperit colorum mixturam, Umbra usum, Atheniensis erat. Vbi φησὶν non corruptionem, vel interitum, exposui; ut vox sonat, sed mixturam: quia ut Porphyrius lib. iv περὶ ζωχῆς*, ait, πᾶς μίξις φησὶς αἰ ζωρεὶς αἰ ζωρεὶς αἰ ζωρεὶς colorum mixturæ à pictoribus vocantur voce, quæ corruptiones sonat.* Causam ejus nominis adfert idem Plutarchus, quod ex mixtura sincerorum, sed discordium pigmentorum, eorum fiat mutatio, ac putrefactio. Vide eum lib. viii Symplociōn, cap. v, & libro περὶ τῆς ἐν ἐν δελφῶν.

* de abstinencia animalium.

38. §. At Olympiade xcv claruit Zeuxis Heracleotes.

De quo Plinius, post verba proximè allata, continuò subjungit: *Ab hoc (Apollodoro) aris fores apertas Zeuxis Heracleotes intravit Olympiadis nonagesimæ quintæ anno quarto, audentemque jam aliquid penicillum ad magnam gloriam perduxit. Interim in eo vincebatur à Polygnoto: quòd hujus imagines essent ἄγραϊ. Aristoteles Poeticæ cap. vi: Οἷον δὲ τῶν θεῶν Ζεῦξίς πρὸς Πολύγνωτον ἀνίστην. ὁ μὲν δὲ Πολύγνωτος ἀράτῃς ἢ ζωγράφῳ ἢ Ζεῦξιδος θεῶν ἔδεν ἕξει ἕξες. Plauti ut inter pictores Zeuxis à Polygnoto differbat. Polygnotus enim mores hominum belle exprimebat: Zeuxidis pictura mores plare non habet. Sed postrema verba paullùm restringi opus. Nam Plinii de Zeuxide est lib. xxxv cap. ix: Fecit & Penelopen, in qua pinxisse mores videtur. De Helenæ simulacro, ab eo Crotoniatis picto, eleganter scribit Cicero, initio secundi de Inventione. Notum etiam ex M. Seneca *, & Plinio †, de avis ab eo pictis, ad* * lib. 10. cons. † lib. 35. cap. 10. *quas advolarent aves; & quàm agrè hoc tulerit, quod non meliùs pinxisset puerum, quem alioqui aves metuissent. Hæc opera sua (sed cum jam arte suâ magnas parasset opes) donare, quam vendere, maluit. Ut Alcemenam Agrigentinis, Pana Archelao. Videlicet ea, ut Plinius inquit, nullo satis digno pretio permittatis posse dicebat. Suis athleteæ subscripserat versum exinde celebrem:*

Μαμῖσταις ἢς μᾶλλον, ἢ μινῖσταις.

Culpaveris facilius hæc, quam imitaberis.

Sed Plutarchus id subscriptum ait ab Apollodoro, non Zeuxide. De eodem ita Quintilianus lib. xii cap. x: *Pess (Polygnotum, atque Aglaophontem) Zeuxis, atque Parrhasius, plurimum arti a dididerunt. Quorum prior luminum, umbrarumque intenuisse rationem; secundus examinasse subtilius lineas, traditur. Nam Zeuxis plus membri corporis dedit, id amplius, atque augustius, ratus, atque, ut existimant, Homerum secutus, cui validissima quæque forma etiam in feminis placet. Quàm verò Zeuxis etiam celebris fuerit in vulgo, indicat hoc Plautinum Pænulo Act. v sc. Fuit hodie:*

— O Apella, ὁ Zeuxis pictor,

Cur numerò es tu mortui, hinc exemplum ut pingeretis?

Nam alios pictores nihil moror hujusmodi tractare exempla.

39. §. Equales Zeuxidis quatuor fuerunt nobiles pictores.

Auctor Plinius ibidem.

40. §. *Primus eorum Timanthes.*

De quo sic idem Plinius cap. prox. *Timanthes plurimum adfuit ingenii. Eius enim est Iphigenia, oratorum laudibus celebrata; quâ stante ad aras pervituta, cum mœstos pinxisset omnes, præcipuè parvum (Menelaum;) cum tristitia omnem imaginem consumpsisset, patris ipsius vultum velavit, quem dignè non poterat ostendere. Sunt & alia ingenii ejus exemplaria: veluti Cyclops dormiens in parvula tabella: cuius & sic magnitudinem exprimere cupiens, pinxit juxta Saryros, thyrso pollicem ejus metientes: atque in omnibus ejus operibus intelligitur plus semper, quam pingitur: & cum ars summa sit, ingenium tamen ultra artem est. De Iphigenia Timanthis similia apud Valerium Max. legas lib. VIII cap. XI, & Quintilianum lib. II cap. XIII; ubi scite ait: In oratione operienda sunt quædam, sive ostendi non debent, sive exprimi pro dignitate non possunt. Vt fecit Timanthes, ut opinor, Cithnius, in ea tabula, qua Coloten Teium vicit. Nam cum in Iphigenia immolatione pinxisset tristem Calchantem, tristiore Plysem, addidisset Menelao, quem summum poterat ars efficere merorem; consumitis affectibus, non reprensus, quo dignè modo patris vultum posset exprimere, velavit ejus caput, & suo cuique anrmo dedit æstimandum. Etiam in Timanthis picturis fuit pugna Arati, Pellenenses ab Ætolorum incursionem liberantis: uti est apud Plutarchum in Arato.*

41. §. *Alter Androcydes fuit:*

A quò, ut Plutarchus in Pelopida ait, picta Thebanorum victoria, duce Charone ad Plateas. Maxime vero laudati pices ab eo picti: in quibus eò creditur magis intendisse ingenium, atque industriam, quòd esu illorum imprimis caperetur: ut idem Plutarchus docet lib. IV Sympos. quæst. II.

42. §. *Tertius erat Eupompus, præceptor Pamphili, qui Apellis magister fuit. Ab hoc Eupompo est, quod duobus picturæ generibus, quæ sola ante eum nota erant, Helladico puta, & ionico sive Asiatico, accesserit tertium, Helladico in Atticum diviso, & Sicyonium; quod sic dictum, quia Eupompus Sicyoniensis esset.*

Auctor Plinius lib. xxxv cap. x. Apud eundem cap. viii legas de Lyffippo: *Primò ararium fabrum audendi rationem cepisse pictoris Eupompi responso.*

responsio. Eum enim interrogatum, quem sequeretur antecedentium, dixisse, demonstratâ hominum multitudine, Naturam ipsam imitandam, non artificem.

43. §. Quartus fuit Parrhasius Atheniensis, vel, ut alii volunt, Ephesius: qui *ουραματιαν** melius prioribus observavit.

* commentum
fieri, sic
naturalium
membrorum
compositio-
nem.
† Memorabilem.

Hunc Xenophon lib. III *Απιυμνονδραματεν* † cum Socrate loquentem inducit: quod ætatem indicat. Atque ejus rei etiam meminit Quinctilianus lib. XII cap. X: subdit vero, plurimum arti addidisse: nempe quia examinat subtilius lineas. Siquidem ita circumscrisse omnia, ut cum legumlatorem vocent; quia Deorum, atque heroum effigies, quales ab eo sunt tradite, ceteri, tanquam ita necesse sit, sequantur. Cum Scopas, nobili statuario, & Cicero etiam laudato in primo de Divinatione, jungit eum Horatius lib. IV od. VIII:

— Divite me scilicet artium,
Quis aut Parrhasius protulit, aut Scopas;
Hic saxo, liquidis ille coloribus,
Scilicet nunc hominem ponere, nunc Deum.

Cum Apelle lociat Diodorus Siculus lib. XXVI: *Ουρ Απειδης, η Παρθαστου, η τις εν παρθαστου νεογραφου εις χειραυτον θεαματις εις αναλογου ζωγραφικου τεχνης*. Neque Apelles, vel Parrhasius, qui in se edocti, coloribus bene temperatis, artem pictoriam ad summum pervenerunt. Inter cetera pinxit Parrhasius Ulyssis furorem: ut est apud Plutarchum libro, Quomodo sint audienda poemata. Hic & cenavit cum Timagthe: quem inter quatuor viros illos antea primo loco memoravi. De certamine eo sic Plinius lib. XXXV cap. X: Ergo magnis suffragiis superatus à Timanthe Sami in Ajace, armorumque judicio, heros nomine se moleste ferre agebat, quod iterum ab indigno vultu esset. Rem eandem narrat Athenæus lib. XII. Solum non exprimit nomen illius, qui Parrhasium vicisset. Meminit ejus Himerius quoque: *Δεπ αυ του Ζευς εδρε παρηνου, η πε Παρθαστου οσφισματι*. Date mihi Zenxis artem, & Parrhasia in pingendo peritiam.

44. §. Olympiade CIV clarus fuit Euphranor Isthmius.

Plinius lib. XXXV cap. XI: Post eum (de Pausia dixerat) emittit longe ante omnes Euphranor Isthmius, Olympiade centesima quarta. Hic primus videtur expressisse dignitates heroum, & insipia se symmetricam. De eodem sic Fabius lib. XII cap. X: Euphranorem admirandum facit, quod

Et ceteris optimis studiis inter præcipuos, & pingendi, fingendique, idem mirus artifex fuit. De Iove, ab eo effictio ex Homero, antè vidimus. Cùm Polyclero jungitur in Historia Miscella Pauli Diaconi lib. x: ubi sic de Hadriano Imper. Pictor, scilicet ex ære, & marmore. proximi Polycleros, & Euphranoras. Sic enim legendus is locus. Imò & Olympiodorus lib. i. Meteorologicòn Zeuxidi, & Polygnoto, Euphranora sociat; & dicit tres hosce pulchrè umbras expressisse, nec non τὸ εἰσι-
 χον, καὶ ἐξέχον quòd intus se recipit, & quòd eminet.

45. §. Olympiade cv magno in pretio erat Pamphilus, Apellis præceptor; qui primus in pictura omnibus literis eruditus fuit:

ut ex Plinio superius dicebamus. Eum à cura, unà cum Melanthis, celebrat Fabius lib. xii cap. x. Verba mox apponam.

46. §. Olympiade cxii floruit Aristides Thebanus: qui primus ἦθη* expressit, & ἀσσυμετερίαν† præcessit.

* mores.
 † membra-
 rum com-
 mensum.

De hoc ita Plinius lib. xxxv cap. x: Aristides Thebanus omnium primus animum pinxit, & sensus omnes expressit, quos vocant Græci ἦθη: item perturbationes: durior paulo in coloribus. Ejus verò, quòd de sensibus dixit, hujusmodi exemplum subdit: Hujus pictura est, oppido capta ad matris morientis è vulnere mammam adrepens infans: intelligiturque sentire mater, & timere, ne, emortuo lacte, sanguinem infans lambat. Xenophon tamen lib. iii ἀπυμνημον. ait, Socratem philosophum, suum Platonisque præceptorem, qui, ut pater statuarius, ita ipse initio pictor fuit, primum ἀσσυμετερίαν dedisse picturæ: eundem etiam, & Clitonem, primos docuisse mores, & varios referre oculorum obtutus. Nempe ad ἦθη, & ἀσσυμετερίαν, prævit: sed inventa ejus auxere alii: quibus ideo gloria hæc tributa: præsertim Socrate aliunde sat gloriæ adepto.

47. §. Etiam Aristides nonnullis ex antiquis primus docuisse creditur ἐγκωσικῶν, sive artem ceris pingendi, picturamque inurendi.

Sic enim Plinius lib. xxxv cap. xi: Ceris pingere, ac picturam inurere, quis primus excogitaverit, non constat. Quidam Aristidis inventum putant, postea consummatum à Praxitele. Artis hujus duplex erat ratio:

una constabat cerâ pigmentis variis tinctâ; altera autem in ebore fiebat cestro, sive veruculo igni calefacto. Vnde sic ibidem Plinius: *Encaustico pingendi duo fuisse antiquitus genera constat; cerâ, & in ebore, cestro, id est, veruculo; donec classes pingi cœpere. Hoc tertium accessit, resolutis igni ceris penicillo urendi: quæ pictura in navibus nec sole, nec sale, ventisque, corrumpitur.* Vide, quæ de hac arte diximus lib. IV de Theologia gentili, ac Physiologia Christiana, cap. XC I. Vtraque verò encaustices ratio exolevit, hodièque ignoratur. Interim suam de hac ratione inurendi conjecturam afferre non gravatus est Ludovicus Demontiosius libro de Pictura *. Proximè verò ad veterum encaustum accedit, quod *smaltum*, * pag. 159. & seq. vocabulo ab Italis profecto, nuncupatur. Vfus cã voce etiam Anastasius bibliothecarius. Estque ab ea Gallicum *email*: unde, qui id inurunt, *emailleurs*.

48. §. *Verùm non tam gloria est Aristidis, quòd artem illam invenerit, quàm quòd eam auxerit: sicut alii quoque postea illi quedam addiderunt.*

Hoc Plinius * nos docet: qui cùm de Aristide dixisset, verbis proximè memoratis hæc subjungit: *Sed aliquanto vetustiores encausticæ pictura exstiterunt: ut Polygnori, & Nicanoris, & Arcefilæ Pariorum. Lysippus quoque Agina pictura suâ inscripsit ΕΥΧΑΙΩΝ: quòd profectò non fecisset, nisi encausticâ inventâ. Pamphilus quoque, Apellis præceptor, non pinxisset tantum encausticâ; sed etiam docuisse traditur Pausaniam Sicyonium*, * de quo supra Plinius parvò post. ut ex lib. 21 cap. 2. Et hinc in lib. 2. tit. 7. Pausanica torpes, in fine, tabel. 13.* *primus in hoc genere nobilem. Fricetis filius huc fuit, ejusdemque primò discipulus. Etiam Nicias huc pertinet: de quo sic idem libri ejusdem cap. IV: Idem (Augustus) in Curia quoque, quam in Comitio consecravit, duas tabulas impressit parieti: Nemeam sedentem supra leonem, palmigeram ipsam, adstantem cum baculo senæ, cujus supra caput tabula bigæ dependet. Nicias scripsit: se inulisse: tali enim usus est verbo.*

49. §. *Æqualis hujus Aristidis fuit Apelles; qui, quicquid vel ante, vel suâ ætate, pictorum fuit, l'encre exsuperavit: unde nec ab alio, quàm Apelle, pingi voluit Alexander Magnus.*

De hoc sic Plinius loco antè dicto: *Omnes prius genitos, futurosque postea, superavit Apelles; eoque Olympiade CXXII in pictura præcætit, ut plura solus prope, quam cæteri omnes, contulerit; voluminibus etiam editis, quæ doctrinam eam continent. Præcipua ejus in arte venustas fuit, cum*

eâdem ætate maximi pictores essent; quorum opera cum admiraretur, collatis omnibus, desse eis unam illam Venerem dicebat, quam Græci Charita vocant: cætera omnia contigisse; sed hæc soli sibi neminem parvam. Et aliam gloriam usurpavit, cum Protogenis opus immensi laboris, ac cura supra modum anxie miraretur. Dixit enim, omnia sibi cum illo parva esse, aut illi meliora; sed uno se præstare, quod manum illic de tribula nesceret tollere: memorabili præcepto, nocere sepe nimiam diligentiam. De eodem refert inter alia, ut fuerit illi perpetua consuetudo, nunquam tam occupatam diem agendi, ut non lineam ducendo excrceret artem: quod ab eo in proverbium venit. Sed quid narrem cætera? Quin potius ipse adcuratur Plinius. Sunt enim venustissima. Quàm verò non fugerit ipsum, quantus esset artifex; præter ea, quæ Plinius narrat, illud etiam arguit, quod, ut Plutarchus ait in secundo de fortuna Alexandri, duos esse diceret Alexandros, unum Philippi, ἀνίκτων; alterum Apellis, ἀμικτων. Ab hoc solo pingi voluisse Alexandrum, tradit Valerius Max. lib. viii cap. xi: *Quantum porò dignitatis à rege Alexandro tribuitur: maxime existimamus; qui se & pingi ab uno Apelle, & pingi a Lysippo tantum, voluit?* Et Plinius lib. vii cap. xxxvii: *Idem hic Imperator edixit, nequis ipsum alius, quam Apelles, pingeret; quam Pyrgoteles, sculperet; quam Lysippus, ex ære diceret.* Mulcum gloriæ meruit pingendo Venerem ἀναδωκτικῶν, sive ἐκ τοῦ θαλάσσιου ἐπιερχομένην. Quam fecit ad exemplum Campaspes, pellicis Alexandri: ut est apud Plinium lib. xxxv cap. x. Vel, ut Athenæus lib. xxi * narrat, exemplo Phrynes, conventibus Eleusiniis, aut Neptuni feriis, nudæ, ac capillo passò, mare ingredientis. De hac ita Ovidius lib. iv de Ponto eleg. i:

Vi Venus artificis labor est, & gloria Coi,

Æquoreo madidas que premit imbre comas.

Ac Propertius lib. iii eleg. viii:

In Veneris tabulâ summam sibi ponit Apelles.

Etiam, ut Plinius ait lib. xxxv cap. x, pinxit Apelles, quæ pingi non possunt; tonitrua fulgetra, fulguræque: Bionten, Astropen, Ceraunobolon, appellant. Ob hæc, & alia, posuere Apellis nomen pro summo pictore; ut Homeri pro poeta eximio. Statius Papinius lib. i Sylv.

— *Apelles cuperens te scribere ceræ.*

Vbi scribere dixit pro pingere, more Græco, quibus ζωγραφῆν utrumque notat; unde pingendi ars iis ζωγραφία vocatur. Ac sic quoque non solum scripta, sed etiam picta, legi dicimus. Maro vi Æn. de Dædali pictura:

— *Quin protenus omnia
Perlegerent oculis,*

50. §. *Apellis quoque equalis erat Protogenes.*

Ejus cognoscendi causa Apelles, cum Rhodum navigasset, & domum ejus venisset, quam manus adservabat; penicillo ex colore tenuem duxit lineam. Protogenes domum reversus ex subtilitate vidit ab Apelle ductam: perque Apellis lineam colore alio duxit tenuiorem. Eam postea conspiciens Apelles, per hanc ipsam duxit longè tenuissimam. Refert Plinius lib. xxxv cap. xlii. Sed non convenit, de quo certarent duo hi nobiles artifices. Quid Ludovicus Demontiosius censcat, videre apud eum potes libro de Pictura *. Eum vero refellit Salmatius in Exercitationibus Plinianis ad Solinum †. Protogenis etiam meminit Petronius Arbitr: *Protogenis rudimenta, cum ipsius natura veritate certantia, non sine quodam horrere tractant.* Item Quintilianus lib. xii cap. x. Verba eo lubentius adscribam, quia & alios imbi memorat nobiles p̄ctores, antea, si Pamphilum exceperis, nobis indictos: *Floruit, inquit, circa Philippum, & usque ad successores Alexandri, pictura præcipue; sed diversis virtutibus. Nam curâ Protogenes; ratione Pamphilus, ac Melanthius; facilitate Antiphilus; concipiendis consoniis, quas Phædræas vocant, Theon Samius.* Subdit deinde de Apelle, & Euphranore, de quibus antea vidimus.

* pag. 251.
 † seq. edit.
 Londoni.
 † pag. 5.

51. §. *Apellis, & equalium ætate, ars summo in gradu fuit: nec enim eorum, qui postea secuti, artem quisquam præcexit.*

Imò neque fuit aliquis, qui, Apelle morte præcepto, quo abolveret Venerem Cois inchoatam, ad lineamenta præscripta operi succederet: ut auctor est Plinius.

52. §. *Sed fuerunt, qui, deteriora secuti, picturam ad humilliora revocarent, inque istiusmodi etiam laudem invenirent: qualis Pyreicus.*

Plinius lib. xxxv, cap. x: *Subiexi par est minoris picturae celebres in penicillo: è quibus fuit Pyreicus, arte paucis posiderendus. Proposito misero an destruxerit se; quoniam humilia quidem secutus, humilitatis canor, summam adeptus est gloriam. Tuostrinus, satiricusque prout, & Apelles, & Olyfonia, ac similia, ob hoc conyominatus Rhyperagrabos, in eo confirmate voluptatis. Quippe ex pluri ventre, quam maxima multorum. Subjungit & alios, qui minutis laudem quaesierint: ut Callicles, & Calaces.*

Sed

Sed utroque ait genere valuisse Antiphilum: qui (verba Plinii sunt) *jocoso nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit. Unde hoc genus picturæ grylli vocantur.* Ac similiter Germani, & Belgæ, **grillen** dicunt de nugacibus, & ridiculis cogitationibus, vel dictis.

53. §. *Atque hi nobiles imprimis fuere picturis. Imò ex iis aliqui etiam libris de pingendi arte, vel picturis, ac pictoribus, laudem peperere: ut Euphranor, Pamphilus, Apelles, & Protogenes.*

De Euphranore sic Plinius lib. xxxv cap. xi: *Volumina quoque composuit de Symmetria, & coloribus.* De Pamphilo autor Suidas: qui egressus ait *πεὶ χαφικῆς, καὶ ζωγράφων ἐνδόξων.* de pictura, & pictoribus illustribus. Apelles de arte sua ad Perseum discipulum scripsit: ut est apud Plinium lib. xxxv cap. x penè extremo. Protogenes pictor condidit libros duos *πεὶ χαφικῆς, & ἡμετέων.* de pictura, & figuris. Auctor Suidas.

54. §. *Præter istos etiam alii è Græcis de pictura, vel pictoribus, commentati. Ut ex iis, qui supersunt, Philostratus, & Callistratus: ex deperditis Anaximenes, Antigonus, Aristodemus, Artemon, Callixenus, Duris, Hegesander, Hipsicrates, Lamblichus, Melanthius, Polephon, Porphyrius, Theophanes.*

Anaximenes de antiquis picturis liber memoratur Fulgentio libro 111 Mytholog. fabulæ de Actæone.

Antigoni, qui de Pictura scripserit, mentionem facit Plinius libro xxv cap. x: ac operis ejus *πεὶ πινάκων, de tabulis,* meminit Lactertius in Chryssippo. Suspicio, eundem esse Antigonum statuarium, quem de sua arte volumina reliquisse, autor est idem Plinius libro xxiv cap. viii.

Aristodemus è Caria originem ducebat; atque ejus se hospitio usum esse ait Philostratus præfat. lib. prioris Iconum. Sic enim scribit: *Ὅσοι μὲν ἔν χαφίτῳ ἤσαν οἱ Ἰπσιμίαι, καὶ ὅσοι πάλαι, καὶ ὅσοι βασιλεῖς, ἐρωτῆσι αἰτίαι ἐχρήσαντο, ἀπλοῖς τε εἰρηταῖ, καὶ ἀεὶ σιδήμα τῶ ἐν Καρίας ἐν ἐγὼ Ἰπσι ζωγράφιαι ξένον ἐπινοήματα ἐτῶν πρῶτων. Quoi vero ad hujusce scientiæ culmen pervenerint, ac quot civitates, & reges, studio eam fuerunt projecti; eum ab aliis, tum ab Aristodemo, ex Caria oriundo, literarum monumentum est proditum: quicum ego ob picturam quadriennio hospitio junctus fui. Sed nisi scias, quando Aristodemus ille vixerit, nescitur, quousque pictorum histo-*

historiam, & picturæ amantium civitatum, aut regum, perduxerit. *Ætatem* verò ejus non aliunde scire possumus, quàm ex Philostrati hujus ætate. Si audimus Suidam, is bipartiti Iconum operis scriptor vixerit sub Severo Imp. usque ad Philippum. Sed *Ἐμακαρίης* clarissimi Meursii opinio erat, floruisse temporibus Neronis, usque ad tempora Trajani. Vide ejus dissertationem de tribus Philostratis: quàm Philostrati epistolis, primùm à se editis, subjecit. Hoc si est, Aristodemus Plinio fuerit æqualis: & utcunq; supervixerit, non multum tamen post eum historiam pictorum potuerit producere.

Artemon quoque *ἑὶ ζωγράφων* * librum composuit: ut est apud ^{* de Pictoris} Harpocratonem in Πολύγωνοι.

Callixenus reliquit *ζωγράφων τε, ἃ ἀνδριαλοπιῶν ἀναγραφῶν, πικτοῦν τε, ἔσταιναριον* de descriptionem. Ex hoc librum suum decimum excerpterat Sopater: ut auctor est Photius.

Duris *ἑὶ ζωγραφίας, de pictura*, citatur à Diogene Laërtio in vita Thaletis.

Hegesänder non solum de statuis, sed & imaginibus, sive picturis, volumen edidit: ut cognoscimus ex Athenæi lib. v, ubi memorat ejus *ὑπὸ μνημα ἀνδριάντων, ἃ ἀγαλμάτων* †. Sanè ἀγαλμα poni pro ζωφῆ, Suidas ait. Aristoteles tamen distinguit: ut qui in VI I Polit. dicit, *μήτε ἀγαλμα, μήτε ζωφῶν* *.

Hypticratis *ἑὶ πινάκων, de tabulis*, mentio est apud Laërtium in vita Chrylippi.

Iamblichus librum elucidavit *ἑὶ ἀγαλμάτων, de simulacris ἔσταιναιμινibus*. Refutavit hoc opus Philoponus. Adi de utroque Phorium.

Melanthius pictor *ἑὶ ζωγραφικῆς* † memoratur Laërtio in vita Polemonis. ^{† de pictura.}

Polemon, testante Athenæo lib. XIII, scripsit *ἑὶ ζωγράφων ὅσες Ἀντιγονοῦ de pictoribus ad Antigonum*. Item libros reliquit *ἑὶ πινάκων, de tabulis*: ut est apud Laërtium in Chrylippo, & Athenæum lib. XI, & XIII.

Porphyrius item *ἑὶ ἀγαλμάτων* * egit. Ex eo quædam legere est ^{* de simulacris.} apud Stobæum in Eclogis Physicis cap. xxv. Sed is non tam egit de arte, quàm de cultu.

De Paftele sic Plinius lib. xxxvi cap. v. *Quinque volumina scripsit nobilium operum in toto orbe. Natus hic in Græciæ Italiæ ora, ἔσταιναι Romanâ donatus cum suis oppidanis, Iovem fecit eburneum in Metelli æde, quâ Campus petitur. Cum Praxitele eum aliqui confundunt: in his Cæsar Bullingrus de Pictura lib. XI.*

de pictura. Theophanes $\omega\epsilon\lambda\iota \chi\rho\alpha\phi\iota\kappa\eta\varsigma$ * laudatur Laërtio in Aristippo.

55. §. *Græcis addo Afrum; sed Regem, & qui Græcè scripseris.*
Est is Iuba, Mauritania rex.

*† de pictori-
 tus.* ** de pictura.* Qui studiorum claritate memorabilior etiam, quam regni: ut de eo loquitur Plinius lib. v cap. i. Ex ejus libris $\omega\epsilon\lambda\iota \zeta\omega\chi\rho\alpha\phi\omega\upsilon\tau$ octavum citat Harpocraton in $\Pi\alpha\rho\rho\alpha\sigma\tau\omicron$. Eundem etiam $\omega\epsilon\lambda\iota \chi\rho\alpha\phi\iota\kappa\eta\varsigma$ * scripſiſſe, cognoviſcimus, tum ex eodem Harpocrate in $\Pi\omicron\lambda\omicron\gamma\mu\omega\tau\omicron$: tum Photio, qui ex Sopatri excerptis citat ſecundum Iubæ de Pictura librum.

56. §. *Apud Romanos exiguus pingendi arti honos fuit: ut miranandum non ſi, ſi pauciſſimi eam exercuerint.*

Ex viris illuſtribus celebratur C. Fabius, Marci filius; qui anno Urbis 101, ut Plinius ait lib. xxxv cap. iv, ædem Salutis pinxit; indeque Pictoris cognomen familie intulit primus. Pater fuit C. Fabi, qui anno 101 xxxv, nempe xxxv annis poſt pictam à patre ædem Salutis, cum Q. Ogulnio Gallo conſul fuit. Multiplicem viri docti errorem, duos, quos diximus, & præterea alios duos Fabios Pictores, confundentis, abunde refutavimus lib. i de Hiſtoricis Latinis cap. iii. Petrus Gregorius Tholoſanus Syntaxeos Artis Mirabilis lib. xxxi cap. i, ait, Fabio id datum eſſe laudi, quòd ædem eam pinxerit: & hoc proditum eſſe à M. Cicerone in primo Tuſcul. Quæſt. & contrarium potiùs dicit. Iptum audiamus Tullium: *An cenſemus, ſi Fabio, nobiliſſimo homini, laudi datum eſſet, quòd pinxerit, non multos etiam apud nos futuros Polycletos, & Parrhaſios, fuiſſe?* Clare, cur non celebrati ſint Romani ab arte pingendi, cauſam eſſe ait, non ab ingeniorum defectu; ſed quòd non arti huic, uti apud Græcos, ſic apud Romanos etiam, ſuus foret honos. Et ſanè poſtea quoque Pacuvius poeta pingendo non tantum ab arte hac honoris accepit, quam arti dedit. Plinius loco antè memorato: *Proximè (poſt Fabium Pictorem) celebratus eſt in foro Boario æde Herculis Pacuvii poeta pictura. Enniæ ſore genitus hic fuit: clariorẽque eam artem Romæ fecit gloriæ ſcena.* Ecce clariorẽ eo ait factam artem, quòd illam non ſe indignam putaret Pacuvius: qui poeta ipſe eſſet inclutus, & avunculum habuerit Ennium, magni ſpiritus poetam, & Africano ſuperiori carum. Subjungit deinde Plinius: *Poſtea (pictura) non eſt ſpectata honeſtis manibus; niſi forte quis Turpiliũ, equitem Romanum e Venetia noſtræ atatis, velit referre, hoc atque pulcris ejus operibus*

operibus Verona exstantibus. Lævia is manu pinxit, quod de nullo ante memoratur. Videmus, ut à tempore Pacuvii, qui anno Urbis sexcentesimo, paullo ante 111 bellum Punicum, claruit, ad suam usque ætatem; hoc est, ducentorum annorum spatio, neget quemquam pinxisse honestiorem civem. Excipit tamen mox Q. Pedium, puerum quidem, sed illustri genere natum: ut quem dicat aviam habuisse ex familia Messalæ Oratoris, nepotem præterea fuisse consularis, & triumphalis viri, à Cæsare Dictatore cohæredis Augusto dati. Consulatum enim gessit anno Urbis 1600: qui sex habuit consules: primum Hirium, ac Pansam: iis in magistratu occisis, Pedium, quem diximus, & Octavium, cui postea Augusto cognomen fuit: ac denique his suffectos C. Carrinatem, & Ventidium Basiam. Tam illustrem puerum in pingendo se exercuisse, mirari desinet, qui sciat, quod Plinius ait, naturam mutum fuisse. Neurpe nulla tali disciplinæ convenientior visa est; atque Augustus ipse, qui puerum attigit sanguine, iudicium hoc comprobavit. Porro, ut addit Plinius, *puer magni profectum in ea arte obiit.* Interim celebrantur etiam Cæsares quidam ab artis hujus peritia: ut Hadrianus, qui, ut Xiphilinus de eo scribit, *ἡ ἀπαλασι, ἡ ἐργασί, ἔσθυνας fecit, & tabula pinxit.* Item M. Antoninus Philosophus, qui, ut tradit Julius Capitolinus, *operam pingendo sub magistro Diogeneto dedit.* Sed enim ista didicere, cum spes imperii foret nulla. Ut non magis hoc ad picturæ commendationem facere videatur, quam vitæ pastoralis pretium statuit, quod Cæsar Fla. Valer. Justinus Justiniani avunculus, tenentis in annis boves paverit; vel etiam, quod David Rex primum fuerit opilio.

57. *S. Uicunque vero Romani putare soleant, infra suam esse dignitatem, si pingerent: picturas tamen excellentium artificum magno in pretio habuerunt.*

Qui tabulis publicè propositis Arti præcipue dignationem fecerint, Plinius dicit lib. xxxv. cap. xv. Vide eum lib. xxxv. cap. xi, ubi de L. Emilio Paulo, & Metrodoro Philosopho, ac pictore, loquitur. Verba ejus adduxi lib. 111 de Histor. Græc. voce *Metrodorus.*

58. *S. Ex Latinis etiam imagines præstantium virorum suis fuere complexi libris T. P. Atticus, & T. Varro.*

Plinius lib. xxxv. cap. xi: *Imaginum amore si scripserit quondam, testes sunt, & Atticus ille Ciceronis, edito de his volumine, & M. Varro, benignissimo invento, inferis voluminum suorum fecunditati, non vicinibus tantum*

septingentorum illustrium; sed & aliquo modo imaginibus, non passus intercedere figuras; aut verustatem ævi contra homines valere; inventione muneris etiam Diis invidiosus; quando immortalitatem non solum dedit, verum etiam in omnes terras misit; ut præsentem esse ubique, & claudi possent. Plurimam de Attici, quam Varronis illo opere, afferimus lib. 1. de Historicis Latinis cap. XI, & XII; ac permulta, de Varroniano volumine, ordv Θεωρ̄ adjungam editione secundâ.

57. S. Post multorum decursum seculorum, in Italia primùm, avorum nostrorum ævo, pictura iterum caput extulit. Præcipuam verò superiori seculo gloriam meruere sex isti: Raphael Vrbinas, Michael Angelus Bonarota, Antonius Corrigiensis Titianus, Sebastianus Venetus, Julius Romanus, Antonius Sartorius.

Quorum alius hæc, alius aliâ laude præstantior fuit. Lambertus Lombardus Leodicentis, celebris, magniq; judicii, dum viveret, pictor, præsertim postquam cum Reginaldo Polo in Italiam fuerat profectus, ut videre est in vita ejus ab homine erudito eleganter exarata, atque ab Huberto Goltzio in lucem editâ; hujusmodi de plerisque illorum judicium ferebat. Raphaeli Vrbinati tribuebat τὸ ἀγαθόν, live Venerem, quam uni sit reservabat Apelles, cum aliis paria, vel etiam majora, esse paratus esset agnoscere. In Titiano Veneto extollebat ἀμεινότητα, & vacuitatemque, res ipsas naturales similitudine adeo indiscretâ repræsentantem, ut vel acerrimo oculorum sensu ad primum adfectum non raro imponerent. In eadem vitâ legas *. Adjumento majoris illius observantis umbrarum omnes præpeditum pictores ante Titianum imaginibus suis hanc emendandi, atque exstaudiri, vim addere conati fuerunt. Nam hic quidem densa illa umbrarum opacitate, & quasi inæternâ quidam nocte, repudiata, hæc letam nitidam, atque oculis naturâ lucis amarantibus gratissimam, ac proinde perfectissimam, colorum addendorum rationem excogitavit: in qua omnibus ad vitam hujus ætatis piætoribus adhuc præcellere existimatur. Idem Lambertus Lombardus, ut in ejus vita scriptum, Michaelem Angelum Bonam-rotam Florentinum, cumque eo Bacum Bandnellum, ut idem Florentinum, nec non Andream Martineum, velut tres heros suscipiendos, & venerandos; propterea quod abscurtorem intelligentiam, exactissimæque judicium, in herum, quam reliquorum operibus existimabat ab eis deprehendi posse, quorum seniores, & religiosiores oculi magis, quam manus facilitatem, & magis, quam dixi Venerem, & colorum lenocinia spectarem. Obiit hic Bonarota Romæ annos natus LXXXVIII.

Quari

† pag. 13
edit. Goltz.
ans. cit.
1565.

* pag. 23.

† pag. 13.

Quæri inter picturæ amatores solet, utrum recentiores veterum laudem adæquarint, vel etiam vicerint. Ac imprimis controversia est de Apelle, & Michaelæ Angelo. Contentus ero de isto etiam adferre iudicium ejusdem Lamberti Lombardi: *Quidam Michelangeli opera antiquis non æquant modo, sed etiam præferunt. Ipse (Lamb. Lombardus) quamquam de hoc viro inter nostri temporis artificio idem, quod Græcus poeta de umbra Tiresiæ inter reliquos manes, sentiret: permittit sibi tamen hæc in re ab illis iudicibus dissentire: meque interdum, animi causâ, eorum sententiam juvenititer defendentem ludens rogabat, ut hunc sibi errorem, ex nimia, si ita videri vellem, adversus angustam etiam antiquitatem, reverentiam, ignoscerem.* Futius deinde disserit, unde fit, quod pictores, sculptoresque, qui atavorum temporibus fuere, longius recesserint ab antiquis: atque inde provenerit, ut, quamquam, qui postea secuti, longius hanc artem provexerint, nondum tamen ad prisicum decus perduxerint. Pauca exhibebam: idque eo lubentius, quia non solum pertinet ad evellendum multis errorem de graphice, vel sculptura; sed in cæteris etiam scientiis. & artibus liberantibus, in quibus non minus peccari penè ab omni juventute solet. Sic igitur ille de causis corruptæ picturæ. *Hoc ingeniose, & recte, meo quidem iudicio, inde etiam se conspiciebat, quod hæ infelicitiorum temporum artifices eorum, artis sibi à doctissimis majoribus, veluti per manus, traditorum, partim, aliter memores, in seculis illis acquiescentes, non jam amplius respicientes ad res naturales, nec, uti par erat, ipsique majores facilius erant, eorum imitandum studium omnibus adjungentes, donec sensim ipsi canones hæ rerum natura tum imitatione, tum quædam a mento quodam suo, ac suavitati, ex eorum memoria, effluerint: ac demum recentiores artifices, amissis jam canonibus, in æmulationem etiam imitacionem incertam inciderint, quæque tempore, & præcipue sensim, incrementum coacti sint, ut deinde ex hæc degenerarent. & aliam excrevitatem, eorumque partium divergentes, quos quidem canones, quoniam pauci recentiores artifices à seipso condidit in eorum laudem sternerunt, vero consuetudinem sibi non dedit, ut eam conservandam, & perfectionem, perducere se, quod antiquis fecerit, decernerent. post diuturnam sibi recte exercitationem compertam, ut recte sternerent, ut scilicet, non intentum præ se ferre sibi munus fore, ut tempore, & ætate, omnibus jam prætoribus hæc deficiant, ac præcipue partim, ut in eis suis, & in posterum, literarum, & humanitatis studis acquiescerent. & recentioribus illis quoque huius antiqua perfectionis, & quidem præcipua fortassis causâ, quid apud veteres Græcos Graphice (credo quidem sculpturam quoque, eam ambagibus acerbissimo inter se fide re mutua ope intelligentes, eodem semper tempore, ac partim partim, ad perfectionem retenderint) quoniam in primo gradu artium, literarum, habebant, ut in per-*

perno interdito seruitia inde arcerentur; ab ingenis, mox ab honestis tantum exercebatur, quorum quod & liberatior esset educatio, & mediocres silem facultates, non tam illi quefius, quam honeste voluptatis causâ, arti operam dabant. Itaque cum nullâ infegni necessitate victus assiduo manuum labore parandi premerentur, ac proinde eo tantum tempore, cum liberet, animisque alacer, & promptus, sponte sua eo ferretur, antem exercebant: atque hujus ipsius temperis tantum, quantum vellent, in operibus suis ex æde perpoliendis possent consumere; faciendæ pietatis, ut nominibus ingeniosis, nec ullius rei, præter laudem, arudis, aliqua operis sui perfectione magnopere delectatis, plures indices vire, & rationes ad ejsdem perfectionis incrementa, ac tandem supremum gradum consequendam in mentem venient. Ecquam enim aliam causam esse dicemus, cur ne in alio quidem nullo genere artium liberalium hoc seculo habeamus, qui cum veteribus illis docuit, quorum multo maximam fuisse copiam ex hisleriis colligimus, conferri queant? nisi quod ii, qui nunc studiorum causâ ad Academias se conferunt, homines fere tentes, atque à sordida educatione, animo humili, & abjecto, non alius se disciplinis dedit, quam è quibus uberius lucrum sperant, atque has quidem ipsas eatenus duntaxat persequuntur, quoad illas ad lucrum ipsum facere videant; reliquis earum partibus, quorum quò minus quaesita, eò fere est liberalior cognitio, præteritis, atque neglectis.

60. *S. Fuere & qui Patrum ævo egregiè de arte pingendi scripserint: ut inter Germanos Albertus Durerus de Symmetria; inter Italos Leo Baptista Albertus, qui anno 1510 XL libros tres de pictura reliquit.*

Natus est ille Noribergæ anno 1500 cccc lxxi, ac obiit in patria anno 1552 lxxvii. Multum etiam conferet Pomponii Gaurici de Sculptura liber, ac Ludovici Demontioni de veterum sculptura, cælatura, gemmarum sculptura, & pictura libri duo. Sed omne punctum tulisse videtur, Vir Nobilis, & affinis conjunctissimus, Franciscus Junius; qui tres reliquit libros de pictura, sanè ut multijugæ læctionis, ita bonæ frugis plenos. Ex his, atque aliis, plurima petere est nobis indicta. Nec enim Graphicem ipsam tradere animus fuit: sed solum Naturam, & Constitutionem ejus; nisi quoddam ad inventionem, & propagationem Artis ostendendam, addidi pauca de illustrium Pictorum historia: quemadmodum in cæteris etiam artibus, ac scientiis facere proposui.

F I N I S.

A D-

A D D E N D A

93

huic Operi

DE NATVRA GRAMMATICÆ,
GYMNASTICÆ, MVSICÆ,
ET PICTORIÆ.

Pag. xiv, v. 24. post *estate*, adde:
Sic Mercurialis lib. i. cap. ix. Aliis *Xyftus* idem est, ac pala-
stra, quam cum Mercuriali sextam partem faciebam. Græci *Xyfta*
Ædæomidæ dixere; ut est apud Vitruvium lib. v, cap. xi, & lib. vi,
cap. vi. Budæus tamen in Pandectas (sed improbante in Thesauro suo
H. Stephano) *Ædæomidæ* legit: eumque in Vitruviano lexico sequi-
tur Bernardinus Baldus Vrbinas.

Pag. xxxii, v. 19, post *Orchestra sua*, adde: Est vero Saltatio ars,
sed immaterialis. Nec enim natura ad imitationem suppeditat ei ma-
teriam: Sed solum motu, & habitu, constat. Præterea nec opus post
se relinquat.

Pag. xxxii, v. 10, post *componeretur*, appone: Atque ex his etiam
liquet, decipi summum virum Iaacum Cataebonum, cum in Legatio-
nibus è Polybio exceptis num. lxxxii*, *παραεξπαρῆς* transfert *quar-*
tertio, qui Græcis *πένταθλον*.

Pag. xl, v. 11, post *penthemimerim*, adde: Alius è junioribus eas
Notas uni hoc pacto verticulo inclusit.

Cur adhibes tristi numeros, cantumque labori?

Vi RElect Miserrum Fatum, SOIusque Laboris.

Pag. ead. v. 13, post *sextam*, appone: Multa etiam de notis Musi-
ces veteribus, mediis, novis, invenies apud Cl. V. veterem condisci-
pulum nostrum, Erycium Puteanum in Musathena ejus, imprimis cap.
viii, ix, x.

Pag. xlii, v. 35, post *aggredior*, appone: Sed id tamen monendum
prius, habere hoc quoque Musicam, quod, qui visus sensu non valent,
sensu auditus possunt excellere. Ita Ludovicus Broomannus, a nativi-
tate cæcus, Artium liberalium doctor, Iuris Candidatus, & Musicæ
princeps, obiit Bruxellis anno clb Id xcvii.

Pag. xlv, v. ult. post *xxviii*, appone: Sed imprimis adi Athana-
M 3 fium

ſium Kircherum artis Magneticæ libro tertio cap. 1. ubi & in plerorumque cauſas accuratè inquiri. Atque idem fuſe tradit, cujuſmodi harmonià à Tarantala iſti ſanentur, ac quicquid ad animalis ejus naturam, vel ab eo infectorum ſanationem, pertinet. Ea inde peti malo.

Pag. XLVIII, v. 33. poſt *fuit*, appone: *Si exceperis Cimathenſes; de quibus dictum §. 17.*

Pag. LI, v. 15, poſt *nervis*, adjuuge: *Aut filis æneis.*

Pag. LV, v. 28, poſt *descendit*, adde: Cæterùm Alexander Cornelius, patriâ Cotyæus, cognomento Polyhiſtor, librum compoſuit, quo egit de Muſicis Phrygiis. Memorat Plutarchus initio libri de Muſica. Sed omnia ejus viri deperierunt.

Pag. LXXVI, v. 18. ante §. 33, præmitte;

§. *Pictura eſt duplex. Vel enim unus duntaxat color tabule inducitur, vel varius. Sive autem is unus ſit, cujuſmodi pictura dicitur Monochroma: ſive etiam varius; utrobique ſit, ut mbra, & lux, ſuis ſpargantur locis.*

Monochromate ante annos non ita multos excelluit in Italia Polydorus, cujus ut Lud. Demontioſius refert *, *exſtant multa præclara opera Romæ, fœcundi admodum ingeni partus.*

Pag. LXXIX, v. 13, poſt *inventione*, adde: Et errat itaque Plinius, cum ſcribit id Agrigentinis ab eo pictum eſſe.

Pag. LXXXIV, v. 11, poſt *venuſtiſſima*, appone: At lapſus hic fuit Eraſmus, qui † exiſtimavit Apelli objectum fuiſſe, *quod manum de tabula neſciret tollere.*

Pag. LXXXVI, v. 19, poſt *Theophanes*, adde: Democritus.

Pag. LXXXVII, v. 1, poſt *Ariſtippo*, appone: Democritus etiam de pictura ſcripſit; ut eſt apud Laërtium in ejus vita.

* lib. de
Pictura.
pag. 155.

† Dialogo
de Promin-
satione.

F I N I S.

I N D E X

I N D E X

R E R U M & V E R B O R U M.

Numerus prior, qui Romanus est, caput signat; alter, qui barbarus, peragraphum; tertius, qui itidem barbarus, paginam; litera vero A Addenda notat. Quod si plures numeri barbari concurrant, ii, qui coherent, commate distinguuntur.

A

Achilles non alio magis, quam citharæ cantu, mitigabatur; quam et ex spoliis Leroionis, qui Thebarum Ciliciæ Rex, Andromaches, Hæctori nuptæ, parens fuit, reliquit solum Homerus. *iv, 16. 45. cur ab Homero πειθεὺς ἀνδρῶν dictus sit. 111, 17. 15. 46. 23.*

Ægyptii Musicam aspernabantur, & cur. *iv, 18. 46. eorum de inventa pictura vana jactatio. v, 5. 64.*

Æolica Musica superba erat, ac tumida. *iv, 44. 55. dicitur etiam Hypodorica. ibid. ea utebantur quoque Thessali. ibid.*

Ægellus capitecens, & proletarios distinguentis error. *1. 1. 2. ejusdem error de Ischiacis tibiz cantu sanandis. iv, 13. 43.*

Agilitas minus conducit Athletis, sed major illius usus est in bello. *111, 17. 15. non debet esse expertis roboris, ac cursoribus eâ opus est. 111, 37. 21.*

Agonotheta quis fuerit. *111, 27. 30.*

Ἀγχιετα ad statariam luctam pertinet *111, 75. 29.*

Albertus Durerus de *Συμμετρίῃ* in arte pingendi scripsit. *v, 60. 92.*

Alcibiades à Profnomo didicit tibiâ canere. *iv, 35. 51.*

Alexander Carvsius sphaerista ab Atheniensibus civitate donatus, ac statua ei posita. *111, 62. 26.*

Alexander Cornelius Cortizus de Musicis Phrygijs scripsit, ac alia, sed omnia depenerunt. *A. 94.*

Alexander M. à Timotheo, & Antigenda tibicinibus ad arma concitabatur. *iv, 40. 56. 57.*

Alexandri Severi mos in Gymnasio. *111, 8. 12.*

Alimentum siccum valet ad corpus firmandum. *111, 29. 19.*

Ἀμυγδαλία gymnici certaminis genus. *111, 69. 28.*

Ἀμυγδαλίαι ab asino vites arrodente didicerunt Nauphientes. *iv, 4. 38.*

Amphiomis fabula explicata. *iv, 14. 43. 44. Amtrone quid fuerit veteribus Romanis. iv, 37. 52.*

Anatomices scientiæ cur indigeat pictor. *v, 17, 18. 69. 70.*

Anaximenes de antiquis picturis scripsit. *v, 54. 86.*

Andreas Mantineus elegans superioris seculi pictor. *v, 59. 90.*

Androclydes pictor quando vixerit. *v, 41. Scilicet pices ab eo picti magis laudati sunt, quam alia ejus opera. ibid.*

Antigendas tibicen Alexandrum M. cantu suo ad arma concitabat. *iv, 45. 56. 57.*

Antigonus de pictura, de tabulis, & de arte statuaria scripsit. *v, 54. 86.*

Antiphilus nomen dedit picturæ generi, quod Gryllos vocant. *v, 52. 86.*

Antonius Corrugiensis Titianus pictor elegans superioris seculi. *v, 59. 90.*

Antonius Sartorius celebris superioris seculi pictor. *v, 59. 90.*

Apelles Ephesus utriusque palpebræ equine apposuit cilia. *v, 18. 70.*

Apellis factum, cum non invitatus convivium accessisset à Ptolomæo crederetur. *v, 5. 60. quam Pamphilo Macedoni mercedem dederit. v, 5. 60. omnes Venere pictores exsuperavit. v, 49. 83. 84. ab eo solo pingi voluit Alexander M. ibid. vocabat picturam suam Alexandriam Apellis auctoritas. ibid. eius Venus ad adonem. ibid. nomen ejus pro summo pictore positum. ibid. ejus ætate ars pingendi summo ingenti sine v, 51. 88. nemo ipse præterpro nomine sine arte ausus est, qui Venereum Corinthisiam et coleret. ibid. de arte pingendi etiam scripsit. v, 53. 86. ac felicior fuerit Michaele Angelo Bonarota. v, 59. 91.*

Ἀπολιθωσις, five Spoliarium, locus in Gymnasio,

I N D E X.

nasio, ubi exuebantur, non est idem, ac consistorium, ut existimavit Perottus. 111, 13, 14.
 Apollo Enagonius gymnasiis una cum Mercurio præerat. 111, 5, 12.
 Apollodorus Atheniensis pictor quando vixerit. v, 37, 78. quid primus invenit. *ibid.*
 Apri Musica capitur. IV, 11, 41.
 Aranea quibusdam dicitur inventrix artis texendi. IV, 4, 38.
 Arcades à quibus didicerint literas. 11, 8, 9. docuere eas Evandrum. *ibid.* Mufices fuerunt stupidissimi. IV, 24, 25, 48, 49.
 Archytas Tarentinus artis canendi tibiâ gnarus. IV, 35, 52.
 Ardicus Corinthius pictor primus intus lineas spargere cepit, sine ullo etiamnum colore. v, 5, 64. quando vixerit. v, 34, 76, 77.
 Aristides Thebanus pictor quando vixerit. v, 46, 82. primus *ἄνθ'* expressit, & ad *συστήσαν* præcessit. *ibid.* ac *ἑγκωστικὴν* primus docuit. v, 47, 82. vel potius auxit. v, 48, 83.
 Aristodemus, qui historiam pictorum tradidit, quando vixerit. v, 54, 86, 87.
 Aristophanis Scholiastes reprehensus, cum octo enumerat gymnica certamina. 111, 85, 32.
 Aristoteles emendatus. 111, 29, 19.
 Aristoxenus Phrygiam Musicam invenit. IV, 44, 55.
 Arithmetices scientiâ cur indigeat pictor. v, 15, 68, 69.
 Artemon librum composuit de Pictoribus. v, 54, 86, 87.
 Artes omnes ad quatuor revocantur genera, & quæ sint illa. I, 1, 1. cum classibus Romanorum conferri possunt. *ibid.* & pag. 2. liberalium alia liberaliores sunt aliis. *ibid.* viles, ac mercenariæ, quæ nullum animi studium requirunt, in quo occupentur. 1, 2, 3. cur non sint simpliciter viles. 1, 3, 4. sanctificavit eas Christus. *ibid.* rectius viliores eas dixeris. 1, 5, 4. nisi comparatè eas illiberales, ac viles voces. 1, 6, 4. cur ingenio homine existimetur indignæ. *ibid.* liberales verò etiam redduntur illiberales, si quis in eis modum non servet. *ibid.*
 Asclepiades de Gymnastica scripsit. 111, 101, 35.
 Asiaticum, sive Ionicum, picturæ genus. v, 42, 80.
 Asinus Naupliensis dicitur ostendisse ἀμπελοποιεῖν. & cur ei imponatur Silenus. IV, 4, 33.
 Assidui qui dicti Romanis, & cur sic dicti. 1, 1, 1.
 Atheniensis porticus, πικίλη dicta, à quo picta sit. v, 36, 78.

Athletæ Græci toti erant nudî, Romani pudenda tegebant. 111, 2, 11. robur iis magis conducit, quam agilitas. 111, 17, 15.
 Athleticæ habitus ne quidem firmiori ætati conducit, si quis ad civilia munera exortiarur. 111, 30, 19.
 Augustus Cæsar quomodo corpus exercere sit solitus. 111, 28, 18.

B

Bacius Bandinellus elegans superioris seculi pictor. v, 59, 20.
 Balnea decimus locus in Gymnasio, ubi nunc calida, nunc frigida, lavabantur. 111, 15, 14.
 Barhyllus Alexandrinus Saltationis Italicæ inventor. IV, 41, 53, 54.
 Beseleel designatus à Deo tabernaculi architectus. v, 4, 63.
 Bæotii literas habent à Cadmo Phœnicæ, ac Arcades instruxere. 11, 8, 9.
 Βραδύποδα, Saltationis bellicæ genus. 111, 51, 24.
 Bularchus pictor quando vixerit. v, 34, 77.

C

Cadmus Phœnix, Thebanæ in Bæotia arcis conditor invenit literas, atque eas Bæotius ostendit. 11, 8, 9.
 Cæsar's Bullingeri lapsus, existimantis Venerem à Zeuce pictam. v, 17, 69.
 Cæsius color fit ex albo, & caruleo. v, 27, 75.
 Calaces picturam ad humiliora revocavit. v, 52, 85.
 Callias Atheniensis autor tragediæ, quæ Grammaticæ dicta est. 11, 2, 5.
 Callides picturam ad humiliora revocavit. v, 52, 85.
 Callitratidæ ad Argensulas pugnatûri dictum. 111, 45, 22.
 Calliphron Epaminondam saltare docuit. IV, 50, 60.
 Callistratus de arte pingendi scripsit. v, 54, 86.
 Callixenus pictorum, & statuariorum, descriptionem reliquit. v, 54, 86, 87.
 Campaspe Alexandri M. pellex, ad cuius exemplum Apelles fecit Venerem suam ἀνάδοσιον. v, 49, 84.
 Canere quid sit proprie. IV, 34, 51.
 Canonice quid sit, & an rectius conveniat arti Mufices, quam vocabulum Muficæ, quod latius patet. IV, 2, 36, 37.

Capitecensi qui dicti olim Romanis. I, 1. 1. unde filii dicti. I, 1. 2.

Cercyon luctator inclutus à Theseo victus. III, 72. 29.

Cernuare, & Cernulare, quid. III, 49. 24.

Cernui, & Cernuli, qui dicti. III, 49. 24.

Cervi Musica capiuntur. IV, 11. 41.

Chamaeleon Heraclæota Lacedæmonios, ac Thebanos omnes, hortatus est, & permovit, ut tibiæ cantui operam navarent. IV, 35. 52.

Chamaeleon Ponticus existimabat aves oscines homini ad cantum prævisse. IV, 4. 38.

Charinus pictor quando vixerit. v. 34. 77.

Xerogegusa eadem quæ Pyrrichia. III, 53. 25.

Chymices, & pictura, ætatis. v. 22. 71.

Cicero statuit, mutatâ Republicâ mutari Musicam, at non vice verâ. IV, 47. 58. explicatus. v. 56. 88.

Cimon Cleonæus pictor, qui catagrapha invenit, ac alia, quando vixerit. v. 34. 77.

Cinzithenses Arcadum cur ita à Musica fuerint alieni. IV, 17. 46.

Cinereæ color fit ex albo, & nigro. v. 27. 74.

Cleantes Corinthius picturam linearem invenit. v. 6. 64. ejus ætas. v. 34. 76. 77.

Cleophantus Corinthius primus testâ tritâ coloravit picturas. v. 6. 64. quando vixerit. v. 34. 76. 77. cum Demarato, Tarquini Prisci patre, ivit in Italiam. *ibid.*

Climas Pythagoricus. si quando excandisset, Iyrâ assumptâ, canere solebat, dicens, *Mitico.* IV, 16. 45.

Cliton primus in pictura motes docuit. v. 46. 82.

C. Fabius, Marci filius, ædem salutis pinxit, inâque *Pictoria* cognomen familie intulit primus. v. 56. 88.

Calatura est pictura quedam ac Trojani temporibus, & ante, fuit. v. 4. 63. pictura stricibus acceptâ non potest esse verusitor. *ibid.* 64. ejus, & pictura, ætatis. v. 22. 71.

Cælus, quem defendit Cicero, saltandi peritus. IV, 32. 53.

Cælium organum Dei dicitur, quod illius motus, ex Psychagoreorum lententia, solum exerceret inavissimum. IV, 3. 37.

Coloratio in pictura delineationi succedit, ac Rhetorica pictura dici possit. v. 32. 76.

Colores quando, & à quibus primus in picturis sint adhibiti. v. 6. 64. decem nocte palmarios habent pictores. *ibid.* v. 27. 75. continentur sub iis tum lumen, atque umbra, tum splendor, &

tenebræ. v. 24. 73. eorum nomina discenda sunt primum quam manus adinoveatur tabulæ, & quomodo terantur, diluantur, ac misceantur, scire convenit. v. 26. 74. quatuor præcipui sunt. *ibid.* ex quorum mixtura fiunt ceteri. v. 27. 74. 75. ubi quis colores, & eorum mixturam, diligenter pingere, atque artificem optimum ob oculos poneret. v. 28. 75. eorum mixtura cur Græcis *Chymia corruptioris* dicantur. v. 37. 78.

Consilium quinetâ pyrninasi pars, ubi pulvere aspergebantur in Ægypto. III, 13. 14. male per illud *ambrosias*, live *Spoliarium*, intelligit Perottus. *ibid.*

Connus Socratem senem fidibus canere docuit. IV, 56. 82.

Constantinus Cæsar non alio æquè certamine capiebatur, ac pugilla. III, 52. 31.

Cornelia, Metelli Scipionis filia, Musicis fuit exculta. IV, 28. 50.

Corporis habitus in robore, & agilitate, consistit. III, 17. 15.

Corinthii quomodo primum pinxerint. v. 5. 64.

Cretenses cur servis interdixerint Gymnasticas, III, 33. 23. pueros Pyrrichiam docebant. III, 52. 24.

Crotalus quomodo à Parthis victus. IV, 45. 87.

Ctesibus Hydrauliceus inventus. IV, 31. 51.

Curiores habuere endromidas. III, 41. 21. à liene, & zona ipsi impedimentum erat. III, 42. 21. quare dein nudi cupiditatem. III, 43. 22.

aperto certabant capite. III, 68. 27. coram locis in portico. III, 14. 14.

Curio an fuerit certatum ante Trojana tempora. III, 24. 16. 17. natura is primus est inter corporis exercitia. III, 37. 21. Elementis primi ejus certamen publicum instituerunt. *ibid.* in eo non tam de robore, quam de agilitate certamen fuit. III, 38. 21. triplex est. III, 39. 21. ab eo alii aliter dicunt. III, 42. 21. ejus usus. III, 44. 22. et natura proximus est saltus. III, 47. 23.

Cynæi omnem Musicam damnarunt. IV, 20. 46.

D

Didalicus, qui primus simulachra fecit pedibus differens, ac interna vi se moventia, quando vixerit. v. 4. 73.

Damon Musica immutata etiam Reipubl. formam mutat, ita verbat. IV, 4. 58.

Deambulatio iis portissimum convenit qui naturæ sunt debilitioris. III, 23. 34.

N

Debi-

Debiliores non debent esse expertes exercitii.
 111, 93. 34.
 Delineariorum difficillima, & potissima, Graphice pars est; ac vel vacua est, vel plena. v, 29. 75. in illa maximè laborandum est. *ibid.* cur in ea potissimum attendamus exteriorum corporis humani formam. v, 30. 75, 76. in hominis delineatione quis servandus sit ordo. v, 31. 76. *picture* grammaticæ dici potest. v, 32. 76.
 Delphines cantu delectantur. iv, 11. 41.
 Demaratus Corinthius, Tarquintii Prisci pater, Cleophrantum secum duxit in Italiam. v, 5. 64. v, 34. 77.
 Democritus philosophus cur *πινθη* sit apellatus. 111, 78. 30. de pictura scripsit. A. 94.
 Diagraphicen Græcorum pueri in buxo discabant. v, 2. 62.
Διαγραφικῆς qui dicti. 111, 40. 21.
 Dinias pictor quando vixerit. v, 34. 77.
 Diocles de Gymnastica scripsit. 111, 101. 35.
 Diogenes Cynicus reprehensus, existimans velocitatem esse signum ignaviæ. 111, 44. 22.
 Diognetus M. Antoninum philosophum artem pingendi docuit. v, 56. 89.
 Dionysius Epaminondam cithara canere docuit. iv, 50. 63.
 Diotimus de Gymnastica scripsit. 111, 101. 35.
 Disco an fuerit certatum ante Trojana tempora. 111, 24. 16, 17. bisariam eo certabatur. 111, 67. 27. quàm varius fuerit. 111, 66. 27.
 Discoboli seminudi fuere. 111, 2. 11. aperto certabant capite, non perafati, non inuncti. 111, 68, 71. 27, 28.
Δισκοβολία tertium gymnici certaminis genus. 111, 56. 27.
 Pithyrambica Musica animos concitat, eoque ne pueris quidem convenit. iv, 49. 59.
Δοκιδρομῆς qui dicti. 111, 40. 21.
 Dorica Musica masculos inspirat animos. iv, 19. 46. iv, 44. 55. placebat Lacedæmoniis. *ibid.*
 Dorylaus, ex Pythagoreorum sententia, existimavit, concitatissimo cælestium orbium motu sonum cieri suavissimum; unde cælum vocabat *organum Dei*. iv, 3. 37.
 Duris de pictura scripsit. v, 54. 86, 87.

E

ELaothesium, quartus locus Gymnasii, ubi unguenta reponerentur, unde dictum. 111, 12. 13. aliter *ἐλαίοντις* dicebatur. 14.

Elephanti, Musica capti, mansuescunt. iv, 11. 41.
 Elienses primi cursus certamen instituerunt. 111, 37. 21.
Ἐπιπέδεια, saltatio tragica, proximè dignationis post Pyrrichiam. 111, 56. 25. iv, 40. 53.
 Empedocles Agrigeuntinus citharæ cantu adulescentem cohibuit à parricidio. iv, 16. 44.
 Empusa spectrum quid. iv, 42. 54.
 Encausitice à quo inventa, vel aucta potius, sit. v, 47, 48. 82, 83. duplex ejus ratio. *ibid.* que utraque hodie ignoratur. *ibid.*
 Endromides calciamenti genus, quo utebantur cursores. 111, 41. 21.
 Ennius Pacuvii poetæ avunculus. v, 56. 88.
 Epaminondas didicit tibià canere ab Olympiodoro, & Orthagora. iv, 35. 52. ac saltare. iv, 38. 53. iv, 50. 60.
 Ephebius secundus erat gymnasii locus, in quo puberes exercebant corpus. 111, 10. 13. non ephebum scribere oportet. *ibid.* malè ludum literarium Guilielmus Choulus, lupauar Petrus Faber per illud intelligi at. *ibid.*
 Ephorus, Ilocratis unà cum Theopompo discipulus, scèdissimè de Musica scripsit. iv, 21. 47.
Eques Romanus quantum possidere debuerit.
 1, 1, 1.
 Equitatione se exercebant veteres Romani in campo Martio. 111, 28. 18.
 Erasistratus de Gymnastica scripsit. 111, 101. 35.
 Erasmi error, Apellis de Protogene dictum Apelli objectum fuisse ab alio, existimantis. A. 94.
 Ericus II Daniæ Rex citharæ amans. iv, 45. 57.
 Erophilus de Gymnastica scripsit. 111, 101. 35.
 Erycius Puteanus landatus. A. 93.
 Ethices scientià indiget pictor. v, 19. 70.
 Euander literas ex Arcadia in Latium intulit. 11, 8. 9.
 Eumarus, Atheniensis pictor, qui primus matrem, foeminamque, discrete; & figuras omnes imitari ausus est; quando vixerit. v, 34. 77.
 Euphranor Isthmius pictor quando vixerit. v, 44. 81, 82. quid in Graphice scripserit. v, 53. 86.
 Euphranor Pythagoricus de tibiis scripsit. iv, 35. 52.
 Eupompus, præceptor Pamphili, Sicyoniam picturam quando invenerit. v, 42. 80, 81.
 Eusebius,

Eusebii, rationem simulachrorum *ἀντικρίτων* afferentis, error. v. 4. 63.

F

FOLLICULUS, sive follis pugillatorius, quale exercitii genus Romanis fuerit. 111, 28. 18. 111, 65. 26. erat facile lusus genus, puerisque, ac senibus, conveniens. *ibid.*

Follis pugillatorius. v. FOLLICULUS.

Franciscus F. F. Iunius de pictura veterum scripsit. v. 10. 92.

Fulvus color fit ex rubro, & caruleo. v. 27. 74.

G

GABINIUS Consularis saltandi peritus. 1v, 32. 13.

Geometriae scientiâ indiget pictor, & cur. v. 15. 68, 69.

Gestatio strictius sumpta fit ab inanimato. 111, 98. 37. vel lectica, vel scamno, sive sella, vel vehiculo. 111, 99. 35.

Gestus in pictura. v. MOTUS.

Getarum legati, pacis, vel induciarum ergo, missi, ubi pacato esset opus animo, citharam pulsantes adveniebant. 1v, 16. 45.

Gnosticatorum protoplastas sine pelle fuisse conditos existimantium error. 1. 4. 4.

Græci gymnasia, in quibus juvenis exerceretur, instituerunt. 111, 21. 16. ac ab his adhibita etiam sunt gymnica certamina in sacris ludis. *ibid.* cum Grammaticis, & Gymnasticis sociabantur Musici, cujus notas quibus hodie utimur, necdum habent. 1v, 10, 21. 40. 47. magnificentabant saltum, etiam extra sacra. 1v, 39. 53. eorum pueri diagraphici in buxo discabant. v. 2. 62.

Grammaticæ majoris est dignitatis, quam Grammaticæ. 1. 11. 2. nomen etiam est Tragediæ, quam scripsit Callias Atheniensis. 11, 2. 8.

Grammaticæ minoris est dignitatis, quam Grammaticæ. 1. 1. 2. quid sit. 11, 2. 5. Platoni Grammaticæ, ut & Sexto Empirico, & cur. dicitur. *ibid.* aliis literæ elementariæ. *ibid.* quæ præcipua sit ejus utilitas. 11, 3. 6. 7. quam agnuit etiam Epicurus. 11, 3. 8. iniquus e contra ejus abusus, qui tum in politicis, tum in Ecclesiasticis fit, usum non debet tollere. 11, 4. 6. 7. 8. Parcis inventio ejus debetur secundum fabularem historiam. 11, 8. 8. qui secundum veriore in historiam primum ejus inventores. 11, 8. 9. quomodo facillimè addiscatur. 11, 9. 9.

Γράφειν Græcis est pingere, & scribere. v. 49. 84.

Graphice, sive pictura, quarta est inter artes populares. v. 1. 61. liberalis est ars. *ibid.* est imitatio eorum, quæ videntur. 62. est *ἑρπαιδὲς τέχνη. καὶ πυροποιός.* v. 19. 70. v. PICTURA.

Gaudio, Abbas Aretinus, notarum Musicarum inventor, quando vixerit. 1v, 10. 39. 40.

Guilielmus Choulus per ephœbium malè intellegit ludum literarium. 111, 10. 13.

Gymnasium dicebatur locus, ubi se exercent. 111, 7. 12. laxius dein extensa vocabuli istius significatio, quia ibidem philosophari solebant. 111, 8. 12. ejus porticus plene exhedris. 111, 9. 13. ejus *θήσιον.* 111, 10. 13. *καρδέσιον.* 111, 11. 13. elaothelium. 111, 12. 13. 14. consterium. 111, 13. 14. palastra; sphæristerium; locus, in quo decurrebant; xysti, & xysta. 111, 14. 14. balnea. 111, 15. 14. quando Romæ extrui cepit. 111, 28. 18.

Gymnasticæ secunda inter populares artes. 111, 1. 11. unde dicta sit. 111, 2. 11. quid sit. 111, 3. 11. Latine Exercitatoria dici possit. *ibid.* veteres Mercurium illi præfecerunt. 111, 4. 12. & Apollinem Enagonium. 111, 5. 12. subiectum ejus est corpus humanum. 111, 6. 12. finis ejus valetudinis conservatio. 111, 16. 14. ac comparatio boni corporis habitus. *ibid.* non modo prodest valetudini conservandæ, sed & acquirendæ. 111, 18. 15. contempta ab Aegyptiis, & Romanis veteribus, sed Græcis in honore erat. 111, 19. 20. 21. 15, 16. ejus tres formæ, simplex, bellica, & athletica, ac earum fines. 111, 31. 32, 33. 34, 35. 19, 20. quæ de ea scripturæ. 111, 101, 102. 35.

Gymnica certamina in sacris adhibita à Græcis. 111, 21. 16. eorum finis duplex. 111, 22. 23. 16. an jam ante Trojana tempora fuerint. 111, 24, 25, 26. 16. 17. alia pueris, alia viris conveniunt. 111, 22. 30. 19. quinque statui solent. 111, 38. 20. quæ levia dicta sunt, quæ gravia. 111, 79. 30.

H

HADRIANUS Imperator artem pingendi excoluit. v. 86. 89.

Harmogæ in pictura quid. v. 8. 64. præcipua ejus cura esse debet in multicolore pictura. v. 33. 76.

Harmonia varia est, vel vocis, vel affectuum, vel qualitatuum corporis. 1v, 2. 37.

Harmonice quid sit, & an melius conveniat

I N D E X.

arti Musices, quàm vocabulum Mosices, quod latius patet. IV, 2. 36, 37. κατ' ἑξοχὴν dicitur illa Musices pars, quæ ore fit. IV, 32. 51.
 Harpastum pilæ genus apud Romanos. III, 28. 18. III, 65. 27.
 Hebrææ literæ eadem, ac Phœnicia. & Samaritanae usque ad captivitatem Chaldaicam. II, 8. 9.
 Hebræi à quo suas literas habeant. II, 2. 9.
 Hegesander de statuis, & de picturis, scripsit. V, 54. 86. 87.
 Hælladicum picturæ genus. V, 42. 80.
 Heracles Lydorum, ac Phrygum, Musicam negavit ab Ionica, Dorica, & Hæolica esse diversam. IV, 44. 55.
 Hercules certamen Athleticum instituit Olympiæ. III, 72. 29. primus victor fuit Pamphilio, ac ab eo ludi Olympiaci sacriati fuere Pelopi. III, 86. 32.
 Hierophilus amoris nostri in Musicam dicebat esse causam, quod anima nostra sit harmonia. IV, 11. 41.
 Hesychius emendatus. III, 52. 25.
 Hieronymus Mercurialis de Gymnasticæ scripsit. III, 102. 35.
 Hippocrates de Gymnastica scripsit. III, 101. 35.
 Hippolytus Medicus citharæ amans. IV, 45. 57.
 Hirundo quibusdam dicitur inventrix artis ædificandi. IV, 4. 38.
 Historiarum, & antiquitatum, scientiâ indiget pictor. V, 20. 70.
 Hydraulicæ Musices pars, quam Ctesibius invenit. IV, 31. 51.
 Hygieon pictor quando vixerit. V, 34. 77.
 Hypsicrates de tabulis scripsit. V, 54. 86. 87.

I

I Aculatio gymnici certaminis genus. III, 70. 28. vel latius, vel strictius sumitur. *ibid.*
 Iaculatores olim nudi, & vestiti. III, 2. 11. III, 73. 28.
 Iamblichus reliquit opus de simulacris, quod refutavit Philoponus. V, 54. 86. 87.
 Imitatio in arte pingendi consistit in delineando, & colorando. V, 29. 75.
 Infantibus exercitium corporis est, si gesten-

tur in olivis, aut curculis puerilibus vehantur, aut agitentur in cunis, vel lectis pensilibus. III, 100. 35.

Instrumenta Musica alia sunt ἑμμετρικὰ; alia ἰσχυρὰ; alia ὑπερμετρικὰ. IV, 33. 51.

Inventio quomodo, & cur, sit Graphices pars. V, 24. 72.

Ioannes Budæus quædam de Gymnasticæ notatione. III, 102. 35.

Ioannes Meursius de Orchestra scripsit. III, 47. 23. III, 51. 24. de ludis Græcorum, & Gymnasticæ. III, 102. 35.

Ioannes Saritberienus quædam de Gymnasticæ notatione. III, 102. 35.

Ionica Musica molles facit. IV, 19. 46. & cur. IV, 44. 55. placebat Milesitis. *ibid.*

Ionicum, sive Asiaticum picturæ genus. V, 42. 80.

Isaaci Casauboni error in voce παγκρατιστής. A. 93.

Ischiaci non sanantur leni, sed duro, cantu. IV, 13. 43.

Itis eadem, ac Minerva. II, 8. 9.

Italica saltatio inventa à Bathyllo Alexandrino ex quoruplici saltationis genere constituitur. IV, 40. 41. 53. 54.

Iuba, Mauritanie Rex, de Pictura, & de Pictoribus, scripsit. V, 55. 88.

Iubal, Adami trinepos, reperit artem canendi citharæ, & tibii. IV, 6. 38.

Iudæi alius usi sunt literis ante captivitatem Chaldaicam, alius post eam. II, 8. 9.

Iulius Cæsar Scaliger quædam de Gymnasticæ notatione. III, 102. 34. reprehensus. IV, 11. 41.

Iulius Romanus celeberrimus superioris seculi pictor. V, 59. 80.

K

K Apsix saltationis bellicæ genus. III, 51. 24.

Κλινική παλάμη palastræ genus apud veteres. III, 10. 13.

Καλαμαράς saltationis bellicæ genus. III, 51. 24.

Κόρσας saltationis genus in comædiis adhiberi solitum. IV, 42. 53.

Κολλησις exercitationis genus. III, 28. 17.

Κυβισκὸς saltatio quæ fit. III, 49. 23. 24.

Κυβισκίον tertius Gymnastii locus, ubi folle lusorio, & pilâ, luserant, malè Philandro co-

dro co-

dro coricium dicebatur. III, 11. 13. III, 64. 26.

L

Lacedæmonii Musice utebantur ad vitæ austeritatem modulorum dulcedine temperandam. IX, 11. 41. ut etiam, quando ituri essent in bellum, aut seditione laborarent. IV, 16. 45. IV, 26. 49. IV, 35. 52. placebat iis Musica Dorica. IV, 44. 55.

Laërtius emendatus. III, 78. 30.

Lambertus Lombardus Leodicensis, celebris, magnique iudicii, dum viveret, pictor. v, 59. 90.

Lesbius cantor à Lacedæmoniis arcessebat, si quando seditione laborarent. IV, 16. 45.

Libycæ equæ cantu Musices in Venerem iucantur. IV, 11. 41.

Licinius Crassus saltandi peritus. IV, 39. 53.

Licinius Imperator cur literas vocavit publicam pestem. II, 4. 3.

Lienem inurebant athletæ, ed quodd sæpe ipsi esset impedimento. III, 42. 21.

Literæ elementaræ diversæ ab iis, à quibus literati dicuntur. II, 2. 5. earum inventio Theut Ægyptiorum, sive Deo, tribuitur. II, 8. 9.

Ludovicus Broomannus à nativitate cæcus, Artium Liberalium Magister, Juris candidatus, & Musices Princeps. fuit. A. 53.

Ludovicus Demontiosius scripsit de veterum sculptura, calatura, gemmarum sculptura, & pictura. v, 60. 92.

Lucta an fuerit certatum ante Troianam tempora. III, 54. 6. 17. præcipuum fuit inter gymnica certamina. III, 71. 28. duo in ea tempora consideranda. III, 72. 29. proprium in ea erat *συντάξις*. III, 73. 29. plus valet in ea pondus, quam robur. III, 74. 29. duplex est, stataria, & volutoria. III, 75. 29. inter gravia certamina numeratur. III, 79. 30.

Lumen in pictura quid præster, & quid ad illud conducat. v, 16. 69.

Luteus color fit ex viridi, & rubro. v, 27. 74. 75.

Lydorum Musica querula, an ab Ionica, Dorica, & Æolica, fuerit diversa. IV, 44. 55.

Lysippus, à quo solo fingi voluit Alexander Magnus. v, 49. 54.

M

Manus unde dicta. III, 81. 31. eius in pamphilio porrectio honesta, turpis vero demissio. III, 87. 38. 90. 32. 33.

Marcus Antonius Philosophus operam pingendo sub magistro Diogneto dedit. v, 56. 89.

Marius Plotius, libro de metris, emendatus. III, 52. 24.

Martius campus erat locus, in quo se exercebat juvenis Romana. III, 28. 17.

Masurius Iuriconsultus Musices fuit amatissimus. IV, 29. 50.

Melanthius pictor quam Pamphilo Macedoni mercedem dederit, v, 6. 65. scripsit de pictura. v, 54. 86. 97.

Μέτα κατέργασα quæ Aristoteli dicta. IV, 16. 45.

Memphis Pythagoreus, egregius idem saltator, Pythagoricam philosophiam, in silentio consistentem, saltando plenius demonstravit, quam qui dicendi artem proficerentur. IV, 42. 54.

Mercurius Grammatices, & Musices, inventor, parens Iridos, sive Minervæ creditur. II, 8. 9. præter Gymnasius. III, 4. 12.

Michael Angelus Bonarota elegans superioris seculi pictor. v, 59. 90. cum Atelle collatus. v, 59. 91. eius de sculpturæ, & picturæ difficultate iudicium. v, 23. 71.

Milesii Ioniam Musicam cæteris præferrebat. IV, 44. 55.

Minerva est sapientia civium. II, 8. 9. cur civibus abjecisse fingatur. IV, 49. 59.

Μορφοζία quid sit. III, 90. 33.

Morus in pictura variat pro hominis natura, & affectu. v, 24. 75. tum in facie, tum in matibus. 74.

Musa quid, & unde dicta. IV, 2. 36.

Muteus Aristoteli in politicis citatus, an Orpheo fuerit *ὁ ἄριστος*. IV, 11. 40. 41. auctor est Theopompus, & Iherax, non peccatis de autoribus Heris, & Leandri *libra*.

Musice duplex, alia est veritas canendi, tenetæ atati cuius convenientes, alia est Mathematica, quæ Musica philosophia dici possit. I, 1. 2. duplex eius definitio ratione *ἁριστοῦ*, & *ἁριστοῦ*. IV, 1. 36. sicut sonum eius, ac nomeniam, distinguunt *libra*. aliter Harmonice, aliter Caronice dicta. IV, 2. 36. au recte Musices vox quibusdam displicet, ed quodd Musæ, sicut illa impiarum genium numina,

numina, tam nobili arti non debeant dare nomen. *ibid.* interim latius patet hoc vocabulum. *ibid.* dividitur Pythagoreis in naturale tum celestem, tum humanam; & in artificiosam. *iv*, 37. an aves oscines homini ad cantum praeveniant. *iv*, 4. 38. an inventor ejus Pythagoras. *iv*, 5, 6, 9. 38, 39. ante diluvium fuit. *ibid.* ejus amor naturam homini ingenitus est. *iv*, 7. 39. nihil è disciplinis eam antiquius. *iv*, 8. 39. ejus nota necdum fuisse ante annos sexcentos, & quis eas invenit. *iv*, 10. 39, 40. A. 93. quis ejus sit finis. *iv*, 11. 40. ejus dulcedo. 41. unde ea ejus vis sit in animos humanos. *ibid.* valerudini confert. *iv*, 12. 42. & certis morbis medetur. *iv*, 13. 42, 43. A. 93. quantum ea vim excitet in animos humanos. *iv*, 14. 43, 44. affuefacit ad iis gaudendum, quibus gaudere honestum est. *iv*, 15. 44. animum segetem excitat ad agendum, æstuantem sedat. *iv*, 16. 44, 45. quæ gentes eam aspernatæ sint, qui philosophi. *iv*, 17, 18, 20, 21. 46, 47. Ionica molles, Dorica masculos animos facit. *iv*, 19. 46. quæ gentes eam magni fecerunt. *iv*, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29. 47, 48, 49. distinguenda est tum pro sono, & instrumentis; tum pro modis harmonice diversis; *iv*, 31. 51. ratione verò soni, qui vel fractione aëris, tum ore, tum organis, sit, vel fractione aquæ, tres ejus formæ sunt; Harmonice sic κατ' ἔξοχὴν dicta; Organica, & Hydraulicæ. *iv*, 31, 32, 33. 51. cui adde quartam, nempe ὁρχηστικὴν. *iv*, 36. 52. varii ejus modi, qui pro moribus gentium variant. *iv*, 43. 54, 55. dispiciendum est, cujusmodi cantus pro tempore quoque alicui conveniat. *iv*, 45. 55, 56. eam immutatæ sæpe etiam Reipublicæ forma mutari solet. *iv*, 46. 57. ut existimabat Damon, quem Plato secutus est; contra verò sensit Cicero. *iv*, 47. 58. à quibus potissimum, & quomodo, discenda. *iv*, 48. 58, 59. illa convenit optimè, quæ animos sedat. *iv*, 49, 59. magis notitiâ ejus quis laudari, quam ignorantia culpâri mereatur. *iv*, 50. 60. vetus jam diu degeneravit. *ibid.* ad Melancholiam proclivibus à Medicis commendatur. *ibid.*

N

Natio exercitii apud veteres Romanos genus. *111*, 28. 18.
 Nauplienses dicuntur Ἀναπλοῦσιαι didicisse ab asino vites arrodente. *iv*, 4. 38.
 Neronis gymnasium icu fulminis conflagravit. *111*, 28. 18.
 Nicon, sive Mecon, pictor reprehensus, quod

utrique palpebræ equinæ apposuisset cilia. *v*, 18. 70. aliis Polygnostus dicitur. *ibid.*
 Notæ Musicae quando, & à quo, sint inventæ. *iv*, 10. 39, 40. necdum iis uruntur Græci. *ibid.* A. 93.

O

Oconomia Graphices pars. *v*, 24. 72. cum *ὀλιμυκτολογία* conjungenda est. 73.
 Olympiodorus tibicen, à quo tibiâ canere dicitur Epaminondas. *iv*, 35. 52. *iv*, 50. 60.
 Oolab designatus à Deo tabernaculi architectus. *v*, 4. 63.
 Ὁ παλιῶν ἄρχων; qui dicti. *111*, 40. 21.
 Optices scientiâ cur indigeat pictor. *v*, 16. 69.

Ὁρχηστικὴ saltatio quæ sit. *111*, 49. 23. sic dici possit etiam pars Musicae, quæ pedibus sit. *iv*, 36. 52. quo Musicae genere populus Dei in eo celebrando utebatur, ut Gentiles canebant hypothemata in Deorum sacrificiis. *iv*, 37. 52. etiam extra sacra adhibuere eam Græci. *iv*, 38. 53. ac Romani, non tamen tum, quando luxuriæ instrumentum esse cœpit. *iv*, 39. 53. in poësi triplex adhibita est, ἰαμιλικα, κρηταῖς, & σικυρῆς, ex quibus constabat saltatio Italica à Batyllo Alexandrino inventa. *iv*, 40, 41. 53, 54. vim ejus ostendit Memphis Pythagoreus, qui Pythagoricam philosophiam saltando docuit. *iv*, 42. 54. an, & qualis, ars sit. A. 93.

Orlissus Megarensis cursu superatus est, ed quod subligaculum impedisset cursum. *111*, 43. 22.

Orthogoras tibicen, à quo tibiâ canere didicit Epaminondas. *iv*, 35. 52.

P

Pacuvius poëta pingendo non tantum ab arte hac honoris accepit, quantum arti dedit. *v*, 56. 88. avunculus ejus Ennius. *ibid.*

Paganica pila quæ fuerit Romanis. *111*, 28. 18. *111*, 65, 27.

Παγκρατίον quoddam sit certaminis genus. *111*, 85. 32. aliter *παιμαχίον* dicebatur. *ibid.* an iis usi Lacones. *111*, 88. 37, 33. parvæ erat dignationis, ed quod esset periculofum. *111*, 87. 32.

Palestra sexta gymnasii pars, ubi luctabatur. *111*, 14. 14. unde dicta. *ibid.* quo nomine sæpe totum gymnasium intelligitur. *111*, 71. 28.

Παλαστρική à Theſeo luctæ addita. 111, 72. 29.

Palæſtricus magiſter quis. 111, 77. 30.

Παμμάχων. v. **Παγκρατίων**.

Pamphilus Macedo, Apellis præceptor, primus picturam inter liberales artes reſtulit. v. 6. 65. quam à diſcipulis mercedem acceperit. *ibid.* picturam negabat perſici poſſe ſine Arithmetica, & Geometria. v. 15. 68, 69. quando vixerit. v. 45. 82. de pictura ſcripſit. v. 53. 86.

Panzus pictor quando vixerit. v. 35. 77. Timagoram in certamine vicit. *ibid.*

Παροδολική lucta quæ fuerit. 111, 75. 19.

Parrhaſius Athenienſis, qui **συμμετρίαν** melius prioribus obſervavit, quando vixerit. v. 43. 81. à Timanthe victus eſt. *ibid.*

Parthi clauſicum canentes ligna cavata, & corio obducta, quibus ærea circumponebant tintinnabula, pulſabant; atque ita perculere exercitium Craſſi. 1v, 45. 57.

Pafiteles quinque volumina ſcripſit nobilium operum in toto orbe. v. 54. 87. male à Cæſare Bullingero, & alius, cum Praxitele confunditur. *ibid.*

Pauli Diaconi Sapphica. in quibus ſunt Muſices notæ. 1v, 10. 40. emendatus. v. 44. 82.

Πινάκται, Latini quinqueſtriones, qui dicti. 111, 36. 20. 111, 75. 30.

Perotti error, exiſtantis idem eſſe conſiſterium, quod ſpoliarium. 111, 13. 14.

Petrus Faber male per ephesium intelligit lupanar. 111, 10. 13. ſcripſit de Gymnaſtice. 111, 102. 35.

Phalangii morſus inſecto tibicinum cantu ſanatur. 1v, 11. 43.

Φαινίδα luſus apud Romanos genus. 111, 65. 27.

Phidias initio etiam pictor fuit, & quando vixerit. v. 35. 77.

Philandri error in voce **καρκίς**. 111, 11. 13. elæothefii. 111, 12. 13, 14.

Philodes Ægyptius picturam linearem invenit. v. 5. 64.

Philolaus artis canendi tibiâ gnarus. 1v, 35. 52.

Philonis Judæi de colorum Muſica opinio. 1v, 3. 37.

Philoftratus de arte pingendi ſcripſit. v. 54. 86.

Philotimus de Gymnaſtice ſcripſit. 111, 101. 35.

Phœniciz debetur gloria literarum inventarum. 11, 8. v. quæ non aliæ ſunt, quam vetuſtiores Hebrææ. *ibid.*

Phrygia Muſica an ab Ionica, Dorica, & Æolica fuerit diverſa. 1v, 44. 55. ab Ariſtoxeno inventa eſt. *ibid.*

Phrynnis mulcatus, quid aliquid in ſtrumento Muſico mutaffet. 1v, 46. 57. 1v, 55. 60.

Phyſices ſcientiâ cur indigeat pictor. v. 17, 18. 69, 70.

Φυσιολογία male à quibus **Φυσιολογία** dicitur. v. 24. 73.

Pictores decem hodie palmarios colores habent. v. 5. 65. eorum antiquis temporibus perſula. v. 7. 66. à Geometria accipiunt lineam, & ſymmetriam. v. 15. 68. ab Optice umbram, & lumen. v. 16. 69. in iis requiritur ſcientia naturæ, & Anatomices. v. 17, 18. 69. 70. cur, qui atavorum memoria fuerit, longius receſſerint ab antiquis, & ad præſens decus picturam non perduxerint. v. 59. 91.

Pictura quarta inter artes populares. v. 1. 61. ſervis olim interdicitæ. 1v, 23. 48. v. 2. 62. cur initia ſua à natura habeat. v. 3. 62. ea, & Poëſice. ſimilem habent originem. *ibid.* vetuſtiſſima eſt. v. 4. 62, 63. æquæ vetuſta eſt, ac cœlestia. *ibid.* ut quæ maxime ſint affines. v. 4. 64. origo ejus, ac progressus. v. 5. 64, 65. etiam eſt abſque ullo colore. *ibid.* ſerd à Græcis in liberalium artium numerum eſt recepta. v. 6. 65. quâ de cauſa nonnulli huic arti invident. v. 7. 66. Poëſi affinis eſt, & in quo eam ſuperet. v. 8. 5. 66. Hiſtoriz quodque paria facit, ac eam vincit. v. 10, 11. 66, 67. quis ejus ſit uſus in Phyſice, & Politice. v. 12. 67. vitandus ejus eſt abuſus. v. 13. 67, 68. ac juſtum de eo Theſtalonorum edictum. v. 14. 68. quantitas ejus diſſicultas, & quæ diſſicultatis iſtius ſit ratio. v. 15. 68. ejus ſubtilitas, nobilitas, ac dignitas. v. 21, 20, 71. ejus, ac aliarum ſcientiarum, affinitas. v. 22. 71. quas tamen univerſas dignitate exſuperat. v. 23. 71. au facilius ſit ſculptura. *ibid.* ejus tot, ac eadem, quot, & quæ, Oratoriz partes. v. 24. 71, 72. 73. vel quinque potius, ſi **εικονισμός**, & **συμμετρίαν** ſeparare malis. v. 25. 74. quas conſiderare, & imitari, in præſtantium artificum operibus conductit. *ibid.* ejus certamen primum quando inſtitutum. v. 35. 77. exiguus ei honos apud Romanos fuit. v. 56. 88. poſtea tamen Cæſares quidam artem eam excoluere. v. 56. 89. avorum noſtrorum memoria in Italia ruſſus caput extulit. v. 59. 91. 92.

Pilarum quot apud Romanos genera. 111, 28. 18. 111, 65. 26. apud Græcos. 111, 64. 26.

v. **Σφαιρατική**.

Πλαστική an, ut **ῥαφική**, liberalis ars dici poſſit.

possit. v. 1. 61. ejus, & picturæ, affinitas. v. 22. 71.

Plato, Damonem secutus, statuit, mutatâ Musicâ etiam mutari Reip. formam. iv. 47. 58. tibiam arceret, & Phrygios modos admittit. iv. 49. 59.

Platonici vim illam Musicæ in animos humanos dicebant oriri ex reminiscencia harmoniæ celestis, quam audierint, antequam in corpora hæc immitterentur. iv. 11. 41.

Plebis vox dignior est voce vulgi. i. 1. 2.

Plinii, picturam Trojantis necundum temporibus fuisse, existimantis error. v. 4. 62. 63. de Zenis pictura Cottianis facta lapsus. A. 94.

Poesios, & picturæ, affinitas. v. 3. 62. v. 8. 66. an ideo illa ex liberalium numero sit citianda. *ibid.* in quo ab hac superetur. v. 9. 66.

Polemon de pictoribus, & de tabulis, scripsit. v. 54. 86. 87.

Polygnotus Thasius pictor quando vixerit. v. 36. 78. Athenis porticum, *πικαιλιν* dictam, gravurâ pinxit, & quid eâ de causa ipsi decreverint Amphictiones. *ibid.* male apud Tzetzem Polygnostus dicitur. v. 18. 70. imagines ejus erant *ἰσθηταί*. v. 38. 79.

Pompeja porticus Romæ. 111. 93. 34.

Pomponius Gauricus de sculptura scripsit. v. 60. 92.

Populi vox dignior est voce plebis. i. 1. 2. plebem, assiduos, equites, Senatores sub se comprehendit. *ibid.*

Porphyrus de simulachris egit. v. 54. 86. 87.

Porticus Gymnasiorum, exhedris plenæ, primæ partes erant. 111. 9. 13.

Porticus Pompeja Romæ. 111. 93. 34.

Praxagoras de Gymnastica scripsit. 111. 101. 35.

Proletarii qui dicti fuerint Romanis. i. 1. 1. unde sic dicti. i. 1. 2.

Prosponus tibicen clarissimas, à quo tibiâ canere didicit Alcibiades. iv. 35. 52.

Protei fabula explicata. iv. 42. 54.

Protogenes pictor quando vixerit. v. 60. 85. ejus, & Apellis, in linea certamen. *ibid.* de arte pingendi etiam scripsit. v. 53. 86.

Protoplastæ an sine pelle fuerint. 1, 4. 4.

Πευδίας saltationis bellicæ genus. 111. 51. 24.

Pfallere quid sit proprie. iv. 34. 51.

P. Terentius Varro scripsit icones præstantium virorum. v. 58. 89. 90.

Pueris conducunt leviores exercitationes, & cur. 111. 29. 19.

Pugilatus. v. *Πογυλ*.

Pugiles unde dicti. 111. 81. 31. stantes decertabant, ac primo pugnis tantum pugnabant. 111. 81. 32. 31. postea usi sunt cæstibus. 111. 83. 31. sæpe interimebant se, sæpe ad se cruentabant, ut dignosci non possent. 111. 83. 84. 31.

Πογυλ, sive pugillarus, quinque gymniciæ certaminibus accessit. 111. 80. 30. qui eâ præcellerint. *ibid.* in eâ pugnis primò pugnabatur solùm. 111. 81. 31.

Pugna gladiatoria plaris fiebat à veteribus, quàm pammachium; ac vel inter duos erat, vel inter plures. 111. 91. 33.

Pugnis unde dictus. 111. 81. 31.

Pyladis saltatio fastuosa erat, & affectibus movendis idonea. iv. 41. 54.

Pyreicus Ryparographus picturam ad humilia revocavit. v. 52. 85.

Purgoreles sculpsor celebris, à quo solo Alexander Magnus sculpi voluit. v. 49. 84.

Πογυλ saltationis bellicæ genus. 111. 51. 24. unde dicta sit. 111. 52. 25. eam inter exercitationes habuere Lacones. *ibid.* erat armatum saltationis genus. 111. 53. 24. Latinis *bellitrepæ*. *ibid.* aliter *πυγυλ* dicebatur, ed quod manibus etiam gesticularentur. 25.

Pythagoras primò *δαικπυλ* fuit. i. 2. 3. an Musices inventor. iv. 5. 6. 9. 38. 39. puravit amorem Musices ortum ex reminiscencia harmoniæ celestis, quam audierint, antequam in corpora hæc immitterentur. iv. 11. 41. lyram potius amabat, quàm tibiam. iv. 49. 50. lyra cantu animum ad laborem excitabat. iv. 16. 44. 45. quando mortuus sit. v. 35. 77.

Pythagorei quomodo Musicen diviserint. iv. 3. 37. credebant, concitatissimo celestium orbium motu sonum ceteri suavisimum. *ibid.*

Pythocharis tibicen laporum impetum cohibuit vehementi tibiæ cantu. iv. 11. 41.

Q

Quinquentiones, Græcis *κινκταλ*, qui & unde sic dicti. 111. 36. 20. 111. 78. 30.

Q. Pedius puer, sed illustri genere natus, picturam exercuit, fortè ed quod natura mutus esset. v. 56. 89. ejus genus. *ibid.*

R

Raphaël Vrbinas pictor elegans superioris seculi, cui *ῥαφῆλ* tribuebat Lambertus Lombardus. v. 59. 90.

Redamtuare quid fuerit veteribus Romanis. iv. 37. 52.

Robur Athletis magis conducit, quàm agilitas. iii. 17. 15. non facit ad conservandam rempublicam. iii. 30. 19.

Romani in quot classes fuerint distincti. i. 1. i. ab Euandro acceperunt suas literas. ii. 3. 9. non habuere publica gymnasia. iii. 20. 15. 16. nec tamen negligebant exercitationes. iii. 28. 17. 18. à Musica non fuere alieni. iv. 27. 28. 29. 30. 50. neque à saltatione, modò non esset nimis curiosa. iv. 39. 53. artem piugendi, non tamen picturas, spernebant. v. 56. 57. 88. 89.

Rufus Perinthius athletico cibo, ac labori, sponte se adstrinxit. iii. 30. 19.

S

Salii sacerdotes quomodo saltarint. iii. 48. 23. iv. 37. 52.

Saltatio. v. Saltus, & *ὄργανον*.

Saltatores non iniungebantur. iii. 71. 28.

Saltus cursivus natura proximus est. iii. 47. 23. quotplex sit. iii. 48. 49. 23. 24. non planè à Lacedæmonis fuit neglectus. iii. 50. 24. quibus placebat saltatio, quam ad bellum conducere existimabant. *ibid.* ac præcipuè Pyrricha inter varia ejus genera. iii. 51. 52. 24. huc refer pilæ lusum. iii. 57. 25.

Samaritanæ literæ, quibus Iudæi ante captivitatem Chaldaicam utebantur, eadem ac Hebrææ vetustior, ac Phœnicæ. ii. 8. 9.

Scopas statuarius celebris. v. 43. 81.

Scribendi artificium quomodo facillimè addiscatur. ii. 9. 9. 10. à qua manu ordiri puer debeat. ii. 10. 11. 10. 11.

Sculpturæ, & picturæ, affinitas. v. 22. 71. an illa hac sit difficultior. v. 23. 71.

Sebastianus Venetus celebris superioris seculi pictor. v. 59. 90.

Sempromia saltatrix nimium curiosa. iv. 38. 39. 52. 53.

Senator Romanus quantum debuerit habere in ære. i. 1. 1.

Serachus, Abrahami Patriarchæ proavus, primus putatur statusse viris foribus. v. 4. 64.

Servi olim Grammaticen, Musicen, ac alias artes, discabant. iv. 22. 47. non tamen picturam. 48. v. 2. 62.

Sicyonii quomodo primum pinxerint. v. 5. 64.

Sicyonium picturæ genus ab Eupompo Sicyonio, ejus inventore; sic dictum. v. 42. 80.

Sicyonius saltationis genus in Satyrica poësi adhiberi solitum. iv. 40. 53.

Silenus cur afino imponatur à poësis. iv. 4. 48.

Simonidis de pictura, & poësi, dictum. v. 3. 62.

Sinia *αγορία* quid sit. iii. 91. 33.

Smalium quid sit, & unde dicatur. v. 47. 83.

Socrates saltationem laudavit. iv. 38. 53. ac præsertim Memphitica ei grata fuit. iv. 42. 54. tibiam improbat. iv. 49. 59. senex sicibus canere didicit. iv. 50. 60. initio pictor fuit. v. 46. 82.

Sonus harmonicus Mufices fit vel fractione æris, vel aquæ. iv. 31. 51. prior vel ore fit, quam dirigit Harmonice. iv. 32. 51. vel instrumentis, quæ varia sunt. iv. 33. 51. hoc modo dicitur quis *psallere*, illo *canere*. iv. 34. 51.

Spartani an probârunt manûs demissionem in pammachio, atque eorum interdictum. iii. 88. 90. 32. 33. amabant Musicæ, sed veterem, & simplicem. iv. 50. 60. eorum tumor sæpe damnosus Reipublicæ. iii. 45. 22.

Sphæristerium septima gymnasi pars, in qua pilæ exercebantur. iii. 14. 14. iii. 59. 25.

Σφαιριστική saltatio quæ sit. iii. 49. 23. 24. omnes corporis partes exercet. iii. 57. 25. à Pytho inventa est. iii. 59. 25. cur à Miletis damnata sit. iii. 60. 25. nec inter sacros agones fuerit. iii. 61. 26. quanti eam fecerint Athenienses. iii. 62. 26.

Σφαίρομαχος quid Græcis. iii. 58. 25.

Spoliarium *αποδιδραχών*, in quo exuebantur luctaturi, non est idem locus, ac coniliterium, ut existimavit Perottus. iii. 13. 14.

Σπυρίδιον qui dicti. iii. 40. 21.

Stare erectum vehementium exercitium est, quàm si quis deambulet. iii. 54. 34.

Stataria lucta quæ fuerit. iii. 75. 29.

Staticus Papius emendatus, & explicatus. iii. 24. 16. 17.

Statuæ à quibus primum factæ. v. 4. 63. 64.

Statuaræ, & picturæ, affinitas. v. 22. 71.

Strabo emendatus. iii. 28. 16. 17.

Strato, Corragi filius, valerodini à Gymnasticæ quævis remedium, ac uno die apud olympiam lucti, & pancratio, pronunciatum est victor. iii. 18. 15.

Στρατογραφία in Graphice maximè locum habet.

bēt, & cum œconomia conjungenda est. v, 24. 73.

T

TArantola, sive phalangius, unde sic dictus. *IV*, 13. 43. ejus morsus admodum noxius. *ibid.* naturam ejus fufè describit Athanasius Kircherus. A. 93.

Telchines an primi composuerint statuas. v, 4. 63.

Telephanes Sicyonius pictor primus intus lineas spargere cœpit, sine ullo etiamnam colore. v, 5. 64. quando vixerit. v, 34. 76. 77.

Telias saltationis bellicæ genus. *III*, 51. 24.

Terentius explicatus. *IV*, 22. 47. 48.

Terpander ab Ephoris mulctatus est, quod chordam unam in cithara intendisset citra necessitatem. *IV*, 46. 57. *IV*, 50. 60.

Thaleris Milesii querimonia de inverso discedendi artes liberales ordine. v, 6. 65.

Thamus Ægyptius cur noluerit literariam artem in regnum induci. *II*, 4. 8.

Thare, Abrahami Patriarchæ parens, fuit ἀγαλλοφροσίας. v, 4. 64.

Thebanorum contra pictores obscena pingentes edictum. v, 14. 68.

Themistocles habitus est indoctior, quia lyram recusasset. *IV*, 49. 59. *IV*, 50. 60.

Theo de Gymnastice scripsit. *III*, 101. 35.

Theon Samius pictor quando vixerit. v, 50.

35.

Theophanes de pictura scripsit. v, 54. 86. 88.

Theus primus luctæ addidit artem πωλαισπιδόν. *III*, 72. 29. in ea vicit Cercyonem luctatorem inelym. *ibid.* Indos Gymnicos in Isthmo Corinthiaco instituit. *ibid.*

Theſali Æolicâ Musicâ, & cur, utebantur. *IV*, 44. 55.

Tibia animos accendit. *IV*, 49. 59. quando eam in honore, quando spectui habuerint Athenienses. *IV*, 49. 59. 60.

Tibicinum ars apud Græcos mirè commendabatur. *IV*, 35. 52.

Timagoras Chalcidensis, qui Pythius à Panæo in certamine victus est, quando vixerit. v, 35. 77.

Timanthes pictor quando vixerit. v, 40. 80.

ejus Iphigenia, & cyclops dormiens. *ibid.* Parrhasium in certamine vicit. v, 43. 81.

Timocheus cantu suo Alexandrum M. ad arma

concitabat. *IV*, 45. 56. cur in iudicium sit vocatus. *IV*, 47. 57. *IV*, 50. 60.

T. Poinponius Atticus scripsit icones præstantium virorum. v, 58. 89.

Tonos in pictura quid. v, 5. 64.

Tria sunt, quæ quiete vigorem accipiunt. *IV*, 11. 40. curas graves sedant. 41.

Trigonalis pila quæ fit. *III*, 28. 18. *III*, 65. 26.

Turpilius lævâ manu pinxit. v, 56. 88. 89.

Tzetzes emendatus. *III*, 40. 21. v, 18. 70.

V

VEstatio multum corpori conducit. *III*, 95. 34. fit vel in aquis, quæ Navigatio dicitur. *III*, 96. 34. vel in terra, tum ab animato, quæ est equitatio. *III*, 97. 34. tum ab inanimato, quæ propriè gestatio dicitur. *III*, 98. 35.

Velocitas an signum ignavix fit. *III*, 44. 45. 46. 22. 23. utilis est in bello, cum ut fugiamus, tum ut insequamur hostem. *ibid.*

Venatio præparat ad miliciam, & cur probanda fit. *III*, 92. 33.

Volutatoria lucta quæ fuerit. *III*, 76. 29.

Vmbra in pictura quid præstet, & quid ad illam conducat. v, 16. 69.

Vuclio, quæ fiebat in gymnasio, duplex erat. *III*, 12. 14.

X

Xystum nonus erat locus in gymnasio, ubi Athletæ æstate exercebantur. *III*, 14. 14. Græci ἀεθρομειδός dixere. A. 92.

Xystus nonus locus in Gymnasio, Latinis porticus testis, in quo Athletæ hieme exercebantur. *III*, 14. 14. aliis idem locus, ac palæstra, fuisse existimatur. A. 93.

Z

Zauxis, Helenam Crotoniatis pincturi, factum. v, 17. 69. v, 35. 79. quando vixerit. *ibid.* ejus picturæ mores non habent. *ibid.* opera sua donare, quàm vendere, maluit. *ibid.* quem versum Athletæ suo subscripserit. v, 38. 79. Ejus aequales. v, 39. 79.

Zona sæpe cursoribus impedimento est, & quando sine ea currere cœperint, *III*, 43. 22.

L E C T O R I .

Ignosces, Lector candide, si in numeris paragraphorum erratum sit, ut factum cap. 11. ubi s. 3. his invenies notatum, s. verò § omisum. Eodem in capite numerum §. 10. addes. Cæterùm errata hæc tria, quæ offendere possent, corrige; Pag. 30, lin. 10. pro *voccat*, lege, *vocat*. Pag. 58, lin. 11. pro *non si*, lege, *non sit*. Pag. 94, lin. 16. lege, *fit*, ut *umbra*.